భారత చరిత్ర — మాస్టర్ చార్ట్

ప్రాచీన · మధ్యయుగ · ఆధునిక — మూడు యుగాలు ఒకే చోట (శిలాయుగం → స్వాతంత్ర్యం 1947)

ప్రియమైన అభ్యర్థీ ! నీతో ఒక్క మాట...

ఈ చార్ట్ చూసి **"ఇంత వివరంగా, ఇంత చక్కని క్రమంలో ఎక్కడా చూడలేదే"** అని మీకు అనిపిస్తే — అదే నా శ్రమకు దక్కిన గొప్ప బహుమానం. వందల ఏళ్ల చరిత్రను సరైన క్రమంలో ఒక్కచోటికి తీసుకురావడానికి ఎన్నో పగళ్లు, ఎన్నో రాత్రులు కష్టపడ్డాం. ఇదంతా ఒకే ఒక్క కోరికతో — మీరు గెలవాలని, మీ కల నిజం కావాలని.

విద్యార్థులు ఎక్కువగా తడబడే అంశాలను ఒకేచోట — "ఒకే కాలంలో వేర్వేరు ప్రాంతాల్లో ఏం జరిగింది, వాటి మధ్య సంబంధం ఏమిటి" లాంటివి. ఆ గందరగోళం మీకు రాకూడదనే — ప్రాచీన, మధ్యయుగ, ఆధునిక మూడు యుగాలనూ, తెలంగాణ–ఆంధ్ర అంశాలతో కలిపి ఒకేచోట పక్కపక్కనే అమర్చాం.

రోజుకు ఒక్క పేజీ చదివినా మీ **ప్రిపరేషన్‌లో** మార్పు మీకే తెలుస్తుంది; పరీక్షకు ముందు వేగంగా రివిజన్‌కు ఇది మీ చేతిలో బలమైన ఆయుధం.

ఒక్క విషయం గుర్తు పెట్టుకో గెలిచేవారికి ఓడిపోయేవారికి పెద్ద దూరం ఉండదు రెండు మూడు మార్కులే, చిన్న తప్పులు చేసి నువ్వు ఓడిపోయినవాడిలా మిగలవద్దు అని నాకోరిక!

ఈ దారిలో నడిచి వచ్చిన మీలో ఒకడిగా ఒక్కటే చెబుతా — నమ్మకం, క్రమశిక్షణ, సరైన మెటీరియల్ తోడైతే మీ ఖాకీ కల తప్పక నిజమవుతుంది. మీ శ్రమకు మేము ఎప్పుడూ తోడుగా ఉంటాం — అడుగడుగునా.

మీ విజయమే మా లక్ష్యం.

శివ శంకర వర ప్రసాద్ · 2023 బ్యాచ్ SI

ప్రీమియం మాక్ టెస్టులు · 50,000+ ప్రశ్నలు · సబ్జెక్ట్-వైజ్ టెస్టులు · డైలీ కరెంట్ అఫైర్స్ కోసం → www.skilltop.in

యుగం 1 · ప్రాచీన భారతదేశం

ప్రాచీన భారతదేశం — మాస్టర్ చార్ట్

ఉత్తరం ⇄ దక్కన్ ⇄ దక్షిణం · ప్రతి వంశం · ప్రతి రాజు · ప్రతి పాయింట్ (శిలాయుగం → హర్షవర్ధనుడు, క్రీ.శ. 647)

➜ ఈ చార్ట్ ప్రామాణిక కాలక్రమాన్ని యథాతథంగా అనుసరిస్తుంది — చారిత్రక ఆధారాలు → శిలాయుగం/హరప్పా/వైదిక → మహాజనపదాలు/మగధ → జైన-బౌద్ధ → మౌర్య → విదేశీ దండయాత్రలు → గుప్త → హర్ష + శాతవాహన/సంగం.
➜ పైన 'సింక్రానిక్ కాలరేఖ' — ఒకే కాలంలో ఉత్తరం/దక్కన్/దక్షిణంలో ఎవరు పాలించారో పక్కపక్కనే; బంగారు వరుసలు ప్రాంతాల మధ్య సంబంధాలను చూపిస్తాయి.
➜ ప్రతి విభాగానికి వేరే రంగు ; ప్రతి వంశానికి మతం·రకం సూచించే ట్యాగ్. తెలంగాణ–ఆంధ్ర శక్తులు (ఆస్మక, శాతవాహన, ఇక్ష్వాకు, విష్ణుకుండిన) ప్రత్యేక ప్రాధాన్యంతో.

SkillTop.in

కాలరేఖ · ఒకే కాలంలో ఎవరు ఎక్కడ పాలించారు? SYNCHRONIC TIMELINE · ఉత్తరం ⇄ దక్కన్ ⇄ దక్షిణం

కాలం	ఉత్తర భారతం	దక్కన్ ప్రాంతం	దక్షిణ భారతం
క్రీ.పూ. 2500–1900	సింధు (హరప్పా) నాగరికత — మొహెంజొదారో, హరప్పా, ధోలవీర, లోథాల్ (కాంస్య యుగం)	నవీన శిలాయుగం — బ్రహ్మగిరి, మస్కి, ఉట్నూరు (దక్షిణ నియోలిథిక్)	శిలాయుగ సంస్కృతులు — ఆదిచనల్లూర్, పైయంపల్లి
క్రీ.పూ. 1500–600	వైదిక సంస్కృతి (ఆర్యులు) — తొలి (ఋగ్వేద) → మలి వేద యుగం; సప్తసింధు→గంగా-యమునా దోయాబ్	మెగాలిథిక్ (బృహత్ శిలాయుగ) సంస్కృతి — ఇనుము వాడకం	తొలి తమిళకం — బృహత్ శిలాయుగ సమాధులు
క్రీ.పూ. 600–321	16 మహాజనపదాలు → మగధ విజృంభణ (హర్యాంక: బింబిసార-అజాతశత్రు → శిశునాగ → నంద) + జైన-బౌద్ధ ఆవిర్భావం	ఆస్మక మహాజనపదం (దక్షిణాన ఏకైకది — తెలంగాణ)	సంగం యుగ ఆరంభం — చేర·చోళ·పాండ్య
🔗 **మహావీరుడు (జైనం) & గౌతమ బుద్ధుడు (బౌద్ధం) — క్రీ.పూ. 6వ శతాబ్దం, మగధ ప్రాంతం; 'రెండవ పట్టణీకరణ'.**			
క్రీ.పూ. 321–185	మౌర్య సామ్రాజ్యం — చంద్రగుప్త (చాణక్య) → బిందుసార → అశోకుడు (కళింగ 261) → బృహద్రథ	మౌర్య దక్షిణాపథం — సువర్ణగిరి (ప్రాంతీయ కేంద్రం)	చేర·చోళ·పాండ్య (అశోక 13వ శాసనంలో ప్రస్తావన) · సంగం
🔗 **అలెగ్జాండర్ దండయాత్ర (క్రీ.పూ. 326, జీలం/హైడాస్పస్ × పురుషోత్తముడు) → మౌర్య సామ్రాజ్య ఆవిర్భావానికి నేపథ్యం.**			
క్రీ.పూ. 200–క్రీ.శ. 200	శుంగ (పుష్యమిత్ర) → కణ్వ → ఇండో-గ్రీక్ (మినాండర్) · శక (రుద్రదముడు) · కుషాణ (కనిష్కుడు)	శాతవాహనులు (ఆంధ్రులు) — సిముక → గౌతమీపుత్ర శాతకర్ణి → యజ్ఞశ్రీ (అమరావతి/ప్రతిష్ఠానం)	సంగం యుగం — కరికాల చోళుడు, సెంగుట్టువాన్ చేర
🔗 **గౌతమీపుత్ర శాతకర్ణి × శక నహపాణుడు (జోగల్‌తంబి యుద్ధం) — దక్కన్ ↔ పశ్చిమ క్షత్రపుల పోరు.**			
క్రీ.శ. 200–320	కుషాణ పతనం · నాగ · యౌధేయ · మాళవ గణరాజ్యాలు	ఇక్ష్వాకులు (శాతవాహన పతనం తర్వాత — విజయపురి/నాగార్జునకొండ, బౌద్ధ స్వర్ణయుగం)	సంగం క్షీణత → కలభ్రుల ఆక్రమణ

కాలరేఖ · ఒకే కాలంలో ఎవరు ఎక్కడ పాలించారు? SYNCHRONIC TIMELINE · ఉత్తరం ⇄ దక్కన్ ⇄ దక్షిణం

కాలం	ఉత్తర భారతం	దక్కన్ ప్రాంతం	దక్షిణ భారతం
క్రీ.శ. 320–550	గుప్త సామ్రాజ్యం (స్వర్ణయుగం) — చంద్రగుప్త I → సముద్రగుప్త → 2వ చంద్రగుప్త విక్రమాదిత్య → కుమార → స్కంద	వాకాటక · విష్ణుకుండిన (మాధవవర్మ — తెలంగాణ/ఆంధ్ర)	కదంబ · గంగ · పల్లవ ఆరంభం
క్రీ.శ. 550–647	పుష్యభూతి వంశం — హర్షవర్ధనుడు (స్థానేశ్వరం→కనౌజ్; హుయాన్‌త్సాంగ్, నలంద)	బాదామి చాళుక్యులు — 2వ పులకేశి (నర్మదా వద్ద హర్షుని ఓటమి)	పల్లవులు · పాండ్యులు (కలభ్రుల అంతం)

🔗 **హర్షవర్ధనుడు × 2వ పులకేశి — నర్మదా నదీతీర యుద్ధం (~క్రీ.శ. 634); హర్షుడు దక్షిణ విస్తరణ ఆగింది (ఐహోల్ శాసనం).**

వంశం / రాజ్యం	రాజు · కాలం	ముఖ్య సంఘటనలు · పరీక్షా అంశాలు
01 · చారిత్రక ఆధారాలు చరిత్ర పునర్నిర్మాణానికి మూలాలు · పరీక్షకు కీలకం		
చారిత్రక ఆధారాలు [పరిచయం] పురావస్తు + సాహిత్య + విదేశీ	**పురావస్తు ఆధారాలు** శాసనాలు · నాణేలు · కట్టడాలు	→ **మూడు రకాలు:** అవశేషాలు/కట్టడాలు, నాణేలు, శాసనాలు; ASI స్థాపన 1861 (అలెగ్జాండర్ కన్నింగ్‌హామ్ 'పురావస్తు శాస్త్ర పితామహుడు'); కర్జన్ పునరుద్ధరణ (1901, జాన్ మార్షల్).
		→ **ఆసియాటిక్ సొసైటీ:** 1784లో సర్ విలియం జోన్స్ ఆసియాటిక్ సొసైటీ ఆఫ్ బెంగాల్ స్థాపన; రేడియో-కార్బన్ (C-14) డేటింగ్.
	శాసనాధ్యయనం (Epigraphy) బ్రాహ్మీ · ఖరోష్ఠి	→ **జేమ్స్ ప్రిన్సెప్:** క్రీ.శ. 1837లో బ్రాహ్మీ లిపిని మొదట చదివాడు; బ్రాహ్మీ ఎడమ→కుడి, ఖరోష్ఠి కుడి→ఎడమ; అశోక శాసనాలు 4 లిపులు (బ్రాహ్మీ, ఖరోష్ఠి, అరామిక్, గ్రీకు).
		→ **శాసన రకాలు:** ప్రశస్తి (ఖారవేలుని హాతిగుంఫా, సముద్రగుప్తుని అలహాబాద్/ప్రయాగ ప్రశస్తి), మిశ్రమ (రుద్రదమని జునాగఢ్, 2వ పులకేశి ఐహోల్), సమర్పిత (హెలియోడొరస్ బేస్‌నగర్).
	నాణెల శాస్త్రం (Numismatics) చరిత్రకు 2వ ముఖ్య ఆధారం	→ **రకాలు:** పంచ్-మార్క్ (అతి ప్రాచీనం, శాసనాలు లేవు); ఇండో-గ్రీక్ (తొలి పాలక చిత్రాలు+పేర్లు); కుషాణ (బంగారం); గుప్త (సముద్రగుప్త వీణ, కుమారగుప్త నెమలి); రోమన్ నాణేలు → భారత-రోమ్ వాణిజ్యం.
	దేశీయ సాహిత్యం లౌకిక + మత గ్రంథాలు	→ **ముఖ్య గ్రంథాలు:** కౌటిల్యుని అర్థశాస్త్రం, విశాఖదత్తుని ముద్రారాక్షసం, బాణుని హర్షచరిత, కల్హణుని రాజతరంగిణి (క్రీ.శ. 1150, కాశ్మీర్), పాణిని అష్టాధ్యాయి, సంగం సాహిత్యం; వేద-పురాణ-జైన-బౌద్ధ గ్రంథాలు.
	విదేశీ రచనలు & యాత్రికులు గ్రీక్ · చైనా · అరబ్	→ **ముఖ్యులు:** మెగస్తనీస్ (ఇండికా, మౌర్యులు), పెరిప్లస్ ఆఫ్ ది ఎరిత్రియన్ సీ; చైనా — ఫాహియాన్ (2వ చంద్రగుప్త), హుయాన్‌త్సాంగ్ (హర్ష), ఇత్సింగ్ (నలంద); టిబెట్ తారానాథ్; అల్-బెరూని (తెహ్కీక్-ఇ-హింద్); మార్కోపోలో.
Quick Recall → **ఆధారాలు: శాసనాలు (ప్రిన్సెప్ బ్రాహ్మీ 1837) > నాణేలు > కట్టడాలు · ASI (కన్నింగ్‌హామ్) · విదేశీ: మెగస్తనీస్-ఫాహియాన్-హుయాన్‌త్సాంగ్**		
02 · శిలాయుగం – హరప్పా – వైదిక సంస్కృతి చరిత్ర పూర్వయుగం → క్రీ.పూ. 600		
శిలాయుగాలు [చరిత్ర పూర్వం] ప్రాచీన శిలాయుగం → తామ్రశిలాయుగం	**ప్రాచీన శిలాయుగం** Palaeolithic	→ **ఆరంభం:** ఆర్. బ్రూస్‌ఫూట్ మద్రాసు సమీప పల్లవరం వద్ద తొలి పనిముట్లు (క్రీ.శ. 1863); బింబేట్క (మ.ప్ర.), సోన్ లోయ; సంచారజీవి-వేట; గులకరాతి చేతిగొడ్డళ్ళు.
	మధ్య & నవీన శిలాయుగం Mesolithic–Neolithic	→ **మైక్రోలిత్‌లు:** మధ్యశిలాయుగం — సూక్ష్మ పనిముట్లు (బాగోర్ రాజస్థాన్, ఆదంఘర్); బింబేట్క చరిత్ర-పూర్వ చిత్రకళ.
		→ **నవీన శిలాయుగం:** మెహర్‌ఘర్ (పాక్ బెలూచిస్తాన్, క్రీ.పూ. 7000 — వ్యవసాయ ఆరంభం); బుర్జహోమ్ (కాశ్మీర్), బ్రహ్మగిరి, మస్కి, ఉట్నూరు (దక్షిణాది); గార్డన్ చైల్డ్ (వ్యవసాయ విప్లవం).
హరప్పా / సింధు నాగరికత [కాంస్య యుగం] క్రీ.పూ. 2600–1900 (కాంస్య యుగం) హరప్పా · మొహెంజొదారో ద.సహాని (1921)	**ఆవిష్కరణ** discoverers	→ **కనుగొన్నవారు:** హరప్పా (రావి, పంజాబ్) — దయారాం సహాని (1921); మొహెంజొదారో (సింధు) — ఆర్.డి. బెనర్జీ (1922); నామకరణం జాన్ మార్షల్; విస్తీర్ణం ~13–18 లక్ష చ.కి.మీ (త్రిభుజాకారం).
	ముఖ్య స్థలాలు సైట్ → నది/రాష్ట్రం → ప్రత్యేకత	→ **మొహెంజొదారో–హరప్పా:** మొహెంజొదారో ('మృతుల దిబ్బ', సింధు) — మహా స్నానవాటిక, పశుపతి ముద్ర, నాట్యగత్తె కాంస్య విగ్రహం; హరప్పా — 6 ధాన్యాగారాలు, Cemetery R-37.
		→ **లోథాల్–ధోలవీర–ఇతర:** లోథాల్ (గుజరాత్) — కృత్రిమ ఓడరేవు, తొలి వరి; ధోలవీర (కచ్, UNESCO 2021) — జలసంరక్షణ; కాలిబంగన్ (రాజస్థాన్) — హోమగుండాలు, దున్నిన పొలం; రాఖీగర్హి (హర్యానా) — ప్రస్తుత అతిపెద్దది; చన్హుదారో — కోటలేని పారిశ్రామిక నగరం.
	నాగరికత లక్షణాలు నగర నిర్మాణం · ఆర్థికం	→ **పట్టణ నిర్మాణం:** గ్రిడ్ వ్యవస్థ; దుర్గం (పశ్చిమ) + దిగువ నగరం (తూర్పు); కాల్చిన ఇటుకలు (4:2:1); భూగర్భ డ్రైనేజి; మహాస్నానవాటిక (మొహెంజొదారో).

వంశం / రాజ్యం	రాజు · కాలం	ముఖ్య సంఘటనలు · పరీక్షా అంశాలు
		➜ **లిపి · ఆర్థికం:** సింధు లిపి ~400 సంజ్ఞలు, కుడి➜ఎడమ, చిత్రభాష (ఇంకా చదవలేదు); వస్తు వినిమయం (నాణేలు లేవు); మెసపటోమియా వాణిజ్యం; అమ్మదేవత + పశుపతి (ప్రోటోశివ) పూజ; క్షీణత ~క్రీ.పూ. 1750 (వరదలు/నదుల ఎండిపోవడం).
Quick Recall → సింధు: మొహెంజొదారో (మహాస్నానవాటిక, పశుపతి) · లోథాల్ (ఓడరేవు) · ధోలవీర (UNESCO) · కాలిబంగన్ (హోమగుండం) · లిపి చదవలేదు		
వైదిక సంస్కృతి [హిందూ (వైదిక)] క్రీ.పూ. 1500–600 సప్తసింధు ➜ గంగా-యమునా దోయాబ్ ఆర్యులు	**ఆర్యులు & వేదాలు** శృతి సాహిత్యం	➜ **ఆర్యులు:** ఇండో-యూరోపియన్ భాష; మాక్స్ ముల్లర్ 'ఆర్య = భాష, జాతి కాదు'; తిలక్ ఆర్కిటిక్ వాదం; దశరాజ యుద్ధం (పురుష/రావి నది).
		➜ **నాలుగు వేదాలు:** ఋగ్వేదం (అతి ప్రాచీనం, 1028 సూక్తాలు, 10 మండలాలు; పురుష సూక్తం➜చాతుర్వర్ణ్యం, గాయత్రి); యజుర్వేదం (క్రతువులు); సామవేదం (సంగీతం); అధర్వణ వేదం (మంత్రాలు). + బ్రాహ్మణాలు, అరణ్యకాలు, ఉపనిషత్తులు.
	తొలి (ఋగ్వేద) యుగం క్రీ.పూ. 1500–1000	➜ **సమాజం-రాజకీయం:** పశుపోషణ ప్రధానం, గోవులే ధనం; రాజన్ (జనరక్షకుడు), సభ-సమితి; చాతుర్వర్ణ వ్యవస్థ; దేవుళ్ళు ఇంద్ర-వరుణ-అగ్ని-సోమ (అగ్ని ప్రధానం).
	మలి వేద యుగం క్రీ.పూ. 1000–600	➜ **మార్పులు:** గంగా-యమునా దోయాబ్ కేంద్రం; ఇనుము (క్రీ.పూ. 800, హస్తినాపూర్); వర్ణ వ్యవస్థ దృఢం, ద్విజులు; వంశపారంపర్య రాచరికం; ఆశ్రమ వ్యవస్థ; అశ్వమేధ/రాజసూయ యాగాలు; రుద్ర-విష్ణు-ప్రజాపతి పెరుగుదల.
Quick Recall → వైదిక: ఋగ్వేదం (అతి ప్రాచీనం, ఇంద్రుడు) · తొలి యుగం (పశుపోషణ, సభ-సమితి) → మలి యుగం (ఇనుము, వర్ణం దృఢం, రాచరికం)		
సమకాలీనం ➜ ఇదే కాలంలో దక్కన్-దక్షిణాన మెగాలిథిక్ (బృహత్ శిలాయుగ) సంస్కృతి, ఇనుము వాడకం		
03 · మహాజనపదాలు & మగధ విజృంభణ క్రీ.పూ. 6వ శతాబ్దం · రెండవ పట్టణీకరణ		
16 మహాజనపదాలు [రాజ్యాలు] క్రీ.పూ. 600 నాటికి వివిధ	**షోడశ మహాజనపదాలు** అంగుత్తర నికాయ జాబితా	➜ **జాబితా-రాజధానులు:** మగధ (రాజగృహ➜పాటలీపుత్ర — అతి శక్తివంతం), కోసల (శ్రావస్తి), వత్స (కౌశాంబి), అవంతి (ఉజ్జయిని) — 4 బలమైనవి; అంగ (చంప), కాశి (వారణాసి), కురు (ఇంద్రప్రస్థ), పాంచాల, శూరసేన (మథుర), గాంధార (తక్షశిల), కాంభోజ, చేది, మత్స్య.
		➜ **అస్మక (తెలంగాణ):** అస్మక/అస్సక (రాజధాని పోదన/బోధన్, గోదావరి-నర్మదా మధ్య) — దక్షిణ భారతంలో ఏకైక మహాజనపదం (తెలంగాణ).
		➜ **గణరాజ్యాలు:** వజ్జి (వైశాలి) & మల్ల (కుశీనగరం) — రెండు గణరాజ్యాలు (republics); మిగతావి రాచరికాలు.
Quick Recall → 16 మహాజనపదాలు (అంగుత్తర నికాయ) · బలమైనవి: మగధ-కోసల-వత్స-అవంతి · గణరాజ్యాలు: వజ్జి-మల్ల · అస్మక (దక్షిణ ఏకైకది, తెలంగాణ)		
హర్యాంక వంశం (మగధ) [హిందూ · పితృహంతక వంశం] క్రీ.పూ. 544–412 రాజగృహ ➜ పాటలీపుత్ర బింబిసారుడు	**బింబిసారుడు** క్రీ.పూ. 544–492 · శ్రేణిక	➜ **విస్తరణ:** వాస్తవ మగధ స్థాపకుడు; అంగను జయించాడు (బ్రహ్మదత్త వధ); ఆక్రమణ-వివాహ-ఒడంబడిక మూడు పద్ధతులు; వివాహ కూటమి — కోసల (కాశి కట్నం), లిచ్ఛవి (చెల్లన), మద్ర.
		➜ **తొలి సైన్యం:** తొలి సిద్ధసైన్యం (standing army), బిరుదు 'శ్రేణిక'; బుద్ధుని సమకాలికుడు-అనుచరుడు; కుమారుడు అజాతశత్రు చేత హత్య.
	అజాతశత్రువు క్రీ.పూ. 492–460 · కునిక	➜ **యుద్ధాలు:** భారత తొలి పితృహంతకుడు; వజ్జి/లిచ్ఛవిని ఓడించాడు (మంత్రి వస్సాకర కుట్ర; మహాశిలకంటక-రథముసల కొత్త ఆయుధాలు); కోసలతో యుద్ధం.
		➜ **మొదటి బౌద్ధ సంగీతి:** రాజగృహలో మొదటి బౌద్ధ సంగీతి (అధ్యక్షుడు మహాకశ్యపుడు) నిర్వహించాడు; కుమారుడు ఉదయిన్ చేత అంతం.
	ఉదయిన్ క్రీ.పూ. 460–444	➜ **పాటలీపుత్రం:** రాజధానిని రాజగృహ➜పాటలీపుత్రం (గంగా-సోన్ సంగమం) మార్చాడు — నగర నిర్మాత.
Quick Recall → హర్యాంక: బింబిసార (శ్రేణిక, తొలి సైన్యం) → అజాతశత్రు (వజ్జి జయం, 1వ బౌద్ధ సంగీతి) → ఉదయిన్ (పాటలీపుత్రం)		
శిశునాగ & నంద వంశాలు [శిశునాగ-హిందూ · నంద-శూద్ర] క్రీ.పూ. 412–321 పాటలీపుత్ర శిశునాగుడు	**శిశునాగుడు** క్రీ.పూ. 412–395	➜ **అవంతి విలీనం:** అవంతి (మాళ్వాను మగధలో కలిపాడు; కుమారుడు కాలాశోకుని కాలంలో వైశాలిలో రెండవ బౌద్ధ సంగీతి.
	మహాపద్మనందుడు నంద వంశ స్థాపకుడు	➜ **ప్రథమ చక్రవర్తి:** తొలి శూద్ర/బ్రాహ్మణేతర వంశం; బిరుదులు ఏకరాట్, సర్వక్షత్రాంతక, 'రెండవ పరశురాముడు'; 'ఉత్తర భారత ప్రథమ చక్రవర్తి' (రాధా కుముద్ ముఖర్జీ); కళింగ జయం (ఖారవేలుని హాతిగుంఫా శాసనం నిర్ధారణ).
	ధననందుడు చివరి నందుడు	➜ **అలెగ్జాండర్ సమకాలికుడు:** భారీ సైన్యం (~2 లక్షల కాల్బలం, 6000 ఏనుగులు) — అలెగ్జాండర్ సేన వెనుదిరిగింది; కఠిన పన్నులతో అప్రియుడు; క్రీ.పూ. 321లో చంద్రగుప్త మౌర్యుడు+చాణక్యుడు చేత పతనం ➜ మౌర్య ఆరంభం.

వంశం / రాజ్యం	రాజు · కాలం	ముఖ్య సంఘటనలు · పరీక్షా అంశాలు
Quick Recall → **శిశునాగ (అవంతి విలీనం) · నంద: మహాపద్మనంద (తొలి శూద్ర చక్రవర్తి, కళింగ) → ధననంద (అలెగ్జాండర్ సమకాలికుడు) → చంద్రగుప్త చేత పతనం (321)**		
సమకాలీనం → సమకాలీనం: వాయువ్యాన పారశీక (డెరయస్), అలెగ్జాండర్ దండయాత్ర (326); దక్షిణాన సంగం యుగం		
04 · జైన – బౌద్ధ & ఇతర మతాల ఆవిర్భావం క్రీ.పూ. 6వ శతాబ్దం · సంప్రదాయ విరుద్ధ శాఖలు		
జైన మతం [జైన] 24 తీర్థంకరులు ఋషభనాథుడు (1వ)	**తీర్థంకరులు** 24 మంది	**→ మొదటి-చివరి:** 1వ ఋషభనాథుడు (ఆదినాథ, ఎద్దు చిహ్నం, ఋగ్వేదంలో ప్రస్తావన); 23వ పార్శ్వనాథుడు (పాము చిహ్నం; తొలి చారిత్రక తీర్థంకరుడు; 4 వ్రతాలు); 24వ వర్ధమాన మహావీరుడు (సింహం).
	వర్ధమాన మహావీరుడు క్రీ.పూ. 540–468	**→ జీవితం:** కుందగ్రామం (వైశాలి సమీపం)లో జన్మం; జ్ఞాత్రక క్షత్రియ వంశం; తండ్రి సిద్ధార్థుడు, తల్లి త్రిశాల (లిచ్ఛవి); 30వ ఏట సన్యాసం; 42వ ఏట రుజుపాలిక నది వద్ద కైవల్యం → జినుడు; పావాపురిలో నిర్యాణం (72 ఏళ్లు).
		→ సిద్ధాంతం: 5 మహావ్రతాలు (అహింస-సత్యం-అస్తేయం-అపరిగ్రహం-బ్రహ్మచర్యం; బ్రహ్మచర్యం మహావీరుడు చేర్చాడు); త్రిరత్నాలు (సమ్యక్ జ్ఞాన-దర్శన-చారిత్ర); స్యాద్వాదం/అనేకాంతవాదం; సల్లేఖన వ్రతం.
	శాఖలు & పరిషత్తులు దిగంబర-శ్వేతంబర	**→ చీలిక:** మగధ 12 ఏళ్ల కరువు → భద్రబాహు+చంద్రగుప్త మౌర్యుడు దక్షిణానికి (శ్రావణబెళగొళ) → శ్వేతంబర (తెల్ల వస్త్రం) vs దిగంబర (నగ్న) చీలిక. 1వ పరిషత్ పాటలీపుత్రం (స్థూలభద్ర, 12 అంగాలు); 2వ వల్లభి.
		→ పోషకులు: ఉదయనుడు, చంద్రగుప్త మౌర్యుడు, సంప్రతి ('జైన అశోకుడు'), ఖారవేలుడు, కుమారపాలుడు (చాళుక్య); శ్రావణబెళగొళ గోమటేశ్వర (బాహుబలి — చాముండరాయ).
Quick Recall → **జైనం: 24 తీర్థంకరులు (1వ ఋషభ, 23వ పార్శ్వ, 24వ మహావీర) · 5 వ్రతాలు · త్రిరత్నాలు · దిగంబర-శ్వేతంబర · శ్రావణబెళగొళ**		
బౌద్ధ మతం [బౌద్ధ] గౌతమ బుద్ధుడు గౌతమ బుద్ధుడు	**గౌతమ బుద్ధుడు** క్రీ.పూ. 563–483	**→ జీవితం (5 ఘట్టాలు):** లుంబిని (జన్మ-పద్మం/ఎద్దు), శాక్య వంశం, తండ్రి శుద్ధోదనుడు-తల్లి మాయాదేవి; 29వ ఏట మహాభినిష్క్రమణం (గుర్రం); బౌద్ధగయ బోధివృక్షం కింద జ్ఞానోదయం (35); సారనాథ్ తొలి ధర్మచక్ర ప్రవర్తనం; కుశినగరంలో మహాపరినిర్వాణం (80, స్తూపం).
		→ బిరుదులు: శాక్యముని, తథాగతుడు, Light of Asia (ఎడ్విన్ ఆర్నాల్డ్); మధ్యేమార్గం బోధించాడు; పాళీ భాష.
	బోధనలు 4 ఆర్యసత్యాలు · అష్టాంగ మార్గం	**→ మూల సిద్ధాంతం:** 4 ఆర్యసత్యాలు (దుఃఖం-సముదాయ-నిరోధ-మార్గ); అష్టాంగ మార్గం (సమ్యక్ దృష్టి...సమాధి); త్రిరత్నాలు (బుద్ధ-సంఘ-ధమ్మ); పంచశీల; ప్రతీత్యసముత్పాద; నిర్వాణం లక్ష్యం.
	4 బౌద్ధ సంగీతులు councils	**→ సంగీతులు:** 1వ రాజగృహ (అజాతశత్రు, మహాకశ్యపుడు — త్రిపిటక సంకలనం); 2వ వైశాలి (కాలాశోకుడు, సభాకామి); 3వ పాటలీపుత్రం (అశోకుడు, మొగ్గలిపుత్త తిస్స — విదేశ ప్రచారం); 4వ కాశ్మీర్ కుందలవనం (కనిష్కుడు, వసుమిత్ర-అశ్వఘోష — హీనయాన/మహాయాన చీలిక, సంస్కృతం).
		→ హీనయాన-మహాయాన: హీనయాన (బుద్ధుడు గురువు, త్రిపిటక); మహాయాన (విగ్రహారాధన; అశ్వఘోష, నాగార్జునుడు 'రెండో బుద్ధుడు'; ఆంధ్ర నాగార్జునకొండ కేంద్రం); 3వ శాఖ వజ్రయానం (టిబెట్). త్రిపిటక: వినయ-సుత్త-అభిధమ్మ.
Quick Recall → **బౌద్ధం: లుంబిని→బౌద్ధగయ→సారనాథ్→కుశినగరం · 4 ఆర్యసత్యాలు · అష్టాంగ మార్గం · 4 సంగీతులు · హీనయాన/మహాయాన · త్రిపిటక (పాళీ)**		
ఇతర సంప్రదాయ విరుద్ధ శాఖలు [నాస్తిక శాఖలు] క్రీ.పూ. 6వ శతాబ్దం	**ఆజీవక & చార్వాక** heterodox	**→ శాఖలు:** ఆజీవక — మక్ఖలి గోశాల (పూర్వ-నిర్ణయవాదం/నియతి); చార్వాక/లోకాయత — అజిత కేశకంబలి (సంపూర్ణ భౌతికవాదం); వైశేషిక మూలం (వకుధ కాత్యాయన); సాంఖ్య మూలం (పూరణ కాశ్యప). ~60 శాఖలు (బౌద్ధం), 363 (జైనం).
సమకాలీనం → మహావీర & బుద్ధుడు ఇద్దరూ మగధ ప్రాంతంలో (బింబిసార-అజాతశత్రు కాలం) — సమకాలికులు; వైదిక ఆచారాలకు ప్రతిస్పందన		
05 · మౌర్య సామ్రాజ్యం క్రీ.పూ. 321–185 · భారత తొలి చారిత్రక సామ్రాజ్యం		
మౌర్యులు [హిందూ/బౌద్ధ] క్రీ.పూ. 321–185 పాటలీపుత్రం చంద్రగుప్త మౌర్యుడు	**చంద్రగుప్త మౌర్యుడు** క్రీ.పూ. 321–297	**→ స్థాపన:** చాణక్యుడు (కౌటిల్యుడు=విష్ణుగుప్తుడు) సహాయంతో ధననందుని ఓడించి సామ్రాజ్య స్థాపన (321); భారత తొలి చారిత్రక చక్రవర్తి (ఆర్.కె.ముఖర్జీ).
		→ సెల్యూకస్-మెగస్తనీస్: క్రీ.పూ. 305 సెల్యూకస్ నికటర్‌ను ఓడించి కాబూల్-కాందహార్-హీరాత్-బెలూచిస్తాన్ పొందాడు (కూతురు హెలెనా వివాహం, 500 ఏనుగులు); మెగస్తనీస్ (ఇండికా) ఆస్థానంలో.

వంశం / రాజ్యం	రాజు · కాలం	ముఖ్య సంఘటనలు · పరీక్షా అంశాలు
		→ **జైనం–మరణం:** చివరి రోజుల్లో భద్రబాహు ద్వారా జైనం; శ్రావణబెళగొళలో సల్లేఖన వ్రతం; సుదర్శన చెరువు నిర్మాణం (జునాగఢ్ శాసనం).
	బిందుసారుడు క్రీ.పూ. 297–273 · అమిత్రఘాత	→ **విస్తరణ–దౌత్యం:** బిరుదు అమిత్రఘాత (శత్రు నిర్మూలకుడు); దక్షిణాన మైసూర్ వరకు; సిరియా ఆంటియోకస్-1 రాయబారి డైమాకస్, ఈజిప్టు రాయబారి డయనీసియస్; ఆజీవక మతం; తక్షశిల తిరుగుబాటు అణచడానికి అశోకుని పంపాడు.
	అశోకుడు క్రీ.పూ. 273–232 (పట్టాభిషేకం 268)	→ **కళింగ యుద్ధం:** క్రీ.పూ. 261 కళింగ యుద్ధం (13వ శిలాశాసనం; ~1 లక్ష మరణం) → హింస వదిలాడు; భేరిఘోష→ధమ్మఘోష; 'ప్రజలందరూ నా పిల్లలే'; బిరుదు దేవానాంపియ పియదస్సి (మస్కీ శాసనం నిర్ధారణ).
		→ **ధమ్మ & బౌద్ధం:** ధమ్మ (దయ-సత్యం-అహింస-పెద్దల గౌరవం); ధమ్మ మహామాత్రుల నియామకం; 3వ బౌద్ధ సంగీతి (పాటలీపుత్రం, మొగ్గలిపుత్త తిస్స); కుమారుడు మహేంద్ర-కూతురు సంఘమిత్ర సిలోన్‌కు బౌద్ధ ప్రచారం.
		→ **శాసనాలు:** ~181 శాసనాలు (ప్రాకృతం ఎక్కువ; బ్రాహ్మీ-ఖరోష్ఠి-అరామిక్-గ్రీకు); 14 పెద్ద శిలాశాసనాలు + 7 పెద్ద స్తంభ శాసనాలు + చిన్నవి + బరాబర్ గుహలు (ఆజీవకులకు). సారనాథ్ 4-సింహ స్తంభం → జాతీయ చిహ్నం (1950).
	పరిపాలన సప్తాంగ రాజ్యం	→ **వ్యవస్థ:** కౌటిల్యుని అర్థశాస్త్రం (15 పుస్తకాలు; శామశాస్త్రి పునరావిష్కరణ 1905); సప్తాంగ రాజ్యం; 4 ప్రాంతాలు (తక్షశిల-సువర్ణగిరి-ఉజ్జయిని-పాటలీపుత్రం); రజుకాలు (జిల్లా), సమాహర్త (పన్నులు), సన్నిధాత (ఖజానా); మెగస్తనీస్ 6 నగర కమిటీలు; గూఢచార వ్యవస్థ.
	శుంగ & కణ్వ వంశాలు క్రీ.పూ. 185–28	→ **మౌర్యానంతరం:** చివరి మౌర్యుడు బృహద్రథుని సేనాని పుష్యమిత్ర శుంగ చంపి శుంగ వంశం (185); 2 అశ్వమేధాలు, సాంచీ-భర్హూత్ స్తూపాలు; హెలియోడొరస్ బేస్‌నగర్ గరుడ స్తంభం; చివరి దేవభూతిని వాసుదేవ కణ్వుడు చంపి కణ్వ వంశం → శాతవాహన పులోమావి చే అంతం.

Quick Recall → **మౌర్య: చంద్రగుప్త (చాణక్య, సెల్యూకస్, మెగస్తనీస్) → బిందుసార (అమిత్రఘాత) → అశోకుడు (కళింగ 261, ధమ్మ, శాసనాలు) → బృహద్రథ → శుంగ (పుష్యమిత్ర)**

సమకాలీనం → సమకాలీనం: దక్కన్‌లో శాతవాహనులు ఆవిర్భవిస్తున్నారు; దక్షిణాన చేర-చోళ-పాండ్య (అశోక 13వ శాసనం)

06 · విదేశీ దండయాత్రలు
ఇండో-గ్రీక్ · శక · పార్థియన్ · కుషాణ · క్రీ.పూ. 200–క్రీ.శ. 200

ఇండో-గ్రీకులు (యవనులు) [విదేశీ (గ్రీక్)] క్రీ.పూ. 2వ శతాబ్దం సాకల (సియాల్‌కోట్) డెమిట్రియస్	**మినాండర్ (మిలింద)** గొప్ప ఇండో-గ్రీక్	→ **బౌద్ధం:** రాజధాని సాకల; భిక్షువు నాగసేనునితో సంవాదం → మిలిందపన్హా → బౌద్ధం స్వీకరించిన తొలి ఇండో-గ్రీక్ రాజు; పుష్యమిత్ర శుంగుని చేతిలో ఓటమి.
		→ **నాణేలు:** భారత్‌లో తొలి బంగారు నాణేలు; నాణేలపై రాజుల పేర్లు/చిత్రాలు; రెండువైపుల ముద్రిత నాణేలు ఇండో-గ్రీకులే ప్రవేశపెట్టారు.
శకులు & క్షత్రపులు [విదేశీ (శక)] క్రీ.పూ. 1వ – క్రీ.శ. 4వ శతాబ్దం తక్షశిల · ఉజ్జయిని మావూస్ (మోగ)	**మావూస్ (మోగ)** తొలి శక పాలకుడు	→ **ఆరంభం:** భారత తొలి శక పాలకుడు (రాజధాని తక్షశిల); క్షహరాట (నాసిక్) & కార్దమాక (ఉజ్జయిని) రెండు క్షత్రప శాఖలు.
	రుద్రదముడు కార్దమాక · క్రీ.శ. 150	→ **జునాగఢ్ శాసనం:** బిరుదు మహాక్షత్రప; జునాగఢ్/గిర్నార్ శిలాశాసనం (క్రీ.శ. 150) — భారత తొలి శుద్ధ సంస్కృత శాసనం (కావ్య శైలి); సుదర్శన చెరువు పునర్నిర్మాణం (పన్ను లేకుండా); శాతవాహనునితో వివాహ సంబంధం.
		→ **నహపాణుడు:** క్షహరాట నహపాణుని గౌతమీపుత్ర శాతకర్ణి జోగల్‌తంబి యుద్ధంలో ఓడించి నాణేలు పునర్ముద్రించాడు; చివరి రుద్రసింహ-3ను 2వ చంద్రగుప్తుడు ఓడించాడు (388, 'శకారి').
పార్థియన్లు (పహ్లవులు) [విదేశీ (పార్థియన్)] క్రీ.శ. 1వ శతాబ్దం తక్షశిల గండోఫెర్నిస్	**గండోఫెర్నిస్** క్రీ.శ. 21–46	→ **సెయింట్ థామస్:** గొప్ప పార్థియన్; తక్త్-ఇ-బహీ శాసనం; ఇతని కాలంలో క్రైస్తవ ప్రచారకుడు సెయింట్ థామస్ భారత్ వచ్చి మైలాపూర్ (చెన్నై)లో మరణం.
కుషాణులు (యూచి) [విదేశీ (కుషాణ)] క్రీ.శ. 1–3 శతాబ్దాలు	**కాడ్ఫిసెస్ సోదరులు** కుజుల · విమా	→ **ఆరంభం:** కుజుల కాడ్ఫిసెస్ (యూచి ఐక్యం, బౌద్ధం); విమా కాడ్ఫిసెస్ (భారత్ జయించిన తొలి కుషాణుడు; శైవమతం — నాణేలపై శివుడు+వృషభం, 'మహేశ్వర'; భారీ బంగారు నాణేలు).
	కనిష్కుడు క్రీ.శ. 78–144 · 'రెండో అశోకుడు'	→ **శక శకం:** క్రీ.శ. 78లో శక సంవత్సర (శకయుగం) ఆరంభం; రాజధాని పురుషపురం (2వ మథుర); సిల్క్ రోడ్ ఆధిపత్యం; పురుషపురంలో 13-అంతస్తుల కనిష్క స్తూపం.

వంశం / రాజ్యం	రాజు · కాలం	ముఖ్య సంఘటనలు · పరీక్షా అంశాలు
పురుషపురం (పెషావర్) · మథుర కుజుల కాడ్ఫిసెస్		➜ **4వ బౌద్ధ సంగీతి:** కాశ్మీర్ కుందలవనంలో 4వ బౌద్ధ సంగీతి (వసుమిత్ర అధ్యక్ష, అశ్వఘోష ఉపాధ్యక్ష) → మహాయాన ఆవిర్భావం, సంస్కృతం; ఆస్థానం — అశ్వఘోషుడు (బుద్ధచరిత), నాగార్జునుడు ('భారతీయ ఐన్‌స్టీన్'), చరకుడు (వైద్యం).
		➜ **కళలు:** గాంధార కళ (గ్రీక్-భారతీయ మిశ్రమం — తొలి బుద్ధ విగ్రహం ఇక్కడే) + మథుర కళ (దేశీయ, ఎర్ర ఇసుకరాయి).
	హువిష్క & వాసుదేవుడు చివరివారు	➜ **పతనం:** హువిష్క (కార్తికేయ భక్తుడు); వాసుదేవుడు (వైష్ణవం స్వీకరించిన ఏకైక కుషాణుడు) — చివరి గొప్ప కుషాణుడు ➜ ససానియన్ల చేతిలో పతనం.

Quick Recall → **విదేశీ: ఇండో-గ్రీక్ మినాండర్ (మిలిందపన్హా, తొలి బంగారు నాణేలు) · శక రుద్రదముడు (జునాగఢ్ సంస్కృత శాసనం) · కుషాణ కనిష్కుడు (శకయుగం 78, 4వ బౌద్ధ సంగీతి, గాంధార కళ)**

సమకాలీనం → సమకాలీనం: దక్కన్‌లో శాతవాహనులు (గౌతమీపుత్ర శాతకర్ణి × శక నహపాణుడు); దక్షిణాన సంగం యుగం

07 · గుప్త సామ్రాజ్యం — స్వర్ణయుగం క్రీ.శ. 320–550 · ఉత్తర భారత పునరేకీకరణ

వంశం / రాజ్యం	రాజు · కాలం	ముఖ్య సంఘటనలు · పరీక్షా అంశాలు
గుప్తులు [హిందూ (వైష్ణవ)] క్రీ.శ. 320–550 పాటలీపుత్రం · ఉజ్జయిని శ్రీగుప్తుడు	**శ్రీగుప్త-ఘటోత్కచ** తొలి పాలకులు	➜ **మూలపురుషులు:** శ్రీగుప్తుడు (వంశ స్థాపకుడు, 'మహారాజా'), ఘటోత్కచ గుప్తుడు; రాజ్యం విస్తరించలేదు; ప్రయాగ కేంద్రం.
	మొదటి చంద్రగుప్తుడు క్రీ.శ. 320–335	➜ **పునాది:** నిజమైన స్థాపకుడు; 'మహారాజాధిరాజా'; లిచ్ఛవి కుమారి కుమారదేవి వివాహం (శక్తి పెరిగింది); గుప్త శకం ఆరంభం (క్రీ.శ. 319/320); King-Queen బంగారు నాణేలు.
	సముద్రగుప్తుడు క్రీ.శ. 335–375 · భారత నెపోలియన్	➜ **దిగ్విజయాలు:** హరిషేణుని అలహాబాద్/ప్రయాగ ప్రశస్తి ప్రధాన ఆధారం; ఆర్యావర్తంలో 9 రాజులు, దక్షిణాపథంలో 12 రాజులు (కాంచీపురం వరకు — ధర్మవిజయ విధానం), 18 ఆటవిక + 9 గణ రాజ్యాలు; అశ్వమేధ యాగం; 'భారత నెపోలియన్' (వి.ఎ.స్మిత్).
		➜ **కవిరాజు:** బిరుదులు కవిరాజు, విక్రమాంక; నాణేలపై వీణ వాయిస్తూ-పులితో యుద్ధం-అశ్వమేధ; శ్రీలంక మేఘవర్మకు బుద్ధగయ విహారం అనుమతి.
	రెండవ చంద్రగుప్తుడు క్రీ.శ. 380–415 · విక్రమాదిత్య	➜ **శకుల ఓటమి:** శక 3వ రుద్రసింహుని ఓడించి ('శకారి') ఉజ్జయిని 2వ రాజధాని; కూతురు ప్రభావతిగుప్తను వాకాటక రుద్రసేనునికిచ్చాడు; మెహరౌలీ ఇనుప స్తంభ శాసనం ('చంద్ర').
		➜ **నవరత్నాలు-ఫాహియాన్:** నవరత్నాలు (కాళిదాసు, అమరసింహుడు, ధన్వంతరి, వరాహమిహిరుడు, వరరుచి...); చైనా యాత్రికుడు ఫాహియాన్ సందర్శన (క్రీ.శ. 399–414, 'ఫో-కువో-కి'); గుప్తులలో తొలి వెండి నాణేలు (రూపక).
	కుమారగుప్తుడు క్రీ.శ. 415–455 · మహేంద్రాదిత్య	➜ **నలంద:** నలంద విశ్వవిద్యాలయ స్థాపకుడు; కార్తికేయ భక్తుడు (నెమలి నాణేలు); గుప్తులలో తొలి రాగి నాణేలు; కాలం చివరిలో పుష్యమిత్రులు + హూణుల దాడి ఆరంభం.
	స్కందగుప్తుడు క్రీ.శ. 455–467	➜ **హూణుల అణచివేత:** క్రీ.శ. 460లో తెల్ల హూణుల దండయాత్ర తిప్పికొట్టాడు; భితారి స్తంభ శాసనం; జునాగఢ్ సుదర్శన చెరువు మరమ్మత్తు (చక్రపాలితుడు); గుప్తులలో చివరి సమర్థ పాలకుడు.
		➜ **పతనం:** తర్వాత బుధగుప్త ➜ భానుగుప్త (ఎరాన్ శాసనం — తొలి సతీసహగమన ప్రస్తావన) → నరసింహగుప్త బాలాదిత్య (మిహిరకులుని ఓడించాడు) → విష్ణుగుప్త (చివరివాడు); హూణ దాడులు+ఫ్యూడలిజంతో పతనం.
	స్వర్ణయుగం — విజ్ఞానం & కళ achievements	➜ **శాస్త్రవేత్తలు:** ఆర్యభట్టు (ఆర్యభట్టీయం; సున్నా, భూభ్రమణం, π≈3.14); వరాహమిహిరుడు (బృహత్సంహిత); బ్రహ్మగుప్తుడు ('భారతీయ న్యూటన్', 0 సంఖ్యగా); సుశ్రుతుడు (శస్త్రచికిత్స); దశాంశ/సున్నా.
		➜ **సాహిత్యం-కళ:** కాళిదాసు ('భారత షేక్స్‌పియర్' — అభిజ్ఞాన శాకుంతలం, మేఘదూతం); విష్ణుశర్మ (పంచతంత్రం); దేవగఢ్ దశావతార ఆలయం (తొలి హిందూ దేవాలయాలు), అజంతా గుహలు (16-17), సారనాథ్ బుద్ధ విగ్రహం; విష్ణు దశావతార సిద్ధాంతం.

Quick Recall → **గుప్త స్వర్ణయుగం: శ్రీగుప్త→చంద్రగుప్త I (లిచ్ఛవి)→సముద్రగుప్త (భారత నెపోలియన్)→2వ చంద్రగుప్త (శకారి, నవరత్నాలు, ఫాహియాన్)→కుమార (నలంద)→స్కంద (హూణులు); ఆర్యభట్ట-కాళిదాసు**

సమకాలీనం → సమకాలీనం: దక్కన్‌లో వాకాటక-విష్ణుకుండిన; దక్షిణాన కదంబ-గంగ-పల్లవ ఆరంభం

08 · పుష్యభూతి వంశం — హర్షవర్ధనుడు క్రీ.శ. 606–647 · చివరి గొప్ప హిందూ చక్రవర్తి

వంశం / రాజ్యం	రాజు · కాలం	ముఖ్య సంఘటనలు · పరీక్షా అంశాలు
పుష్యభూతి వంశం	**హర్షవర్ధనుడు** క్రీ.శ. 606–647 · శిలాదిత్య	➜ **సింహాసనం:** ప్రభాకరవర్ధనుని కుమారుడు; సోదరుడు రాజ్యవర్ధనుని గౌడ శశాంకుడు చంపాక 16వ ఏట రాజు; కామరూప భాస్కరవర్మతో స్నేహం ➜ శశాంకుని ఓడించి సోదరి రాజశ్రీని రక్షించాడు; రాజధాని కనౌజ్‌కు మార్పు.

వంశం / రాజ్యం	రాజు · కాలం	ముఖ్య సంఘటనలు · పరీక్షా అంశాలు
【 హిందూ/బౌద్ధ 】 క్రీ.శ. 606–647 స్థానేశ్వరం → కనౌజ్ ప్రభాకరవర్ధనుడు		➜ **నర్మదా యుద్ధం:** దక్కన్ చాళుక్య 2వ పులకేశి హర్షుని దక్షిణ విస్తరణను నర్మదా వద్ద ఆపాడు (~క్రీ.శ. 634, ఐహోల్ శాసనం) — హర్షుని ఏకైక ఓటమి; ఉత్తర భారతానికే సార్వభౌముడు.
		➜ **హుయాన్‌త్సాంగ్–నలంద:** చైనా యాత్రికుడు హుయాన్‌త్సాంగ్ (సి-యు-కి; క్రీ.శ. 629, ~13 ఏళ్లు); కనౌజ్ మహాయాన పరిషత్ (643) + ప్రయాగ మహామోక్ష పరిషత్ (ప్రతి 5 ఏళ్లు సర్వస్వ దానం); నలందకు ఆదాయం కేటాయించాడు.
		➜ **సాహిత్యం:** స్వయంగా కవి — నాగానందం, రత్నావళి, ప్రియదర్శిక; ఆస్థానకవి బాణుడు (హర్షచరిత, కాదంబరి); 'చివరి గొప్ప హిందూ రాజు' (ఆర్.సి.మజుందార్); మహమ్మద్ ప్రవక్త సమకాలికుడు.

Quick Recall → **హర్షవర్ధనుడు: స్థానేశ్వరం→కనౌజ్ · నర్మదా వద్ద పులకేశి చేతిలో ఓటమి (634) · హుయాన్‌త్సాంగ్ · నలంద · నాగానందం; చివరి గొప్ప హిందూ చక్రవర్తి**

సమకాలీనం → సమకాలీనం: దక్కన్‌లో బాదామి చాళుక్య 2వ పులకేశి; దక్షిణాన పల్లవ-పాండ్యులు

09 · దక్కన్–దక్షిణం — శాతవాహన · ఇక్ష్వాకు · విష్ణుకుండిన · సంగం

తెలంగాణ-ఆంధ్ర + తమిళకం · క్రీ.పూ. 2వ – క్రీ.శ. 6వ శతాబ్దం

వంశం / రాజ్యం	రాజు · కాలం	ముఖ్య సంఘటనలు · పరీక్షా అంశాలు
శాతవాహనులు (ఆంధ్రులు) 【 హిందూ · ~450 ఏళ్లు 】 క్రీ.పూ. 1వ – క్రీ.శ. 3వ శతాబ్దం ప్రతిష్ఠానం (పైఠాన్) · అమరావతి సిముకుడు	**సిముకుడు (శ్రీముఖుడు)** వంశ స్థాపకుడు	➜ **ఆరంభం:** పురాణ ఆంధ్ర పట్టికలో మొదటివాడు; కోటిలింగాల (కరీంనగర్, తెలంగాణ) నాణేలపై 'చిముక శాత'; రథికులను ఓడించి నాగానికను కొడుకు మొదటి శాతకర్ణికిచ్చాడు.
	మొదటి శాతకర్ణి 3వ రాజు	➜ **అశ్వమేధ:** భార్య నాగానిక నానాఘట్ శాసనం ముఖ్య ఆధారం; పశ్చిమ మాళ్వా-విదర్భ జయం; బిరుదులు శూర, దక్షిణాపథపతి; 2 అశ్వమేధ + 1 రాజసూయ యాగాలు.
	హాలుడు 17వ రాజు · కవివత్సలుడు	➜ **గాథాసప్తశతి:** 700 గాథలను ప్రాకృతంలో 'గాథాసప్తశతి'గా సంకలనం; లీలావతి (శ్రీలంక యువరాణి ప్రేమకథ); గొప్ప కవి.
	గౌతమీపుత్ర శాతకర్ణి క్రీ.శ. 78–102 · గొప్పవాడు	➜ **శక నహపాణ ఓటమి:** శాతవాహనులలో గొప్పవాడు; తల్లి గౌతమీ బాలశ్రీ నాసిక్ ప్రశస్తి ఆధారం; శక నహపాణుని (క్షహరాట) జోగల్‌తంబి యుద్ధంలో ఓడించి 9270 నాణేలు పునర్ముద్రించాడు; బిరుదులు 'త్రిసముద్రతోయపీతవాహన', 'ఏకబ్రాహ్మణ'; వర్ణ సాంకర్యం అరికట్టాడు.
	యజ్ఞశ్రీ శాతకర్ణి క్రీ.శ. 174–203	➜ **నౌకావాణిజ్యం:** కోరమాండల్ తీరంలో రెండు తెరచాపల ఓడ-బొమ్మ వెండి నాణేలు (అంతర్జాతీయ నౌకావాణిజ్యం); ఆచార్య నాగార్జునుని పోషకుడు; మూడవ పులోమావి (చివరివాడు, ~క్రీ.శ. 218).
	శాతవాహన వారసత్వం కళ · మతం · వాణిజ్యం	➜ **కళ–వాణిజ్యం:** ప్రాకృతం రాజభాష; మహాయాన బౌద్ధం (నాగార్జునుడు); అమరావతి స్తూపం (దక్షిణ భారతంలో అతిపెద్ద, పాలరాయి, 'అమరావతి శైలి'), భట్టిప్రోలు-జగ్గయ్యపేట స్తూపాలు; రోమన్ వాణిజ్యం (మైసోలియా=మచిలీపట్నం); మాతృనామాలు (గౌతమీపుత్ర) → స్త్రీ ఉన్నత స్థానం.

Quick Recall → **శాతవాహన: సిముక (స్థాపకుడు) → హాల (గాథాసప్తశతి) → గౌతమీపుత్ర శాతకర్ణి (శక నహపాణ ఓటమి) → యజ్ఞశ్రీ (నౌకావాణిజ్యం); అమరావతి స్తూపం · ప్రాకృతం**

ఇక్ష్వాకులు 【 హిందూ/బౌద్ధ · తెలంగాణ-ఆంధ్ర 】 క్రీ.శ. 3వ శతాబ్దం విజయపురి (నాగార్జునకొండ) వాశిష్ఠీపుత్ర చాంతమూలుడు	**ఇక్ష్వాకు రాజులు** శాతవాహనానంతర ఆంధ్ర	➜ **బౌద్ధ స్వర్ణయుగం:** శాతవాహన పతనం తర్వాత కృష్ణా-గుంటూరులో స్వతంత్రులు; వాశిష్ఠీపుత్ర చాంతమూల ➜ వీరపురుషదత్తుడు (నాగార్జునకొండ బౌద్ధ నిర్మాణాల స్వర్ణయుగం) → ఎహువుల చాంతమూల; మహాచైత్య + ఆయక స్తంభాలు; రాజ మహిళా దాతలు (చాంతిశ్రీ); దక్షిణాన బౌద్ధాన్ని రాజమతంగా స్వీకరించిన తొలి వంశం.
విష్ణుకుండినులు 【 హిందూ · తెలంగాణ-ఆంధ్ర 】 క్రీ.శ. 5–6 శతాబ్దాలు ఇంద్రపాలనగరం మాధవవర్మ	**మాధవవర్మ** గొప్ప విష్ణుకుండిన రాజు	➜ **యాగాలు–కళ:** అనేక అశ్వమేధ/రాజసూయ యాగాలు; శాతవాహన-ఇక్ష్వాకు తర్వాత తెలంగాణ/కోస్తాంధ్రను పాలించారు; రాక్-కట్ (కొండ తొలిచిన) దేవాలయ పద్ధతి (తర్వాత పల్లవులు కొనసాగించారు); చివరి రాజు ఇంద్రభట్టారకవర్మను 2వ పులకేశి ఓడించాడు.

Quick Recall → **తెలంగాణ-ఆంధ్ర: శాతవాహన ➜ ఇక్ష్వాకు (విజయపురి/నాగార్జునకొండ, బౌద్ధం) → విష్ణుకుండిన (మాధవవర్మ, రాక్-కట్ ఆలయాలు)**

సంగం యుగం (తమిళకం) 【 హిందూ · దక్షిణ తమిళకం 】	**మూడు కిరీటధారులు** చేర · చోళ · పాండ్య	➜ **మూడు రాజ్యాలు:** చేర (రాజధాని వంజి, చిహ్నం విల్లు, కేరళ; సెంగుట్టువాన్ — కన్నగి/పట్టిని పూజ); చోళ (ఉరయూరు/పుహార్, పులి; కరికాల చోళుడు — వెణ్ణి యుద్ధం, కావేరి కల్లనై/గ్రాండ్ అనికట్); పాండ్య (మదురై, చేప; రెండవ నెడుంజెలియన్ — తలైయాలంగానం యుద్ధం; రోమ్ వాణిజ్యం).

SkillTop.in

వంశం / రాజ్యం	రాజు · కాలం	ముఖ్య సంఘటనలు · పరీక్షా అంశాలు
క్రీ.పూ. 300 – క్రీ.శ. 300 వంజి · ఉరయూరు · మదురై చేర-చోళ-పాండ్య	**సంగం సాహిత్యం** 3 సంగాలు	**➜ గ్రంథాలు:** 3 సంగాలు (అన్నీ పాండ్య పోషణ); తొల్కాప్పియం (తొలి తమిళ వ్యాకరణం, తోల్కాప్పియార్); ఎట్టుట్టొగై (8) + పట్టుప్పాట్టు (10); తిరుక్కురళ్ (తిరువళ్ళువార్); 2 ఇతిహాసాలు — శిలప్పాధికారం (ఇలంగో అడిగల్), మణిమేఖలై; అహం (ప్రేమ)/పురం (యుద్ధం).
		➜ ఆర్థికం-పతనం: రేవులు పూహార్(చోళ)-ముసిరి(చేర)-కొర్కై(పాండ్య); రోమన్ బంగారు నాణేలు (అరికమేడు); ప్రధాన దేవత మురుగన్, వీర విగ్రహ (Hero stone) పూజ; క్రీ.శ. 3వ శతాబ్దం చివర కలభ్రుల ఆక్రమణ ➜ క్షీణత.

Quick Recall → **సంగం: చేర (వంజి, విల్లు)-చోళ (కరికాల, కల్లనై ఆనకట్ట)-పాండ్య (మదురై, చేప) · తొల్కాప్పియం · తిరుక్కురళ్ · శిలప్పాధికారం · రోమ్ వాణిజ్యం**

సమకాలీనం ➜ సంగం యుగం ఉత్తరాన మౌర్య-శుంగ-శాతవాహన-కుషాణులకు సమకాలీనం; కలభ్రుల తర్వాత పల్లవ-పాండ్యులు

10 · మొదటివి & గుర్తుంచుకునే జతలు FIRSTS · ONE-LINE MEMORY · పరీక్షకు కీలకం

- **భారత తొలి చారిత్రక చక్రవర్తి ➜** చంద్రగుప్త మౌర్యుడు (క్రీ.పూ. 321)
- **తొలి శూద్ర/బ్రాహ్మణేతర చక్రవర్తి ➜** మహాపద్మనందుడు (నంద వంశం)
- **'భారత నెపోలియన్' →** సముద్రగుప్తుడు
- **భారత్‌లో తొలి బంగారు నాణేలు ➜** ఇండో-గ్రీకులు (మినాండర్)
- **తొలి శుద్ధ సంస్కృత శాసనం ➜** రుద్రదమనుడు — జునాగఢ్ (క్రీ.శ. 150)
- **బ్రాహ్మీ లిపిని మొదట చదివినవాడు ➜** జేమ్స్ ప్రిన్సెప్ (క్రీ.శ. 1837)
- **శక శకం ఆరంభం ➜** కనిష్కుడు (క్రీ.శ. 78); గుప్త శకం ➜ మొదటి చంద్రగుప్తుడు (క్రీ.శ. 320)
- **భారత్ సందర్శించిన తొలి చైనీయుడు ➜** ఫాహియాన్ (2వ చంద్రగుప్త విక్రమాదిత్య కాలం)
- **సున్నా (0) / దశాంశ పద్ధతి ➜** ఆర్యభట్ట · బ్రహ్మగుప్త (గుప్త యుగం)
- **తొలి హిందూ దేవాలయాలు ➜** గుప్తులు (దేవగఢ్ దశావతార ఆలయం)
- **జాతీయ చిహ్నం ➜** సారనాథ్ 4-సింహ స్తంభం (అశోకుడు, 1950లో స్వీకరణ)
- **చివరి గొప్ప హిందూ చక్రవర్తి (ప్రాచీన) →** హర్షవర్ధనుడు

11 · అశోకుని శాసనాలు ASHOKA'S EDICTS · ప్రతి పరీక్షలో అడిగేవి

- **13వ శిలాశాసనం ➜** కళింగ యుద్ధం (261) + సమకాలీన 5 గ్రీకు రాజులు (అంతియోక, తురమయ, అంతకిని, అలికసుంద్ర, మాగస్); ఆంధ్రుల ప్రస్తావన
- **2వ శిలాశాసనం ➜** ప్రజాసంక్షేమం (ఆసుపత్రులు); చోళ-పాండ్య-సత్యపుత్ర-కేరళపుత్ర-సింహళ సరిహద్దు రాజ్యాలు
- **8వ శిలాశాసనం ➜** ధమ్మయాత్ర (తొలిది బుద్ధగయకు)
- **12వ శిలాశాసనం ➜** మత సహనం (సర్వమత గౌరవం)
- **మస్కీ / గుజ్జర చిన్న శాసనం ➜** 'దేవానాంపియ పియదస్సి = అశోకుడు' అని నిర్ధారణ
- **రుమ్మిందై (లుంబిని) స్తంభం ➜** బుద్ధ జన్మస్థలం; పన్ను 1/8కి తగ్గింపు
- **సారనాథ్ స్తంభం ➜** 4-సింహ శీర్షం (జాతీయ చిహ్నం); Schism Edict
- **బరాబర్ గుహలు (బీహార్) →** ఆజీవకులకు దానం (మనవడు దశరథుడు నాగార్జుని కొండ గుహలు)
- **భాష / లిపి ➜** ప్రాకృతం (ఎక్కువ, బ్రాహ్మీ); వాయువ్యాన ఖరోష్ఠి-అరామిక్-గ్రీకు; మొత్తం ~181 శాసనాలు

12 · ముఖ్య శాసనాలు ➜ ఎవరివి? INSCRIPTIONS · శాసనం ➜ రాజు

- **హతిగుంఫా (ఉదయగిరి) శాసనం ➜** ఖారవేలుడు (కళింగ; నంద విజయం నిర్ధారణ)
- **నానాఘట్ శాసనం ➜** నాగానిక (శాతవాహన మొదటి శాతకర్ణి భార్య)
- **నాసిక్ ప్రశస్తి ➜** గౌతమీ బాలశ్రీ (గౌతమీపుత్ర శాతకర్ణి)
- **జునాగఢ్/గిర్నార్ శాసనం ➜** రుద్రదమనుడు (తొలి సంస్కృత శాసనం; సుదర్శన చెరువు — చంద్రగుప్త నిర్మాణం, స్కంద మరమ్మత్తు)
- **అలహాబాద్/ప్రయాగ ప్రశస్తి ➜** సముద్రగుప్తుడు (కవి హరిషేణుడు)
- **మెహరౌలీ ఇనుప స్తంభం ➜** రెండవ చంద్రగుప్తుడు ('చంద్ర')

వంశం / రాజ్యం	రాజు · కాలం	ముఖ్య సంఘటనలు · పరీక్షా అంశాలు

- **ఐహోల్ శాసనం →** రెండవ పులకేశి (కవి రవికీర్తి; హర్షుని ఓటమి)
- **బేస్‌నగర్ గరుడ స్తంభం →** హెలియోడొరస్ (శుంగ భాగభద్ర; భాగవత మతం స్వీకరించిన తొలి విదేశీయుడు)

13 · కట్టడాలు & కళ → వంశం MONUMENTS · ART SCHOOLS

- **మహా స్నానవాటిక (మొహెంజొదారో) →** సింధు నాగరికత
- **అశోక స్తంభాలు (సారనాథ్ సింహ శీర్షం) →** మౌర్య (అశోకుడు)
- **సాంచీ – భర్హూత్ స్తూపాలు →** మౌర్య–శుంగ
- **గాంధార కళ (తొలి బుద్ధ విగ్రహం) + మధుర కళ →** కుషాణ (కనిష్కుడు)
- **అమరావతి – నాగార్జునకొండ – భట్టిప్రోలు స్తూపాలు →** శాతవాహన – ఇక్ష్వాకు
- **అజంతా గుహలు (ఫ్రెస్కో) →** శాతవాహన / వాకాటక / గుప్త
- **దేవగఢ్ దశావతార ఆలయం (తొలి హిందూ దేవాలయం) →** గుప్త
- **రాక్-కట్ (కొండ తొలిచిన) ఆలయాలు →** విష్ణుకుండిన → పల్లవ

14 · గ్రంథం → రచయిత → ఆస్థానం LITERATURE · కవులు-గ్రంథాలు

- **అర్థశాస్త్రం →** కౌటిల్యుడు — చంద్రగుప్త మౌర్యుడు
- **ఇండికా →** మెగస్తనీస్ (మౌర్య ఆస్థాన గ్రీకు రాయబారి)
- **గాథాసప్తసతి →** హాలుడు (శాతవాహన)
- **మిలిందపన్హా →** నాగసేనుడు (ఇండో-గ్రీక్ మినాండర్‌తో సంవాదం)
- **బుద్ధచరిత →** అశ్వఘోషుడు — కుషాణ కనిష్కుడు
- **ఆర్యభట్టీయం →** ఆర్యభట్ట (గుప్త యుగం)
- **అభిజ్ఞాన శాకుంతలం · మేఘదూతం →** కాళిదాసు — 2వ చంద్రగుప్త (నవరత్నాలలో ఒకడు)
- **అలహాబాద్ ప్రశస్తి →** హరిషేణుడు — సముద్రగుప్తుడు
- **హర్షచరిత · కాదంబరి →** బాణుడు — హర్షవర్ధనుడు
- **తొల్కాప్పియం · తిరుక్కురళ్ →** తోల్కాప్పియార్ · తిరువళ్ళువార్ (సంగం)

15 · విదేశీ యాత్రికులు → ఆస్థానం / కాలం FOREIGN TRAVELLERS

- **మెగస్తనీస్ (గ్రీక్) →** చంద్రగుప్త మౌర్యుడు — 'ఇండికా'
- **డైమాకస్ (గ్రీక్) →** బిందుసారుడు (సిరియా ఆంటియోకస్-1 రాయబారి)
- **ఫాహియాన్ (చైనా) →** 2వ చంద్రగుప్త విక్రమాదిత్య (క్రీ.శ. 399–414)
- **హుయాన్‌త్సాంగ్ (చైనా) →** హర్షవర్ధనుడు (క్రీ.శ. 629; 'సి-యు-కి')
- **ఇత్సింగ్ (చైనా) →** నలంద (7వ శతాబ్దం చివర)
- **సెయింట్ థామస్ (క్రైస్తవ ప్రచారకుడు) →** పార్థియన్ గండోఫెర్నిస్ (మైలాపూర్/చెన్నైలో మరణం)

16 · గుర్తుంచుకునే ట్రిక్స్ (Mnemonics) వరుసక్రమం సులభంగా

- **మగధ వంశాలు →** బృహద్రథ → హర్యాంక → శిశునాగ → నంద → మౌర్య
- **హర్యాంక వంశం →** బింబిసార → అజాతశత్రు → ఉదయిన్
- **మౌర్యులు →** చంద్రగుప్త → బిందుసార → అశోక → ... → బృహద్రథ
- **గుప్తులు →** శ్రీగుప్త-ఘటోత్కచ-చంద్రగుప్త I-సముద్ర-చంద్రగుప్త II-కుమార-స్కంద
- **4 బౌద్ధ సంగీతులు →** రాజగృహ (అజాతశత్రు) · వైశాలి (కాలాశోక) · పాటలీపుత్ర (అశోక) · కాశ్మీర్ (కనిష్క)
- **4 వేదాలు →** ఋగ్ – యజుర్ – సామ – అధర్వణ
- **సంగం ముగ్గురు (రాజధాని-చిహ్నం) →** చేర (వంజి-విల్లు) · చోళ (ఉరయూరు-పులి) · పాండ్య (మదురై-చేప)

SkillTop.in

వంశం / రాజ్యం	రాజు · కాలం	ముఖ్య సంఘటనలు · పరీక్షా అంశాలు
శాతవాహన ముఖ్యులు → సిముక → మొదటి శాతకర్ణి → హాల → గౌతమీపుత్ర శాతకర్ణి → యజ్ఞశ్రీ		
17 · తెలంగాణ-ఆంధ్ర ఒక చూపులో TG POLICE FOCUS · ప్రాచీన ఆంధ్ర-తెలంగాణ		
అస్మక మహాజనపదం → దక్షిణ భారతంలో ఏకైక మహాజనపదం (రాజధాని పోదన/బోధన్ — తెలంగాణ)		
శాతవాహనులు (ఆంధ్రులు) → కోటిలింగాల (కరీంనగర్) నాణేలు · గౌతమీపుత్ర శాతకర్ణి · అమరావతి స్తూపం · ప్రాకృతం · రోమన్ వాణిజ్యం (మచిలీపట్నం)		
ఇక్ష్వాకులు → విజయపురి/నాగార్జునకొండ · బౌద్ధ స్వర్ణయుగం · మహాచైత్య-ఆయక స్తంభాలు · రాజ మహిళా దాతలు		
విష్ణుకుండినులు → మాధవవర్మ · అశ్వమేధ యాగాలు · రాక్-కట్ దేవాలయ పద్ధతి (పల్లవులకు ముందు)		
ఆచార్య నాగార్జునుడు → మహాయాన బౌద్ధం · శ్రీపర్వతం (నాగార్జునకొండ) · 'భారతీయ ఐన్‌స్టీన్' · శాతవాహన యజ్ఞశ్రీ పోషణ		
ప్రాచీన ఆంధ్ర స్తూపాలు & శాసనాలు → అమరావతి-నాగార్జునకొండ-భట్టిప్రోలు-జగ్గయ్యపేట స్తూపాలు · ఎర్రగుడి/రాజుల మందగిరి అశోక శాసనాలు (కర్నూలు)		

యుగం 2 · మధ్యయుగ భారతదేశం

మధ్యయుగ భారతదేశం — సింక్రానిక్ మాస్టర్ చార్ట్

ఉత్తరం ⇄ దక్కన్ ⇄ దక్షిణం · ప్రతి వంశం · ప్రతి రాజు · ఒకే కాలం – వేర్వేరు ప్రాంతాలు (క్రీ.శ. 712 → 1707)

➜ ఈ చార్ట్ ప్రామాణిక కాలక్రమాన్ని (chronology) యథాతథంగా అనుసరిస్తుంది — ప్రతి రాజ్యం, ప్రతి పాలకుడు పేరుతో, వారి కాలం, ముఖ్య సంఘటనలు.
➜ పైన ఉన్న 'సింక్రానిక్ కాలరేఖ' — ఒకే కాలంలో ఉత్తరం/దక్కన్/దక్షిణంలో ఎవరు పాలించారో పక్కపక్కనే చూపిస్తుంది; బంగారు వరుసలు ప్రాంతాల మధ్య సంబంధాలను (ఉదా. మాలిక్ కాఫర్ దండయాత్రలు) కలుపుతాయి.
➜ ప్రతి విభాగానికి వేరే రంగు, మతం·రకం ట్యాగ్. తెలంగాణ-ఆంధ్ర శక్తులు (కాకతీయ, వెలమ, రెడ్డి, కుతుబ్ షాహి) ప్రత్యేక ప్రాధాన్యంతో.

కాలరేఖ · ఒకే కాలంలో ఎవరు ఎక్కడ పాలించారు? SYNCHRONIC TIMELINE · ఉత్తరం ⇄ దక్కన్ ⇄ దక్షిణం

కాలం	ఉత్తర భారతం	దక్కన్ ప్రాంతం	దక్షిణ భారతం
క్రీ.శ. 712–750	గుర్జర-ప్రతిహారులు (నాగభట్ట I) · అరబ్బుల సింధు ఆక్రమణ (మహమ్మద్ బిన్ ఖాసీం, 712)	బాదామి చాళుక్యులు (2వ విక్రమాదిత్య) → రాష్ట్రకూట దంతిదుర్గ ఆరంభం	పల్లవులు — 2వ నరసింహవర్మ (రాజసింహ), నందివర్మ
🔗 **అరబ్బుల సింధు దండయాత్ర (712) — మహమ్మద్ బిన్ ఖాసీం; భారత్‌లో తొలి ముస్లిం రాజ్యం (సింధు-ముల్తాన్).**			
క్రీ.శ. 750–850	ప్రతిహార వత్సరాజ-2వ నాగభట్ట · పాల గోపాల-ధర్మపాల (కనౌజ్ త్రికోణ పోరు)	రాష్ట్రకూట ధ్రువ · 3వ గోవింద · అమోఘవర్ష (మాన్యఖేట, ఎల్లోరా కైలాస)	పల్లవ నందివర్మ-దంతివర్మ · చోళ విజయాలయ ఆరంభం (తంజావూరు)
క్రీ.శ. 850–1000	ప్రతిహార మిహిరభోజ · చందేల ధంగ · చౌహాన ఆరంభం	రాష్ట్రకూట 3వ కృష్ణ (తక్కోలం 949) → కళ్యాణి చాళుక్య 2వ తైలప (973)	చోళ ఆదిత్య-1వ పరాంతక ➔ రాజరాజ ఆరంభం
క్రీ.శ. 1000–1100	గజనీ మహమూద్ దాడులు (క్రీ.శ. 1000–1027; సోమనాథ 1025) · గహద్వాలులు	కళ్యాణి చాళుక్య 6వ విక్రమాదిత్య · కాకతీయ సామంతులు (బేత-ప్రోల)	చోళ స్వర్ణయుగం — రాజరాజ (తంజావూరు బృహదీశ్వర) · రాజేంద్ర (గంగైకొండ)
క్రీ.శ. 1100–1206	ఘోరి దండయాత్రలు · పృథ్వీరాజ్ చౌహాన్ · తరైన్ యుద్ధాలు (1191–92)	కాకతీయ రుద్రదేవ (స్వతంత్రం 1168) · యాదవ భిల్లమ · హోయసాల విష్ణువర్ధన	చోళ క్షీణత · పాండ్య పునరుత్థానం · హోయసాల బల్లాల II
🔗 **రెండవ తరైన్ యుద్ధం (1192) — మహమ్మద్ ఘోరి పృథ్వీరాజును ఓడించాడు ➔ ఢిల్లీ సుల్తానేట్‌కు పునాది (1206).**			
క్రీ.శ. 1206–1300	ఢిల్లీ సుల్తానేట్ — బానిస వంశం (ఐబక్➔బాల్బన్) · ఖిల్జీ ఆరంభం	కాకతీయ గణపతిదేవ · రుద్రమదేవి (మార్కోపోలో) · యాదవ సింఘణ	పాండ్య జటావర్మన్ సుందర (ముత్తుకూరు) · హోయసాల
క్రీ.శ. 1300–1323	అల్లావుద్దీన్ ఖిల్జీ · సేనాని మాలిక్ కాఫర్ · బజార్ సంస్కరణలు	కాకతీయ 2వ ప్రతాపరుద్ర (ఓరుగల్లు) · యాదవ రామచంద్ర-శంకరదేవ	పాండ్య సుందర/వీర · హోయసాల 3వ బల్లాల (ద్వారసముద్రం)
🔗 **మాలిక్ కాఫర్ దండయాత్రలు: దేవగిరి (1307) → వరంగల్ (1310) → ద్వారసముద్రం (1311) → మధుర (1311) — నాలుగు దక్షిణ రాజ్యాలనూ ఢిల్లీకి లొంగదీశాయి.**			
క్రీ.శ. 1323–1347	తుగ్లక్ — ఘియాసుద్దీన్ · మహమ్మద్ బిన్ తుగ్లక్ (రాజధాని దౌలతాబాద్, రాగి నాణేలు)	కాకతీయ పతనం (1323, జూనాఖాన్) → బహమనీ స్థాపన (హసన్ గంగూ, 1347)	మధుర సుల్తానేట్ · హోయసాల బల్లాల III పతనం
🔗 **కాకతీయ పతనం (1323) → తెలుగు నేలపై ముసునూరి నాయకులు, వెలమ, రెడ్డి రాజ్యాలు + తుంగభద్రపై విజయనగరం (1336) ఆవిర్భావం.**			
క్రీ.శ. 1336–1526	తుగ్లక్ క్షీణత · తైమూర్ దాడి (1398) · సయ్యద్ · లోడి వంశాలు	బహమనీ (గుల్బర్గా➔బీదర్; మహమూద్ గవాన్) → 5 దక్కన్ సుల్తానులు · వెలమ · రెడ్డి	విజయనగర — సంగమ·సాళువ వంశాలు (హంపి)
క్రీ.శ. 1526–1565	మొఘల్ — బాబర్ (పానిపట్ 1526) · హుమాయూన్ · షేర్ షా · అక్బర్ ఆరంభం	దక్కన్ సుల్తానులు (బీజాపూర్·గోల్కొండ·అహ్మద్‌నగర్·బీదర్·బీరార్)	విజయనగర — శ్రీకృష్ణదేవరాయలు (తుళువ) · తాళికోట యుద్ధం (1565)
🔗 **మొదటి పానిపట్ యుద్ధం (1526) — బాబర్ ఇబ్రహీం లోడీని ఓడించి ఢిల్లీ సుల్తానేట్ అంతం, మొఘల్ యుగం ఆరంభం.**			
క్రీ.శ. 1565–1707	మొఘల్ — అక్బర్ ➔ జహాంగీర్ ➔ షాజహాన్ ➔ ఔరంగజేబు (దక్కన్ దండయాత్ర)	గోల్కొండ కుతుబ్ షాహి (తానీషా) · మరాఠా శివాజీ · బీజాపూర్·గోల్కొండ పతనం (1686–87)	విజయనగర అరవీడు ➔ నాయకరాజులు (తంజావూరు·మధుర·జింజి)
🔗 **ఔరంగజేబు గోల్కొండను ఆక్రమించాడు (1687) → కుతుబ్ షాహి అంతం; 1724లో అసఫ్ జాహీ (నిజాం) వంశం ఆరంభం.**			

వంశం / రాజ్యం	రాజు · కాలం	ముఖ్య సంఘటనలు · పరీక్షా అంశాలు
01 · ఉత్తర భారతం — రాజపుత్ర యుగం క్రీ.శ. 712–1206 · హర్షుని అనంతరం చిన్న చిన్న రాజపుత్ర రాజ్యాలు		
	నాగభట్ట I క్రీ.శ. 725–750	➜ **ఆరంభం:** అరబ్బుల దండయాత్రలను ఎదుర్కొన్న కనౌజ్ పాలకుడు (గ్వాలియర్ శాసనం); వంశ మూలపురుషుడు హరిశ్చంద్రుడనే బ్రాహ్మణుడు.

వంశం / రాజ్యం	రాజు · కాలం	ముఖ్య సంఘటనలు · పరీక్షా అంశాలు
గుర్జర-ప్రతిహారులు [హిందూ · రాజపుత్ర] క్రీ.శ. 730–1036 భీన్‌మల్ → కనౌజ్ నాగభట్ట I	**వత్సరాజు** క్రీ.శ. 775–800	→ **కనౌజ్ పోరు:** ఘూర్జర జాతులను సమైక్యం చేశాడు; కనౌజ్ కోసం పాల-రాష్ట్రకూటలతో త్రికోణ పోరు ఆరంభం; రాష్ట్రకూట ధృవుని చేతిలో ఓటమి.
	2వ నాగభట్ట క్రీ.శ. 800–833	→ **విస్తరణ:** రాజ్యం పంజాబ్ నుండి బెంగాల్ వరకు; రాష్ట్రకూట 3వ గోవిందుని చేతిలో ఓడి కనౌజ్ కోల్పోయాడు.
	మిహిరభోజుడు క్రీ.శ. 836–885	→ **వంశంలో గొప్పవాడు:** నాణేలపై ఆదివరాహం → 'ఆదివరాహ' బిరుదు; పాల దేవపాలుని, రాష్ట్రకూట 2వ కృష్ణుని ఓడించి కనౌజ్ స్వాధీనం.
		→ **అరబ్ సాక్ష్యం:** అరబ్ యాత్రికుడు సులేమాన్ (క్రీ.శ. 851) ఇతని సిరిసంపదలను ప్రశంసించాడు.
	1వ మహేంద్రపాలుడు క్రీ.శ. 885–910	→ **సాహిత్యం:** ఉత్తరాపథమంతటికీ చక్రవర్తి; గొప్ప కవి రాజశేఖరుడు (కావ్యమీమాంస, కర్పూరమంజరి, బాలరామాయణం) ఆస్థానకవి.
	రాజ్యపాలుడు చివరి ముఖ్యరాజు	→ **పతనం:** క్రీ.శ. 1018లో గజనీ మహమూద్ దాడికి కనౌజ్ నుండి పారిపోయాడు → ప్రతిహార పతనం.
Quick Recall → ప్రతిహారులు: కనౌజ్ కేంద్రంగా పాల-రాష్ట్రకూటలతో త్రికోణ పోరు · గొప్పవాడు మిహిరభోజుడు (ఆదివరాహ)		
చౌహానులు (చాహమానులు) [హిందూ · రాజపుత్ర] క్రీ.శ. 956–1192 శాకంబరి → అజ్మీర్ సింహరాజు	**విగ్రహరాజ (విశాలదేవ)** 4వ విగ్రహరాజు	→ **ఢిల్లీ ఆక్రమణ:** తోమరుల నుండి ఢిల్లీ (క్రీ.శ. 1151), పంజాబ్, చితోర్ ఆక్రమించాడు; 'హరికేళి నాటకం' స్వయంగా రచించాడు.
	3వ పృథ్వీరాజ్ చౌహాన్ క్రీ.శ. 1178–1192	→ **చివరి గొప్ప హిందూ రాజు:** ఉత్తర భారతదేశాన్ని పాలించిన చివరి గొప్ప హిందూ పాలకుడు; చందేల పరమర్దిని ఓడించాడు (1182); కనౌజ్ సంయుక్తను రాక్షస వివాహం → కనౌజ్–ఢిల్లీ వైరం.
		→ **తరైన్ యుద్ధాలు:** మొదటి తరైన్ (1191) — ఘోరీని ఓడించాడు; రెండవ తరైన్ (1192) — ఘోరీ చేతిలో ఓడి వధింపబడ్డాడు. చరిత్ర: చాంద్‌బర్దాయి 'పృథ్వీరాజ రాసో'.
Quick Recall → చౌహానులు: అజ్మీర్ · చివరివాడు పృథ్వీరాజ్ · తరైన్ 1191 (గెలుపు)–1192 (ఓటమి) → ఘోరి విజయం		
పరమారులు [హిందూ · రాజపుత్ర] క్రీ.శ. 820–1305 ధార (మాళ్వా) ఉపేంద్ర (కృష్ణరాజ)	**ముంజ (వాక్పతిరాజు)** గొప్ప పాలకుడు	→ **విజయాలు:** కాలాచూరి-గహద్వాల-చౌహానులను ఓడించాడు; ముంజసాగర చెరువు; ఆస్థానంలో ధనంజయ, పద్మగుప్త ('నవసాహసాంక చరిత్ర').
	భోజరాజు క్రీ.శ. 1010–1055	→ **కవులలో రాకుమారుడు:** భోజపురం నగరం + 'భోజశాల' సంస్కృత కళాశాల; రచనలు — సరస్వతీ కంఠాభరణం, సమరాంగణ సూత్రధార (వాస్తు), రాజమార్తాండం.
గహద్వాలులు (రాథోర్) [హిందూ · రాజపుత్ర] క్రీ.శ. 1085–1202 కనౌజ్ · బెనారస్ చంద్రదేవుడు	**గోవిందచంద్రుడు** క్రీ.శ. 1114–1155	→ **వంశంలో గొప్పవాడు:** మగధ-బెంగాల్ రాజకీయంలో జోక్యం; మంత్రి లక్ష్మీధరుడు ('కృత్యకల్పతరు').
	జయచంద్రుడు క్రీ.శ. 1170–1194	→ **చందావార్ యుద్ధం:** పృథ్వీరాజుతో వైరం → రెండవ తరైన్‌లో ఘోరీకి సహాయం; క్రీ.శ. 1194 చందావార్ యుద్ధంలో ఘోరీ చేతిలో ఓడి ఆత్మహత్య.
చందేలులు [హిందూ · రాజపుత్ర] క్రీ.శ. 950–1202 ఖజురహో (బుందేల్‌ఖండ్) యశోవర్మ	**ధంగరాజు** క్రీ.శ. 954–1002	→ **ఖజురహో:** గొప్పవాడు; ఖజురహోలో విశ్వనాథ, జిననాథ దేవాలయాలు (ఇండో-ఆర్యన్ శైలి).
	విద్యాధరుడు గజనీని ఎదుర్కొన్నవాడు	→ **ప్రతిఘటన:** గజనీ మహమూద్ దాడులను రెండుసార్లు (1019, 1021) సమర్థంగా ఎదుర్కొన్న చందేల రాజు.
సోలంకీలు (గుజరాత్ చాళుక్య) [హిందూ · రాజపుత్ర] క్రీ.శ. 945–1297 అన్హిల్‌వాడ (పటాన్) 1వ మూలరాజు	**1వ భీమరాజు** క్రీ.శ. 1022–1064	→ **సోమనాథ-దిల్వారా:** ఇతని కాలంలో గజనీ మహమూద్ సోమనాథ లింగాన్ని ధ్వంసం చేశాడు (1025); మంత్రి విమల్ షా మౌంట్ అబూ దిల్వారా జైన దేవాలయం (1031).
	జయసింహ సిద్ధరాజు గొప్పవాడు	→ **హేమచంద్రుడు:** 'అవంతినాథ' బిరుదు; జైన పండితుడు హేమచంద్రసూరి (సిద్ధ హేమచంద్ర వ్యాకరణం) సలహాదారు.
	2వ భీముడు క్రీ.శ. 1178	→ **ఘోరీని ఓడించాడు:** రాణి నాయకీదేవితో కలిసి మౌంట్ అబూ వద్ద మహమ్మద్ ఘోరీని ఓడించిన మొదటి భారతీయ రాజు.
పాల వంశం (బౌద్ధులు) [బౌద్ధ] క్రీ.శ. 750–1161	**గోపాలుడు** క్రీ.శ. 750–770	→ **ఎన్నికైన రాజు:** ప్రజలచే ఎన్నుకోబడిన రాజు; ఒదంతపురి విహారం/విశ్వవిద్యాలయ స్థాపకుడు; భారత్‌లో బౌద్ధం ఆచరించిన చివరి వంశం.
	ధర్మపాలుడు క్రీ.శ. 770–810	→ **విక్రమశిల:** కనౌజ్ సింహాసనంపై ఇంద్రాయుధుని కూర్చోబెట్టాడు; విక్రమశిల విశ్వవిద్యాలయ స్థాపకుడు, నలంద పునరుద్ధరణ.

వంశం / రాజ్యం	రాజు · కాలం	ముఖ్య సంఘటనలు · పరీక్షా అంశాలు
ముంగేర్ (ఒదంతపురి) గోపాలుడు	**దేవపాలుడు** క్రీ.శ. 810–850	➜ **ఉచ్ఛస్థితి:** ఒరిస్సా–అస్సాం ఆక్రమణ; శైలేంద్ర బలపుత్రదేవకు నలంద వద్ద విహారం; బాదల్ స్తంభశాసనం.
	మహిపాలుడు క్రీ.శ. 988–1038	➜ **పునరుద్ధరణ:** చోళ రాజేంద్రుని ఉత్తర దండయాత్ర (1019–24) ఇతని కాలంలోనే; మగధ–తిరభుక్తి తిరిగి జయించాడు.
సేన వంశం [హిందూ] క్రీ.శ. 1095–1205 నాడియా · లక్నౌతి (బెంగాల్) సామంత సేనుడు	**విజయసేనుడు** క్రీ.శ. 1095–1158	➜ **రాజ్యస్థాపకుడు:** తూర్పు బెంగాల్–కామరూప–కళింగ జయించాడు; దేవపర శాసనం; ఆస్థానకవి ఉమాపతి.
	బల్లాల సేనుడు క్రీ.శ. 1158–1178	➜ **కులీనిజం:** బెంగాల్ బ్రాహ్మణులకు 'కులీనిజం'; రచనలు — అద్భుతసాగర, దానసాగర.
	లక్ష్మణ సేనుడు క్రీ.శ. 1178–1205	➜ **పంచరత్నాలు:** లక్నౌతి నిర్మాత; ఆస్థానంలో జయదేవుడు (గీతగోవిందం) సహా పంచరత్నాలు; భక్తియార్ ఖిల్జీ దాడితో (c.1200) సేన వంశాంతం.
కాశ్మీర్ వంశాలు [హిందూ] క్రీ.శ. 7–12 శతాబ్దాలు శ్రీనగర్ కర్కోటక దుర్లభవర్ధనుడు	**లలితాదిత్య ముక్తపీడ** కర్కోటక వంశం · 8వ శతాబ్దం	➜ **మార్తాండ్ ఆలయం:** మార్తాండ్ సూర్యదేవాలయ నిర్మాత; అరబ్ దండయాత్రలను అడ్డుకున్నాడు.
	అవంతివర్మ ఉత్పల వంశం	➜ **నీటిపారుదల:** జీలం నదిపై ఆనకట్ట; అవంతిపుర ఆలయాలు; ఆస్థానకవి ఆనందవర్ధనుడు ('ధ్వన్యాలోకం').
	దిద్దా రాణి లోహర వంశం	➜ **ఏకైక స్త్రీ పాలకురాలు:** కాశ్మీర్‌ను పాలించిన ఏకైక స్త్రీ పాలకురాలు; చరిత్రకు ప్రధాన ఆధారం కల్హణుని 'రాజతరంగిణి'.

Quick Recall → **పాలులు: బౌద్ధం·విక్రమశిల·నలంద · సేనులు: గీతగోవిందం (జయదేవుడు) · కాశ్మీర్: రాజతరంగిణి (కల్హణుడు)**

సమకాలీనం → ఇదే కాలంలో దక్కన్‌లో రాష్ట్రకూట/కళ్యాణి చాళుక్యులు · దక్షిణాన పల్లవ–చోళులు పాలిస్తున్నారు

02 · ఉత్తరం — అరబ్ & తురుష్క దండయాత్రలు
క్రీ.శ. 712–1206 · సింధు → గజనీ → ఘోరి

వంశం / రాజ్యం	రాజు · కాలం	ముఖ్య సంఘటనలు · పరీక్షా అంశాలు
అరబ్బుల సింధు దండయాత్ర [ముస్లిం · అరబ్] క్రీ.శ. 712–713 మహమ్మద్ బిన్ ఖాసీం	**మహమ్మద్ బిన్ ఖాసీం** క్రీ.శ. 712 · వయసు 17	➜ **సింధు జయం:** ఇరాక్ గవర్నర్ అల్ హజ్జాజ్ అల్లుడు; క్రీ.శ. 712 రేవార్ యుద్ధంలో సింధు పాలకుడు దాహిర్‌ను ఓడించాడు; రాణి రాణిబాయి జౌహార్ చేసింది.
		➜ **ఫలితం:** క్రీ.శ. 713లో ముల్తాన్ ('బంగారు నగరం') ఆక్రమణ; భారత్‌లో తొలిసారి జిజియా పన్ను; లేన్‌పూల్: 'ఫలితాలివ్వని ఘన విజయం'.

Quick Recall → **అరబ్ సింధు 712: మహమ్మద్ బిన్ ఖాసీం × దాహిర్ · తొలి జిజియా · రాజకీయంగా పరిమితం, సాంస్కృతికంగా ప్రభావం**

వంశం / రాజ్యం	రాజు · కాలం	ముఖ్య సంఘటనలు · పరీక్షా అంశాలు
గజనీ వంశం [ముస్లిం · తురుష్క] క్రీ.శ. 962–1186 గజనీ ఆలప్తజిన్	**సబుక్తజిన్** క్రీ.శ. 977–997	➜ **ఆరంభం:** హిందూషాహీ జయపాలుని ఎదుర్కొన్నాడు; కుమారుడు మహమూద్ గజనీ.
	మహమూద్ గజనీ క్రీ.శ. 998–1030	➜ **17 దండయాత్రలు:** క్రీ.శ. 1000–1027 మధ్య 17 దండయాత్రలు (లక్ష్యం సంపద దోపిడీ); 'సుల్తాన్' బిరుదు ధరించిన మొదటి పాలకుడు.
		➜ **సోమనాథ్:** క్రీ.శ. 1025–26 సోమనాథ దేవాలయ ధ్వంసం; కనౌజ్ (1019) దోపిడీ. ఆస్థానంలో ఫిరదౌసి ('షానామా'), అల్-బెరూని ('కితాబ్-ఉల్-హింద్').

Quick Recall → **మహమూద్ గజనీ: 17 దాడులు · సోమనాథ 1025 · తొలి 'సుల్తాన్' · అల్-బెరూని, ఫిరదౌసి**

వంశం / రాజ్యం	రాజు · కాలం	ముఖ్య సంఘటనలు · పరీక్షా అంశాలు
ఘోరి వంశం [ముస్లిం · తురుష్క] క్రీ.శ. 1173–1206 ఘోర్ · గజనీ అల్లావుద్దీన్ హుస్సేన్	**మహమ్మద్ ఘోరి** క్రీ.శ. 1175–1206	➜ **రాజ్యస్థాపన లక్ష్యం:** దోపిడీ కాదు, ముస్లిం రాజ్యస్థాపనే లక్ష్యం ('Founder of the Islamic Empire of India'); సేనాధిపతులు కుతుబుద్దీన్ ఐబక్, భక్తియార్ ఖిల్జీ.
		➜ **ముఖ్య యుద్ధాలు:** 1178 అన్హిల్వాడ (2వ భీముని చేతిలో ఓటమి); 1191–92 తరైన్ (పృథ్వీరాజ్ ఓటమి); 1194 చందావార్ (జయచంద్ర ఓటమి). క్రీ.శ. 1206లో ఖొక్కర్ల దాడి తర్వాత మరణం → ఐబక్ ఢిల్లీ సుల్తానేట్ స్థాపన.

Quick Recall → **మహమ్మద్ ఘోరి: లక్ష్యం రాజ్యస్థాపన · తరైన్ 1192 · 1206 మరణం → ఐబక్ (ఢిల్లీ సుల్తానేట్)**

సమకాలీనం → ఇదే కాలంలో దక్కన్‌లో కాకతీయ రుద్రదేవ (స్వతంత్రం 1168), యాదవ–హోయసాలులు బలపడుతున్నారు

03 · దక్కన్ – దక్షిణ భారతం
క్రీ.శ. 712–1000 · పల్లవ · చోళ · చాళుక్య · రాష్ట్రకూట

వంశం / రాజ్యం	రాజు · కాలం	ముఖ్య సంఘటనలు · పరీక్షా అంశాలు
పల్లవులు [హిందూ · శైవ] క్రీ.శ. 575–893	**సింహవిష్ణు** మహా పల్లవుల ఆరంభం	➜ **అవనీసింహ:** కలభ్రులను అణచి కావేరి వరకు; పాండ్య–చోళ–సింహళాధీశులను ఓడించాడు; బిరుదు 'అవనీసింహ'.
	1వ మహేంద్రవర్మ క్రీ.శ. 600–630	➜ **విచిత్రచిత్త:** కవి/సంగీత/చిత్రకారుడు; 'మత్తవిలాస ప్రహసన' రచన; జైనుడు→శైవుడు (అప్పార్); చాళుక్య–పల్లవ సంఘర్షణ ఆరంభం (పుల్లలూరు ఓటమి).

వంశం / రాజ్యం	రాజు · కాలం	ముఖ్య సంఘటనలు · పరీక్షా అంశాలు
కంచి (కాంచీపురం) సింహవిష్ణు	**1వ నరసింహవర్మ** క్రీ.శ. 630–668 · మహామల్ల	→ **వాతాపికొండ:** బాదామిని దోచి 'వాతాపికొండ'; 2వ పులకేశిని ఓడించాడు; మహాబలిపురం ఏకశిల రథాలు; హుయాన్‌త్సాంగ్ కంచి దర్శనం.
	2వ నరసింహవర్మ క్రీ.శ. 700–728 · రాజసింహ	→ **దేవాలయాలు:** మహాబలిపురం తీర దేవాలయం + కంచి కైలాసనాథ దేవాలయ నిర్మాత; క్రీ.శ. 720 చైనా దౌత్యం.
	నందివర్మ క్రీ.శ. 731–796	→ **వైకుంఠ పెరుమాళ్:** 65 ఏళ్ల పాలన; వైకుంఠ పెరుమాళ్ దేవాలయం; రాష్ట్రకూట దంతిదుర్గుని కూతురు రేవను వివాహం.
	అపరాజితవర్మ చివరివాడు	→ **పతనం:** అరుప్పురంబియమ్ యుద్ధం (877–78); క్రీ.శ. 894లో ఆదిత్య చోళుడు అపరాజితవర్మను వధించి పల్లవ పాలన అంతం.
Quick Recall → **పల్లవులు: కంచి · మహామల్ల నరసింహవర్మ (వాతాపికొండ) · మహాబలిపురం రథాలు–తీర దేవాలయం · చోళులచే అంతం (894)**		
చోళులు [హిందూ · శైవ] క్రీ.శ. 850–1270 తంజావూరు · గంగైకొండ చోళపురం విజయాలయుడు	**విజయాలయుడు** c. క్రీ.శ. 850	→ **తంజావూరు నిర్మాత:** నవీన చోళ వంశ స్థాపకుడు; ముత్తరైయార్‌ను ఓడించి తంజావూరు; నిశుంభసూదిని (దుర్గ) ఆలయం.
	1వ పరాంతకుడు క్రీ.శ. 907–955	→ **మధురై కొండ:** పాండ్య రాజసింహను ఓడించి 'మధురై కొండ'; ఉత్తరమేరూర్ శాసనం (919); తక్కోలం (949) యుద్ధంలో రాష్ట్రకూట 3వ కృష్ణుని చేతిలో ఓటమి.
	1వ రాజరాజు క్రీ.శ. 985–1014 · అరుమొళివర్మన్	→ **సామ్రాజ్య విస్తరణ:** చేర–పాండ్య–సింహళ–గంగవాడి–కళ్యాణి చాళుక్య జయాలు; మాల్దీవులు; బిరుదులు ముమ్మిడిచోళ, జయాంగొండ.
		→ **బృహదీశ్వరాలయం:** తంజావూరు బృహదీశ్వర (రాజరాజేశ్వరం) ఆలయ నిర్మాత; కూతురు కుందవ్వను వేంగి విమలాదిత్యునికి.
	రాజేంద్ర చోళుడు క్రీ.శ. 1012–1044 · గంగైకొండ	→ **గంగైకొండ:** గంగ దాటి బెంగాల్ పాల మహిపాలుని ఓడించి 'గంగైకొండ'; గంగైకొండ చోళపుర నిర్మాణం; బంగాళాఖాతం = 'చోళసముద్రం'.
		→ **శ్రీవిజయ నౌకాయాత్ర:** ఆగ్నేయాసియా శ్రీవిజయ (కడారం) జయించి 'కడారంకొండ'; వేంగిలో రాజరాజ నరేంద్రుని నిలబెట్టాడు.
	1వ కులోత్తుంగ చోళుడు క్రీ.శ. 1070–1122	→ **చాళుక్య–చోళ వంశం:** వేంగి రాజరాజ నరేంద్ర కుమారుడు; 'సుంగం తవిర్త చోళన్' (సుంకాలు రద్దు); 1077 చైనాకు 72 వర్తకుల దౌత్యం.
	3వ కులోత్తుంగ (చివరివారు) క్రీ.శ. 1178–1216	→ **పతనం:** కాకతీయ గణపతిదేవ + పాండ్య జటావర్మన్ సుందర చేతిలో ఓటమి → చోళదేశం పాండ్య రక్షిత రాజ్యం ('జోళ మండలం').
Quick Recall → **చోళులు: తంజావూరు · స్వర్ణయుగం రాజరాజ (బృహదీశ్వర)–రాజేంద్ర (గంగైకొండ) · బలమైన నౌకాదళం · ఉత్తరమేరూర్ గ్రామస్వపరిపాలన**		
సమకాలీనం → సాహిత్యం: కంబన్ (రామాయణం), శెక్కిలార్ (పెరియ పురాణం); నటరాజ కంచు విగ్రహం; రామానుజుని విశిష్టాద్వైతం		
బాదామి (వాతాపి) చాళుక్యులు [హిందూ] క్రీ.శ. 543–753 వాతాపి (బాదామి) జయసింహ వల్లభుడు	**2వ పులకేశి** క్రీ.శ. 610–642	→ **హర్షునిపై విజయం:** క్రీ.శ. 620 నర్మదా తీరాన హర్షవర్ధనునిపై విజయం → 'పరమేశ్వర'; ఐహోలు శాసనం (కవి రవికీర్తి); పర్షియా కుస్రూతో రాయబారం.
		→ **పతనం:** పుల్లలూరులో మహేంద్రవర్మను ఓడించాడు; క్రీ.శ. 642 నరసింహవర్మ-I చేతిలో మరణం, వాతాపి ఆక్రమణ.
	2వ విక్రమాదిత్యుడు క్రీ.శ. 733–757	→ **కంచి ఆక్రమణ:** అరబ్బులను ఎదుర్కొన్నాడు; క్రీ.శ. 740లో కంచి ఆక్రమణ. చివరివాడు 2వ కీర్తివర్మను రాష్ట్రకూట దంతిదుర్గుడు అంతమొందించాడు (753).
Quick Recall → **బాదామి చాళుక్య: 2వ పులకేశి (హర్షునిపై విజయం) · ఐహోలు–పట్టడకల్ శిల్పకళ · అలంపురం నవబ్రహ్మలయాలు**		
వేంగి (తూర్పు) చాళుక్యులు [హిందూ] క్రీ.శ. 624–1076 వేంగి (ఆంధ్ర) కుబ్జ విష్ణువర్ధనుడు	**కుబ్జ విష్ణువర్ధనుడు** క్రీ.శ. 624–642	→ **స్థాపకుడు:** 2వ పులకేశి సోదరుడు; బిరుదు 'విషమసిద్ధి'; విశాఖ–గుంటూరు వరకు తూర్పు చాళుక్య రాజ్య స్థాపన.
	రాజరాజ నరేంద్రుడు క్రీ.శ. 1019–1061	→ **ఆదికవి నన్నయ్య:** ఆదికవి నన్నయ్య పోషకుడు (తెలుగు మహాభారతం ఆరంభం); చోళ రాజేంద్రుని కూతురు అమ్మంగదేవి భర్త.
కళ్యాణి (పశ్చిమ) చాళుక్యులు [హిందూ · శైవ] క్రీ.శ. 973–1189	**2వ తైలపుడు** క్రీ.శ. 973–997	→ **రాష్ట్రకూట అంతం:** రాష్ట్రకూట చివరి రాజు 2వ కర్కను ఓడించి స్థాపన; బిరుదు 'చోళుల పాలిట కార్చిచ్చు'.
	1వ సోమేశ్వరుడు క్రీ.శ. 1042–1068 · ఆహవమల్ల	→ **కళ్యాణి నగరం:** కళ్యాణి నగరం నిర్మించి రాజధాని మార్పు; కొప్పం (1052) విజయం; తుంగభద్రలో మునిగి మరణం.

వంశం / రాజ్యం	రాజు · కాలం	ముఖ్య సంఘటనలు · పరీక్షా అంశాలు
కళ్యాణి (బసవకళ్యాణ్) 2వ తైలపుడు	**6వ విక్రమాదిత్యుడు** క్రీ.శ. 1076–1126	→ **చాళుక్య విక్రమ శకం:** వంశంలో గొప్పవాడు; 'చాళుక్య విక్రమ శకం' ప్రవేశం; ఆస్థానంలో బిల్హణ (విక్రమాంకదేవచరిత), విజ్ఞానేశ్వర ('మితాక్షర').
	3వ సోమేశ్వరుడు క్రీ.శ. 1126–1149 · సర్వజ్ఞ	→ **మానసోల్లాస:** 'మానసోల్లాస / అభిలషితార్థ చింతామణి' విజ్ఞాన సర్వస్వం రచన.
Quick Recall → **కళ్యాణి చాళుక్య: 6వ విక్రమాదిత్య (చాళుక్య విక్రమ శకం) · విజ్ఞానేశ్వర మితాక్షర · బసవేశ్వర వీరశైవం (బిజ్జల ప్రధాని)**		
రాష్ట్రకూటులు [హిందూ · జైన] క్రీ.శ. 753–973 మాన్యఖేట (మాల్ఖేడ్) దంతిదుర్గుడు	**దంతిదుర్గుడు** క్రీ.శ. 753–756	→ **వంశస్థాపకుడు:** బాదామి 2వ కీర్తివర్మను ఓడించి స్వతంత్ర వంశ స్థాపన; ఎల్లోరా దశావతార గుహాలయం; హిరణ్యగర్భ యాగం.
	1వ కృష్ణుడు క్రీ.శ. 756–774	→ **ఎల్లోరా కైలాస:** ఎల్లోరా కైలాసనాథ గుహాలయ (ఏకశిల) నిర్మాత — విన్సెంట్ స్మిత్: 'ప్రపంచ అత్యద్భుత వాస్తు'; ఎలిఫెంటా.
	ధ్రువరాజు క్రీ.శ. 780–793	→ **త్రైపాక్షిక పోరాటం:** మొదటి గొప్పవాడు; ప్రతీహార వత్సరాజ + పాల ధర్మపాలను ఓడించి గంగా-యమునా తోరణం.
	3వ గోవిందరాజు క్రీ.శ. 793–814	→ **విస్తరణ:** ప్రతీహార 2వ నాగభట్ట, పాల ధర్మపాల కూటమిని ఓడించాడు; కాంచీపురం విజయస్తంభం.
	అమోఘవర్షుడు క్రీ.శ. 814–878	→ **కవిరాజమార్గం:** అత్యంత ప్రతిభావంతుడు; మాన్యఖేట నిర్మించి రాజధాని మార్పు; కన్నడ 'కవిరాజమార్గం' (తొలి అలంకార గ్రంథం); జైనమతాభిమాని.
	3వ కృష్ణుడు క్రీ.శ. 934–963	→ **తక్కోలం:** చివరి గొప్పరాజు; తక్కోలం యుద్ధం (949)లో చోళ రాజాదిత్యను వధించాడు; బిరుదు 'తంజావూర్ కొండ'.
	2వ కర్కరాజు చివరివాడు	→ **పతనం:** చాళుక్య 2వ తైలపుడు ఓడించడంతో రాష్ట్రకూట పాలన అంతం (973).
Quick Recall → **రాష్ట్రకూటులు: మాన్యఖేట · ఎల్లోరా కైలాస (1వ కృష్ణ) · అమోఘవర్ష (కవిరాజమార్గం) · కన్నడ రత్నత్రయం పంప-పొన్న-రన్న**		
సమకాలీనం → ఉత్తరాన ప్రతిహార-పాలతో కనౌజ్ కోసం త్రైపాక్షిక పోరాటం · దక్షిణాన పల్లవ-చోళులతో నిరంతర యుద్ధాలు		
04 · ఉత్తరం — ఢిల్లీ సుల్తానేట్ క్రీ.శ. 1206–1526 · బానిస · ఖిల్జీ · తుగ్లక్ · సయ్యద్ · లోడి		
బానిస (మామ్లూక్) వంశం [ముస్లిం · తురుష్క] క్రీ.శ. 1206–1290 లాహోర్ → ఢిల్లీ కుతుబుద్దీన్ ఐబక్	**కుతుబుద్దీన్ ఐబక్** క్రీ.శ. 1206–1210	→ **స్థాపకుడు:** ఘోరి బానిస-సేనాని; భారత్‌లో తొలి స్వతంత్ర తురుష్క పాలన; దానశీలత్వం వల్ల 'లాక్‌బక్ష్'; కుతుబ్ మినార్‌కు పునాది + కువ్వత్-ఉల్-ఇస్లామ్ మసీదు.
	ఇల్‌టుట్‌మిష్ క్రీ.శ. 1211–1236	→ **నిజమైన నిర్మాత:** రాజధాని లాహోర్→ఢిల్లీ; బాగ్దాద్ ఖలీఫా గుర్తింపు పొందిన తొలి సుల్తాన్; ఇక్తా వ్యవస్థ, వెండి టంక-రాగి జిటాల్ నాణేలు; చాలీసా (40 తురుష్క సర్దారులు); కుతుబ్ మినార్ పూర్తి.
	రజియా సుల్తాన క్రీ.శ. 1236–1240	→ **ఏకైక మహిళా సుల్తాన:** ఢిల్లీని పాలించిన ఏకైక మహిళ; యాకుత్ ఖాన్‌ను అమీర్-ఇ-అఖుర్‌గా నియమించింది; చాలీసా వ్యతిరేకత; అల్తూనియాను వివాహం చేసుకుని కైతాల్ వద్ద మరణం.
	బాల్బన్ క్రీ.శ. 1266–1287	→ **రాజరిక సిద్ధాంతం:** వంశంలో గొప్పవాడు; నీటి మోసేవాడి నుండి సుల్తాన్‌గా ఎదిగాడు; రాజు = 'జిల్-ఇ-ఇలాహి' (దైవాంశ సంభూతుడు); చాలీసాను రద్దు చేశాడు; మంగోల్లను అణచివేశాడు. కవి అమీర్ ఖుస్రో ఆస్థానం.
Quick Recall → **బానిస వంశం: ఐబక్ (కుతుబ్ మినార్) · ఇల్‌టుట్‌మిష్ (ఇక్తా, చాలీసా) · రజియా (ఏకైక మహిళ) · బాల్బన్ (జిల్-ఇ-ఇలాహి)**		
ఖిల్జీ వంశం [ముస్లిం] క్రీ.శ. 1290–1320 ఢిల్లీ జలాలుద్దీన్ ఖిల్జీ	**జలాలుద్దీన్ ఖిల్జీ** క్రీ.శ. 1290–1296	→ **స్థాపకుడు:** చివరి బానిస సుల్తాన్ కైకుబాద్‌ను చంపి అధికారం; ~70 ఏళ్లు, రక్తపాతం ఇష్టపడనివాడు; అల్లుడు అల్లావుద్దీన్ చేత హత్య (1296).
	అల్లావుద్దీన్ ఖిల్జీ క్రీ.శ. 1296–1316	→ **సికిందర్-ఇ-సని:** సుల్తానేట్‌లో గొప్ప పాలకుడు; ఉలేమాను రాజ్యవ్యవహారాల నుండి వేరు చేశాడు; గుజరాత్ (1299), రణతంభోర్ (1301), చిత్తోర్ (1303, పద్మిని జౌహర్) ఆక్రమణలు.
		→ **సంస్కరణలు:** బజార్ ధరల నియంత్రణ (దివాన్-ఇ-రియాసత్); భూమి కొలత (మసాహత్), ½ పంట శిస్తు; గుర్రాలకు దాగ్ (ముద్ర), సైనికులకు చెహ్రా; 4.75 లక్షల శాశ్వత సైన్యం; అలై దర్వాజ.
		→ **మాలిక్ కాఫర్:** సేనాని మాలిక్ కాఫర్ ద్వారా దక్కన్-దక్షిణ దండయాత్రలు — దేవగిరి, వరంగల్, ద్వారసముద్రం, మధుర.
Quick Recall → **ఖిల్జీలు: అల్లావుద్దీన్ ఖిల్జీ — బజార్ ధరల నియంత్రణ · దాగ్-చెహ్రా · మసాహత్ ½ శిస్తు · మాలిక్ కాఫర్ దక్షిణ దండయాత్రలు**		
సమకాలీనం → అల్లావుద్దీన్/మాలిక్ కాఫర్ ↔ కాకతీయ ప్రతాపరుద్ర, యాదవ రామచంద్ర, హోయసాల బల్లాల III, పాండ్యులు (ఒకేసారి నాలుగు దక్షిణ రాజ్యాలపై)		

వంశం / రాజ్యం	రాజు · కాలం	ముఖ్య సంఘటనలు · పరీక్షా అంశాలు
తుగ్లక్ వంశం [ముస్లిం] క్రీ.శ. 1320–1414 ఢిల్లీ · (దౌలతాబాద్) ఘియాసుద్దీన్ తుగ్లక్	**ఘియాసుద్దీన్ తుగ్లక్** క్రీ.శ. 1320–1325	➜ **కాకతీయ పతనం:** ఖుస్రూ షాను చంపి అధికారం; తపాలా (గుర్రపు-పోస్ట్) వ్యవస్థ; కుమారుడు జూనాఖాన్ వరంగల్ ఆక్రమించి కాకతీయ ప్రతాపరుద్రుని బందీ చేశాడు (1323); తుగ్లకాబాద్.
	మహమ్మద్ బిన్ తుగ్లక్ క్రీ.శ. 1325–1351	➜ **పండిత సుల్తాన్:** బహుభాషావేత్త (తర్కం, గణితం, ఖగోళం, వైద్యం); బరాని 'సృష్టి వైపరీత్యం' అన్నాడు; సతీని రద్దు చేయజూసిన తొలి సుల్తాన్.
		➜ **5 ప్రయోగాలు:** అంతర్వేది పన్ను పెంపు (కరువుతో విఫలం); రాజధాని ఢిల్లీ➜దౌలతాబాద్; రాగి టోకెన్ నాణేలు (నకిలీలతో విఫలం); దివాన్-ఇ-కోహి (వ్యవసాయ శాఖ); ఖోరసాన్ దండయాత్ర.
		➜ **రాజ్యాల ఆవిర్భావం:** ఇతని కాలంలో తిరుగుబాట్లతో బహమనీ (హసన్ గంగూ) + విజయనగర (హరిహర–బుక్క) స్థాపన; ఇబన్ బటూతా సందర్శన (1333).
	ఫిరోజ్ షా తుగ్లక్ క్రీ.శ. 1351–1388	➜ **సంక్షేమ పాలన:** 4 ఇస్లామిక్ పన్నులు మాత్రమే + నీటి పన్ను; జీతాలకు బదులు జాగీర్లు (సైన్యం బలహీనం); ~1.8 లక్షల బానిసలు; ~200 నగరాలు (ఫిరోజాబాద్), కాలువలు; అశోక స్తంభాలను మీరట్–తోప్రా నుండి ఢిల్లీకి తరలించాడు.
	తైమూర్ దాడి క్రీ.శ. 1398	➜ **క్షీణత:** బలహీన వారసులు; క్రీ.శ. 1398లో తైమూర్ ఢిల్లీపై దాడి — 15 రోజుల మారణకాండ–దోపిడీ ➜ సుల్తానేట్ పతనం వేగవంతం.

Quick Recall → **తుగ్లక్: ఘియాసుద్దీన్ (కాకతీయ పతనం 1323) · మహమ్మద్ బిన్ తుగ్లక్ (రాజధాని మార్పు, రాగి నాణేలు) · ఫిరోజ్ (సంక్షేమం, అశోక స్తంభాలు) · తైమూర్ 1398**

వంశం / రాజ్యం	రాజు · కాలం	ముఖ్య సంఘటనలు · పరీక్షా అంశాలు
సయ్యద్ వంశం [ముస్లిం] క్రీ.శ. 1414–1451 ఢిల్లీ ఖిజీర్ ఖాన్	**ఖిజీర్ ఖాన్** క్రీ.శ. 1414–1421	➜ **తైమూర్ ప్రతినిధి:** తైమూర్ ప్రతినిధిగా పాలన; అధికారం ఢిల్లీ పరిసరాలకే పరిమితం.
	ముబారక్ షా క్రీ.శ. 1421–1434	➜ **హత్య:** వజీర్ సర్వార్-ఉల్-ముల్క్ చేత హత్య (1434).
	ఆలమ్ షా క్రీ.శ. 1445–1451	➜ **అంతం:** అసమర్థుడు; బహలాల్ లోడీని ఢిల్లీకి ఆహ్వానించి పదవి వదిలాడు ➜ లోడి వంశం ఆరంభం.
లోడి వంశం (ఆఫ్ఘన్) [ముస్లిం · ఆఫ్ఘన్] క్రీ.శ. 1451–1526 ఢిల్లీ · ఆగ్రా బహలాల్ లోడీ	**బహలాల్ లోడీ** క్రీ.శ. 1451–1489	➜ **స్థాపకుడు:** తొలి ఆఫ్ఘన్ వంశ స్థాపకుడు; జౌన్‌పూర్ షర్కీలను ఓడించి విలీనం.
	సికిందర్ లోడీ క్రీ.శ. 1489–1517	➜ **ఆగ్రా నిర్మాణం:** లోడీలలో సమర్థుడు; బీహార్ జయం; క్రీ.శ. 1504లో యమునా తీరాన ఆగ్రా నగర నిర్మాణం; అసలు పేరు నిజామ్ ఖాన్.
	ఇబ్రహీం లోడీ క్రీ.శ. 1517–1526	➜ **చివరి సుల్తాన్:** చివరి ఢిల్లీ సుల్తాన్; సర్దారులను కఠినంగా అణచడంతో తిరుగుబాట్లు; దౌలత్ ఖాన్ లోడీ బాబర్‌ను ఆహ్వానించాడు.
		➜ **మొదటి పానిపట్:** క్రీ.శ. 1526 మొదటి పానిపట్ యుద్ధంలో బాబర్ చేతిలో మరణం ➜ ఢిల్లీ సుల్తానేట్ అంతం, మొఘల్ యుగం ఆరంభం.

Quick Recall → **లోడీలు: బహలాల్ (స్థాపకుడు) · సికిందర్ (ఆగ్రా 1504) · ఇబ్రహీం లోడీ → పానిపట్ 1526లో బాబర్ చేతిలో ఓటమి**

సమకాలీనం → సుల్తానేట్ పరిపాలన: వజీర్ · ఇక్తా/ముక్తీ · జకత్–ఖరజ్–ఖామ్స్–జిజియా పన్నులు · కొత్వాల్ (నగర పోలీస్) · ఇండో-ఇస్లామిక్ వాస్తు (కుతుబ్ మినార్, అలై దర్వాజ)

05 · భక్తి – సూఫీ ఉద్యమాలు
సామాజిక-మత సమన్వయం · హిందూ–ముస్లిం ఐక్యత

వంశం / రాజ్యం	రాజు · కాలం	ముఖ్య సంఘటనలు · పరీక్షా అంశాలు
భక్తి ఉద్యమం [హిందూ · భక్తి] క్రీ.శ. 8–16 శతాబ్దాలు ఆళ్వార్లు–నాయన్నార్లు	**ఆచార్యత్రయం** వేదాంత పునాది	➜ **మూడు మతాలు:** ఆదిశంకరాచార్యుడు (అద్వైతం, కాలడి) · రామానుజాచార్యుడు (విశిష్టాద్వైతం, శ్రీరంగం) · మధ్వాచార్యుడు (ద్వైతం, ఉడిపి).
	ఉత్తరాది సంతులు నిర్గుణ–సగుణ భక్తి	➜ **రామానందుడు:** హిందీలో బోధించిన తొలివాడు; శిష్యులు కబీర్, సేన, రవిదాస; కుల వ్యతిరేకత.
		➜ **కబీర్–నానక్:** కబీర్: హిందూ–ముస్లిం ఐక్యత, నిర్గుణ; గురునానక్ (1469): సిక్కుమత స్థాపకుడు, లంగర్, సమానత్వం ➜ ఆదిగ్రంథ్.
	సగుణ–కృష్ణ భక్తి బ్రజ్–బెంగాల్	➜ **వల్లభ–చైతన్య:** వల్లభాచార్యుడు (శుద్ధాద్వైతం, పుష్టిమార్గం; కృష్ణదేవరాయల కనకాభిషేకం); చైతన్యుడు (బెంగాల్, హరినామ సంకీర్తన; గజపతి ప్రతాపరుద్ర శిష్యుడు).
		➜ **మీరాబాయి–సూర్‌దాస్–తులసీ:** మీరాబాయి (కృష్ణ 'గిరిధర లాల్'); సూర్‌దాస్ (సూర్‌సాగర్); తులసీదాస్ (రామచరితమానస్, 1574).
	మహారాష్ట్ర–కన్నడ వర్కరి–వీరశైవ	➜ **ప్రాంతీయ సంతులు:** జ్ఞానేశ్వర్, నామదేవ, ఏకనాథ్, తుకారాం (విఠలస్వామి; శివాజీ సమకాలికుడు); కర్ణాటకలో బసవేశ్వరుడు (వీరశైవం/లింగాయత్), అక్కమహాదేవి.

వంశం / రాజ్యం	రాజు · కాలం	ముఖ్య సంఘటనలు · పరీక్షా అంశాలు
Quick Recall → **భక్తి: శంకర (అద్వైత)-రామానుజ (విశిష్టాద్వైత)-మధ్వ (ద్వైత) · కబీర్-నానక్ (నిర్గుణ) · చైతన్య-మీరా-తులసీ (సగుణ) · బసవేశ్వర (లింగాయత్)**		
సూఫీ ఉద్యమం [ముస్లిం · సూఫీ] క్రీ.శ. 12–16 శతాబ్దాలు సిల్‌సిలాలు	**చిష్తీ శాఖ** సంగీత భక్తి	**→ ముఖ్య సూఫీలు:** మొయినుద్దీన్ చిష్తీ (అజ్మీర్, 'గరీబ్ నవాజ్'); కుతుబుద్దీన్ భక్తియార్ కాకి; నిజాముద్దీన్ ఔలియా (ఢిల్లీ); రాజాశ్రయం నివారించారు; అక్బర్ 14 సార్లు అజ్మీర్ దర్గా దర్శనం.
	సుహ్రావర్ది శాఖ ముల్తాన్ కేంద్రం	**→ రాజాశ్రయం:** షేక్ బహాఉద్దీన్ జకారియా స్థాపకుడు; రాజాశ్రయం-పదవులు స్వీకరించారు. బాబా ఫరీద్, గేసుదరాజ్ (గుల్బర్గా) ఇతర ప్రముఖులు.
Quick Recall → **సూఫీ: చిష్తీ (మొయినుద్దీన్-అజ్మీర్, నిజాముద్దీన్ ఔలియా; సంగీతం) · సుహ్రావర్ది (బహాఉద్దీన్ జకారియా-ముల్తాన్; రాజాశ్రయం)**		
సమకాలీనం → భక్తి + సూఫీ ఉద్యమాలు హిందూ-ముస్లిం సామరస్యాన్ని పెంచి, అక్బర్ 'సర్వమత ఐక్యత'కు పునాది వేశాయి		
06 · దక్కన్ - దక్షిణం — కాకతీయ · యాదవ · హోయసాల · పాండ్య క్రీ.శ. 1000–1323 · తెలంగాణ-ఆంధ్ర కేంద్రంగా		
కాకతీయులు (తెలంగాణ) [హిందూ · శైవ] క్రీ.శ. 1000–1323 హనుమకొండ → ఓరుగల్లు (వరంగల్) కాకర్త్య గుండ్యన	**1వ బేతరాజు (గరుడ బేత)** క్రీ.శ. 995–1052	**→ ఆరంభం:** హనుమకొండను రాజధాని చేసుకుని స్వతంత్రం ప్రకటించాడు; తొలుత రాష్ట్రకూట/కళ్యాణి చాళుక్య సామంతులు; కులదైవం కాకతి, చిహ్నం వరాహం.
	1వ ప్రోలరాజు క్రీ.శ. 1052–1076	**→ అనుమకొండ:** చాళుక్య 6వ విక్రమాదిత్యునికి సాయం → బహుమతిగా అనుమకొండ విషయం పొందాడు.
	2వ ప్రోలరాజు క్రీ.శ. 1116–1157	**→ విస్తరణ:** పానగల్లు వరకు దండయాత్ర; శ్రీశైలంలో విజయస్తంభం; హనుమకొండలో పద్మాక్షి, సిద్దేశ్వర ఆలయాలు.
	రుద్రదేవుడు (1వ ప్రతాపరుద్ర) క్రీ.శ. 1158–1195	**→ తొలి సార్వభౌముడు:** క్రీ.శ. 1168లో తొలి స్వతంత్ర సార్వభౌముడిగా ప్రకటన; పశ్చిమ చాళుక్య నియంత్రణ అంతం; కోస్తా ఆంధ్ర ఆక్రమణ; బిరుదు 'రాయగజకేసరి'.
		→ వేయిస్తంభాల గుడి: అనుమకొండలో వేయిస్తంభాల గుడి (క్రీ.శ. 1162, త్రికూటాలయం) నిర్మాణం; వరంగల్ నూతన రాజధానికి పునాది.
	మహాదేవుడు క్రీ.శ. 1196–1199	**→ యాదవ యుద్ధం:** రుద్రదేవుని తమ్ముడు; స్వల్పకాల పాలన; యాదవ జైతుగితో యుద్ధంలో మరణించాడు.
	గణపతిదేవుడు క్రీ.శ. 1199–1261	**→ గొప్పవాడు:** కాకతీయులలో గొప్పవాడు, అత్యధిక కాలం (62 ఏళ్లు); బెజవాడ-దివిసీమ-కంచి వరకు విస్తరణ; యాదవ కృష్ణుని ఓడించాడు.
		→ ఓరుగల్లు · మోటుపల్లి: రాజధానిని అనుమకొండ→ఓరుగల్లుకు మార్చాడు (కోట 1254); మోటుపల్లి అభయ శాసనం (1244) — విదేశీ వర్తకులకు రక్షణ; బావమరిది జాయపసేనాని (నృత్తరత్నావళి).
	రుద్రమదేవి క్రీ.శ. 1261–1289	**→ తొలి మహిళా పాలకురాలు:** దక్షిణ/మధ్యయుగ ఆంధ్రదేశ తొలి మహిళా పాలకురాలు; పురుష దుస్తులతో ఏనుగుపై యుద్ధం; యాదవులపై విజయం → 'రాయగజకేసరి'.
		→ మార్కోపోలో: వెనిస్ యాత్రికుడు మార్కోపోలో ఈమె కాలంలో కాకతీయ రాజ్యాన్ని సందర్శించి సమర్థురాలని వర్ణించాడు; కాయస్థ అంబదేవుని తిరుగుబాటు అణచే యుద్ధంలో మరణం (1289, చందుపట్ల శాసనం).
	2వ ప్రతాపరుద్రుడు క్రీ.శ. 1289–1323 · చివరివాడు	**→ ఉచ్ఛస్థితి:** చివరి కాకతీయ చక్రవర్తి; రుద్రమదేవి మనుమడు; ఆస్థానకవి విద్యానాథుడు (ప్రతాపరుద్రీయం); 77 నాయంకరలుగా రాజ్యం (పద్మనాయకులు).
		→ ఢిల్లీ దాడులు-పతనం: అల్లావుద్దీన్ ఖిల్జీ దాడులు — 1303 తిప్పికొట్టాడు, 1310 మాలిక్ కాఫర్‌కు కప్పం; క్రీ.శ. 1323లో ఘియాసుద్దీన్ తుగ్లక్ కుమారుడు జూనాఖాన్ ఓరుగల్లు ఆక్రమించి బందీ చేశాడు → నర్మదా వద్ద మరణం, కాకతీయ సామ్రాజ్యాంతం.
	కాకతీయ వారసత్వం పరిపాలన · నీటిపారుదల · కళ	**→ నాయంకర వ్యవస్థ:** రుద్రమదేవి ప్రవేశపెట్టి ప్రతాపరుద్రుడు అమలు చేసిన నాయంకర విధానం → విజయనగరానికి పునాది; గ్రామంలో 12 ఆయగార్లు.
	చెరువులు & ఆలయాలు సప్తసంతానం	**→ రామప్ప-పాకాల:** రామప్ప (రుద్రేశ్వర) దేవాలయం పాలంపేట — రేచర్ల రుద్రుడు నిర్మాణం (క్రీ.శ. 1213), 2021లో UNESCO ప్రపంచ వారసత్వ కేంద్రం; రామప్ప-పాకాల గొలుసుకట్టు చెరువులు; మోటుపల్లి ప్రధాన రేవు; గోల్కొండ వజ్రాల గనులు (మార్కోపోలో).
Quick Recall → **కాకతీయులు: ఓరుగల్లు · గణపతిదేవ-రుద్రమదేవి (మార్కోపోలో)-ప్రతాపరుద్ర · నాయంకర వ్యవస్థ · రామప్ప (UNESCO)-వేయిస్తంభాల గుడి · పతనం 1323 (తుగ్లక్)**		
సమకాలీనం → సమకాలీనం: ఉత్తరాన ఢిల్లీ సుల్తానులు (ఖిల్జీ→తుగ్లక్); పక్కన యాదవులు (దేవగిరి), హోయసాలులు (ద్వారసముద్రం), పాండ్యులు (మధుర)		
	5వ భిల్లముడు క్రీ.శ. 1187–1191	**→ తొలి సార్వభౌముడు:** రాజధాని దేవగిరికి మార్చాడు; బిరుదు 'చక్రవర్తిన్ యాదవ'; హోయసాల 2వ బల్లాలునితో యుద్ధంలో మరణం.

SkillTop.in

వంశం / రాజ్యం	రాజు · కాలం	ముఖ్య సంఘటనలు · పరీక్షా అంశాలు
దేవగిరి యాదవులు (సేవుణులు) [హిందూ · వైష్ణవ] క్రీ.శ. 860–1318 దేవగిరి (దౌలతాబాద్) దృఢప్రహరుడు	**సింఘణ (II)** క్రీ.శ. 1210–1247	→ **గొప్పవాడు:** వంశంలో గొప్పవాడు; గుజరాత్ సోలంకిపై విజయం; కాకతీయ గణపతిదేవుని విడిపించి 'తెలుంగరాయ స్థాపనాచార్య'; ఆస్థానంలో సారంగదేవుడు (సంగీతరత్నాకరం).
	రామచంద్రదేవుడు క్రీ.శ. 1270–1309	→ **తొలి ముస్లిం దాడి:** మంత్రి హేమాద్రి (చతుర్వర్గ చింతామణి); క్రీ.శ. 1294లో అల్లావుద్దీన్ ఖిల్జీ మెరుపుదాడి → సామంతుడయ్యాడు (తొలి దక్షిణ ముస్లిం దండయాత్ర).
	శంకరదేవ–హరపాలుడు చివరివారు	→ **పతనం:** శంకరదేవుడు కప్పం ఆపగా 1311లో మాలిక్ కాఫర్ వధించాడు; చివరి రాజు హరపాలుడు 1318లో ముబారక్ షా ఖిల్జీ చేతిలో మరణం → యాదవ రాజ్యాంతం.

Quick Recall → **యాదవులు: దేవగిరి · సింఘణ (గొప్పవాడు) · రామచంద్ర (1294 ఖిల్జీ దాడి) · పతనం 1318**

వంశం / రాజ్యం	రాజు · కాలం	ముఖ్య సంఘటనలు · పరీక్షా అంశాలు
ద్వారసముద్ర హోయసాలులు [హిందూ · వైష్ణవ] క్రీ.శ. 1106–1342 ద్వారసముద్రం (హలేబీడు) సాలుడు	**బిత్తిదేవ విష్ణువర్ధనుడు** క్రీ.శ. 1106–1141	→ **స్వతంత్ర స్థాపకుడు:** రామానుజాచార్యుల ద్వారా జైనం→వైష్ణవం; బేలూరులో చెన్నకేశవాలయం; కళ్యాణి చాళుక్యుల నుండి స్వాతంత్ర్యం.
	2వ బల్లాలదేవుడు క్రీ.శ. 1173–1220	→ **రాజాధిరాజు:** యాదవ భిల్లముని వధించి కృష్ణానది వరకు విస్తరణ; పూర్తి స్వాతంత్ర్యం; హలేబీడులో హోయసాలేశ్వరాలయం.
	3వ బల్లాలుడు క్రీ.శ. 1291–1342 · చివరివాడు	→ **మాలిక్ కాఫర్:** క్రీ.శ. 1311లో మాలిక్ కాఫర్ ద్వారసముద్రంపై దాడి → సంధి, కప్పం; తర్వాత మహమ్మద్ బిన్ తుగ్లక్‌కు లొంగాడు; మధురై పాండ్యునితో యుద్ధంలో మరణం → భూభాగాలు విజయనగరంలో (1336) విలీనం.

Quick Recall → **హోయసాలులు: ద్వారసముద్రం · విష్ణువర్ధన (బేలూరు చెన్నకేశవ) · బేలూరు–హలేబీడు శిల్పకళ · 3వ బల్లాల (మాలిక్ కాఫర్ 1311)**

వంశం / రాజ్యం	రాజు · కాలం	ముఖ్య సంఘటనలు · పరీక్షా అంశాలు
మధురై పాండ్యులు [హిందూ · శైవ] క్రీ.శ. 1190–1323 మధురై జటావర్మన్ కులశేఖర	**జటావర్మన్ సుందర పాండ్యన్** క్రీ.శ. 1257–1268	→ **సామ్రాజ్య నిర్మాత:** గొప్ప విజేత; ముత్తుకూరు యుద్ధంలో కాకతీయ గణపతిదేవుని సేనలను, తెలుగు చోడులను ఓడించాడు.
	మారవర్మన్ కులశేఖర క్రీ.శ. 1268–1310	→ **మార్కోపోలో:** సిలోన్‌పై దండయాత్ర; క్రీ.శ. 1298లో మార్కోపోలో పాండ్య రాజ్యాన్ని (కయాల్ రేవు) సందర్శించాడు.
	సుందర–వీర పాండ్య అంతర్యుద్ధం 1310	→ **మాలిక్ కాఫర్–పతనం:** వారసత్వ కలహంలో వీరపాండ్యుడు అల్లావుద్దీన్ సహాయం కోరగా మాలిక్ కాఫర్ మలబారుకు (1311) — చిదంబరం, శ్రీరంగం, మధురై దేవాలయాల ధ్వంసం; క్రీ.శ. 1323లో మహమ్మద్ బిన్ తుగ్లక్ మధురై విలీనం.

Quick Recall → **పాండ్యులు: మధురై · జటావర్మన్ సుందర (ముత్తుకూరు) · మారవర్మన్ (మార్కోపోలో) · మాలిక్ కాఫర్ మధురై లూటీ 1311**

సమకాలీనం → మాలిక్ కాఫర్ (అల్లావుద్దీన్ ఖిల్జీ): దేవగిరి 1307 → వరంగల్ 1310 → ద్వారసముద్రం 1311 → మధుర 1311 — నాలుగు దక్షిణ రాజ్యాలూ ఢిల్లీకి లొంగాయి

07 · దక్కన్ – దక్షిణం — విజయనగర · బహమనీ · వెలమ · రెడ్డి
క్రీ.శ. 1323-1650 · కాకతీయ పతనానంతర శక్తులు

వంశం / రాజ్యం	రాజు · కాలం	ముఖ్య సంఘటనలు · పరీక్షా అంశాలు
విజయనగర సామ్రాజ్యం [హిందూ] క్రీ.శ. 1336–1650 హంపి (విజయనగరం) హరిహర–బుక్క రాయలు	**1వ హరిహర–బుక్క రాయలు** సంగమ వంశం · 1336	→ **స్థాపన:** భావసంగముని కుమారులు; వరంగల్ ప్రతాపరుద్రుని ఉద్యోగులు; విద్యారణ్య స్వామి ఆశీర్వాదంతో క్రీ.శ. 1336లో తుంగభద్రా తీరాన హంపి కేంద్రంగా స్థాపన.
	2వ దేవరాయలు సంగమ · క్రీ.శ. 1424–1446	→ **రాయచూర్:** రాయచూర్ ఆక్రమణ; పర్షియా అబ్దుల్ రజాక్ ఆస్థాన సందర్శన; రాజధానిలో ముస్లిం సైనికుల కోసం మసీదు.
	సాళువ నర్సింహ రాయలు సాళువ వంశం · 1485	→ **అన్నమయ్య:** 1485లో రాజ్యాధికారం; తాళ్ళపాక అన్నమయ్యను పోషించాడు (సంకీర్తనలు రాగి రేకులపై భద్రం).
	శ్రీకృష్ణదేవరాయలు తుళువ వంశం · క్రీ.శ. 1509–1529	→ **దిగ్విజయాలు:** దివానీ యుద్ధం → 'యవనరాజ్య ప్రతిష్ఠాపనాచార్య'; కళింగ గజపతి దండయాత్ర (కొండవీడు–కొండపల్లి–ఉదయగిరి, కటక్ వరకు); రాయచూర్ యుద్ధం (1520).
		→ **ఆముక్తమాల్యద:** 'ఆముక్తమాల్యద' (రాజనీతి) రచన; భువన విజయంలో అష్టదిగ్గజాలు (అల్లసాని పెద్దన, తెనాలి రామకృష్ణ...); పోర్చుగీసు స్నేహం; ప్రధాని సాళువ తిమ్మరుసు.
	అళియ రామరాయలు అరవీడు వంశం · 1565	→ **తాళికోట:** క్రీ.శ. 1565 రాక్షసి-తంగడి (తాళికోట) యుద్ధంలో దక్కనీ సుల్తానుల ఐక్య సేనల చేతిలో ఓడి మరణం; హంపి ధ్వంసం.

Quick Recall → **విజయనగరం: 4 వంశాలు (సంగమ–సాళువ–తుళువ–అరవీడు) · హంపి · శ్రీకృష్ణదేవరాయలు (ఆముక్తమాల్యద, అష్టదిగ్గజాలు) · తాళికోట 1565 పతనం · అమరనాయక వ్యవస్థ**

సమకాలీనం → విదేశీ బాటసారులు: అబ్దుల్ రజాక్, నికోలో-డి-కాంటీ, డామింగో పేస్, న్యూనిజ్ · వాస్తు: హంపి హజారారామ, లేపాక్షి

వంశం / రాజ్యం	రాజు · కాలం	ముఖ్య సంఘటనలు · పరీక్షా అంశాలు
బహమనీ రాజ్యం [ముస్లిం · షియా] క్రీ.శ. 1347–1518 గుల్బర్గా → బీదర్	**హసన్ గంగూ (బహమన్ షా)** క్రీ.శ. 1347–1358	→ **స్థాపకుడు:** మహమ్మద్ బిన్ తుగ్లక్‌పై తిరుగుబాటు చేసి గుల్బర్గా కేంద్రంగా స్థాపన; సామ్రాజ్యం 4 తరఫ్‌లు.
	1వ అహమద్ షా క్రీ.శ. 1422–1435	→ **బీదర్:** రాజధాని గుల్బర్గా→బీదర్; వరంగల్ ఆక్రమణ.

వంశం / రాజ్యం	రాజు · కాలం	ముఖ్య సంఘటనలు · పరీక్షా అంశాలు
అల్లావుద్దీన్ హసన్ గంగూ బహమనీ	**మహమూద్ గవాన్** ప్రధాని · క్రీ.శ. 1463–1481	➜ **సంస్కరణలు:** వజీర్; భూమి సర్వే 1/6 శిస్తు; రాజ్యం 8 తరఫ్‌లు; బీదర్ మదరసా (1472); సరిహద్దులు తపతీ➜తుంగభద్ర; స్వార్థ సర్దారుల కుట్రతో 1481లో ఉరి ➜ రాజ్య పతనం వేగవంతం.
	5 దక్కన్ సుల్తానులు క్రీ.శ. 1518 విభజన	➜ **విభజన:** బీజాపూర్ (ఆదిల్ షాహీ) · గోల్కొండ (కుతుబ్ షాహీ) · అహమద్‌నగర్ (నిజాం షాహీ) · బీదర్ (బరీద్ షాహీ) · బీరార్ (ఇమాద్ షాహీ) — ఐదు స్వతంత్ర షియా రాజ్యాలు.

Quick Recall → బహమనీ: హసన్ గంగూ (గుల్బర్గా, 1347) · మహమూద్ గవాన్ (బీదర్ మదరసా, సంస్కరణలు) · 1518లో 5 దక్కన్ సుల్తానులుగా విభజన

సమకాలీనం → విజయనగర ↔ బహమనీ: రాయచూర్ అంతర్వేది (కృష్ణా-తుంగభద్ర దోఅబ్)పై నిరంతర యుద్ధాలు

వంశం / రాజ్యం	రాజు · కాలం	ముఖ్య సంఘటనలు · పరీక్షా అంశాలు
వెలమలు (రాచకొండ-దేవరకొండ) [హిందూ] క్రీ.శ. 1324–1475 ఆమనగల్లు ➜ రాచకొండ బేతాళ నాయుడు (రేచర్ల)	**1వ సింగమ నాయుడు** క్రీ.శ. 1325–1361	➜ **వెలమ రాజ్య స్థాపకుడు:** కాకతీయ పతనం తర్వాత కృష్ణా-తుంగభద్ర అంతర్వేది జయించాడు; రేచర్ల పద్మనాయకులు.
	1వ అనపోత నాయుడు క్రీ.శ. 1361–1384	➜ **రాచకొండ:** రాజధాని ఆమనగల్లు➜రాచకొండ; కాపయ నాయకుని భీమవర యుద్ధంలో (1367–68) చంపి ఓరుగల్లు వశం; 'ఆంధ్రదేశాధీశ్వర'.
	సర్వజ్ఞ సింగమ భూపాలుడు క్రీ.శ. 1384–1399	➜ **కవి-పండితుడు:** 'సర్వజ్ఞ చూడామణి'; రచనలు — రసార్ణవ సుధాకరం, సంగీత సుధాకరం; విజయనగరంతో తీవ్ర యుద్ధాలు.
	3వ సింగమ నాయుడు క్రీ.శ. 1430–1475 · చివరివాడు	➜ **పతనం:** రాచకొండ చివరివాడు; బమ్మెర పోతన పోషకుడు; క్రీ.శ. 1475 నాటికి తెలంగాణ మొత్తం బహమనీల వశం ➜ వెలమ రాజ్యాంతం. కుతుబ్ షాహి/అసఫ్ జాహీలకు తెలంగాణ వారసత్వం.

Quick Recall → వెలమలు: రాచకొండ-దేవరకొండ రేచర్ల పద్మనాయకులు · సర్వజ్ఞ సింగమ భూపాలుడు (కవి) · 1475లో బహమనీల వశం

వంశం / రాజ్యం	రాజు · కాలం	ముఖ్య సంఘటనలు · పరీక్షా అంశాలు
రెడ్డి రాజ్యాలు [హిందూ] క్రీ.శ. 1325–1448 అద్దంకి ➜ కొండవీడు · రాజమహేంద్రవరం ప్రోలయ వేమారెడ్డి	**ప్రోలయ వేమారెడ్డి** క్రీ.శ. 1325–1353	➜ **తొలి స్వతంత్ర రెడ్డి:** రాజధాని అద్దంకి; తుగ్లక్‌పై తిరుగుబాటు; 'వీరనారాయణ'; శ్రీశైలం-అహోబిలం మెట్లు; ఆస్థానకవి ఎర్రన.
	అనవేమారెడ్డి క్రీ.శ. 1364–1386	➜ **విస్తరణ:** అత్యంత సమర్థుడు; రాజమహేంద్రవరం-కోన మండలం ఆక్రమణ.
	కుమారగిరి-పెదకోమటి వేముడు క్రీ.శ. 1386–1420	➜ **శ్రీనాథుడు:** కుమారగిరి ('రూపనారాయణ'); పెదకోమటి వేముడు (సాహిత్య చింతామణి) — ఆస్థానంలో వామన భట్ట బాణుడు, విద్యాధికారి శ్రీనాథుడు; కొండవీడు 1424లో విజయనగరం వశం.
	వీరభద్రారెడ్డి రాజమహేంద్రవరం · క్రీ.శ. 1423–1448	➜ **చివరివాడు:** రాజమహేంద్రవరం రెడ్డిరాజులలో చివరివాడు; కాశీఖండం (శ్రీనాథుడు) అంకితం; 1448లో కపిలేశ్వర గజపతి విలీనం.

Quick Recall → రెడ్డి రాజ్యాలు: కొండవీడు (ప్రోలయ వేమ)-రాజమహేంద్రవరం శాఖలు · శ్రీనాథుడు (కాశీఖండం) · కొండవీడు 1424, రాజమహేంద్రవరం 1448 పతనం

సమకాలీనం → వెలమ-రెడ్డి-విజయనగర-బహమనీ — పానుగల్లు దుర్గం కీలక కేంద్రం; ఢిల్లీ తుగ్లక్/లోడీలకు సమకాలికులు · గజపతులు (కపిలేశ్వర)

08 · మొఘల్ సామ్రాజ్యం క్రీ.శ. 1526–1707 · బాబర్ ➜ ఔరంగజేబు (+ షేర్ షా)

వంశం / రాజ్యం	రాజు · కాలం	ముఖ్య సంఘటనలు · పరీక్షా అంశాలు
మొఘల్ చక్రవర్తులు [ముస్లిం] క్రీ.శ. 1526–1707 ఆగ్రా · ఢిల్లీ బాబర్	**బాబర్** క్రీ.శ. 1526–1530	➜ **స్థాపకుడు:** ఫర్గానా; మొదటి పానిపట్ (1526, ఇబ్రహీం లోడీ), ఖాన్వా (1527, రాణా సంగా), ఘాగ్రా (1529); తులుగ్మా యుద్ధతంత్రం-ఫిరంగి దళం; బాబర్‌నామా (తుర్కీ).
	హుమాయూన్ క్రీ.శ. 1530–1540, క్రీ.శ. 1555–1556	➜ **షేర్ షా ఓటమి:** చౌసా (1539), కనౌజ్ (1540)లో షేర్ షా చేతిలో ఓడి పర్షియా పారిపోయాడు; 1555లో తిరిగి గెలిచాడు; మెట్లపై పడి మరణం.
	షేర్ షా సూరి అంతరాలం · క్రీ.శ. 1540–1545	➜ **పరిపాలన ఆదర్శం:** అసలు పేరు ఫరీద్ ఖాన్; రూపాయి (రుపియా)-దామ్ నాణేలు; గ్రాండ్ ట్రంక్ రోడ్; 1700 సరాయ్‌లు; రైత్వారీ భూమిశిస్తు (1/3); ససారం సమాధి.
	అక్బర్ క్రీ.శ. 1556–1605	➜ **సామ్రాజ్య నిర్మాత:** రెండో పానిపట్ (1556, హేము); జిజియా రద్దు (1564); మన్సబ్‌దారీ; దీన్-ఇ-ఇలాహి (1582); హల్దీఘాట్ (1576, రాణా ప్రతాప్); తోడర్‌మల్ 'దస్‌సాలా' భూమిశిస్తు.
	జహంగీర్-షాజహాన్ క్రీ.శ. 1605–1658	➜ **స్వర్ణయుగం:** జహంగీర్: నూర్జహాన్, సర్ థామస్ రో (1615); షాజహాన్: తాజ్‌మహల్, రాజధాని ఆగ్రా➜ఢిల్లీ, దక్కన్‌లో గోల్కొండ-బీజాపూర్ సంధి (1636).
	ఔరంగజేబు క్రీ.శ. 1658–1707	➜ **దక్కన్ దండయాత్ర:** ఆలంగీర్; జిజియా పునరుద్ధరణ (1679); బీజాపూర్ (1686), గోల్కొండ (1687, అబుల్ హసన్ తానీషా) ఆక్రమణ; మరాఠాలతో సుదీర్ఘ పోరు; 1707లో అహ్మద్‌నగర్‌లో మరణం (ఖుల్దాబాద్).

Quick Recall → మొఘల్: బాబర్ (పానిపట్ 1526)-హుమాయూన్-అక్బర్ (మన్సబ్‌దారీ, జిజియా రద్దు)-జహంగీర్-షాజహాన్ (తాజ్‌మహల్)-ఔరంగజేబు (గోల్కొండ 1687); షేర్ షా (GT రోడ్, రూపాయి)

SkillTop.in

వంశం / రాజ్యం	రాజు · కాలం	ముఖ్య సంఘటనలు · పరీక్షా అంశాలు
09 · మరాఠా సామ్రాజ్యం క్రీ.శ. 1674–1818 · శివాజీ · పీష్వాలు		
మరాఠాలు & పీష్వాలు [హిందూ] క్రీ.శ. 1674–1818 రాయగఢ్ → పూణా ఛత్రపతి శివాజీ	**ఛత్రపతి శివాజీ** క్రీ.శ. 1627–1680	→ **మరాఠా స్థాపకుడు:** తండ్రి షాజీ భోంస్లే, తల్లి జిజాబాయి; ప్రతాప్‌గఢ్ (1659, అఫ్జల్ ఖాన్ వధ); పురందర్ సంధి (1665, జైసింగ్); ఆగ్రా బంధనం (1666).
		→ **పట్టాభిషేకం:** క్రీ.శ. 1674 జూన్ 6న రాయగఢ్‌లో పట్టాభిషేకం ('ఛత్రపతి'); అష్టప్రధానులు; చౌత్ (1/4)–సర్దేశ్‌ముఖి (1/10) పన్నులు; కర్ణాటక దండయాత్ర (గోల్కొండ తానీషా–అక్కన్న–మాదన్న సహకారం).
	శంభాజీ–రాజారాం–తారాబాయి క్రీ.శ. 1681–1707	→ **మొఘల్ పోరు:** శంభాజీ (1689లో ఔరంగజేబు చేతిలో మరణం); రాజారాం (జింజి); తారాబాయి (గెరిల్లా పోరు).
	1వ బాజీరావు పీష్వా · క్రీ.శ. 1720–1740	→ **హిందూపద్ పాదుషాహి:** 'హిందూపద్ పాదుషాహి'; పాల్ఖేడ్ (1728)–భోపాల్ (1738, నిజాం ఓటమి); వసాయ్ (1739, పోర్చుగీస్); శనివార్ వాడ.
	బాలాజీ బాజీరావు (నానాసాహెబ్) పీష్వా · క్రీ.శ. 1740–1761	→ **మూడో పానిపట్:** రాజధాని సతారా→పూణా; క్రీ.శ. 1761 జనవరి 14 మూడో పానిపట్ యుద్ధం (అహ్మద్ షా అబ్దాలీ) — విశ్వాసరావు–సదాశివరావు మరణం, మరాఠాలకు పెద్ద దెబ్బ.
	2వ బాజీరావు చివరి పీష్వా · క్రీ.శ. 1796–1818	→ **పదవి రద్దు:** 2వ/3వ ఆంగ్లో-మరాఠా యుద్ధాలు; క్రీ.శ. 1818 జూన్ 3న లార్డ్ హేస్టింగ్స్ పీష్వా పదవి రద్దు → బాంబే ప్రెసిడెన్సీ.
Quick Recall → **మరాఠా: శివాజీ (పట్టాభిషేకం 1674, అష్టప్రధానులు, చౌత్–సర్దేశ్‌ముఖి) · పీష్వాలు (1వ బాజీరావు) · మూడో పానిపట్ 1761 · పదవి రద్దు 1818**		
10 · గోల్కొండ కుతుబ్ షాహి — తెలంగాణ ముడి బహమనీ → కుతుబ్ షాహి → అసఫ్ జాహీ		
గోల్కొండ కుతుబ్ షాహి [ముస్లిం · షియా] క్రీ.శ. 1518–1687 గోల్కొండ · హైదరాబాద్ సుల్తాన్ కులీ కుతుబ్-ఉల్-ముల్క్	**మహమ్మద్ కులీ కుతుబ్ షా** హైదరాబాద్ నిర్మాత	→ **హైదరాబాద్:** హైదరాబాద్ నగరం + చార్మినార్ నిర్మాత; అక్బర్‌కు సమకాలికుడు.
	అబుల్ హసన్ తానీషా చివరి పాలకుడు	→ **గోల్కొండ పతనం:** చివరి కుతుబ్ షాహి; మంత్రులు అక్కన్న–మాదన్న (శివాజీ 1676–77 కర్ణాటక దండయాత్రకు సహకారం); సేనాని అబ్దుల్ రజాక్ లారీ; క్రీ.శ. 1687లో ఔరంగజేబు గోల్కొండ ఆక్రమించి కుతుబ్ షాహి వంశాంతం.
	అసఫ్ జాహీ ఆరంభం క్రీ.శ. 1724	→ **తెలంగాణ వారసత్వం:** నిజాం-ఉల్-ముల్క్ అసఫ్ జా క్రీ.శ. 1724లో హైదరాబాద్ కేంద్రంగా అసఫ్ జాహీ వంశం స్థాపించాడు → వెలమ/కాకతీయ/కుతుబ్ షాహి నుండి తెలంగాణ వారసత్వ కొనసాగింపు.
Quick Recall → **కుతుబ్ షాహి: గోల్కొండ–హైదరాబాద్ (చార్మినార్) · తానీషా (అక్కన్న–మాదన్న) · ఔరంగజేబు 1687 ఆక్రమణ → అసఫ్ జాహీ (1724) తెలంగాణ వారసత్వం**		
సమకాలీనం → తెలంగాణ పాలనా వారసత్వ క్రమం: కాకతీయులు → ముసునూరి/వెలమ → బహమనీ → కుతుబ్ షాహి → అసఫ్ జాహీ (నిజాంలు)		

11 · మొదటివి & గుర్తుంచుకునే జతలు
FIRSTS · ONE-LINE MEMORY · పరీక్షకు కీలకం

- **భారత్‌లో తొలి ముస్లిం రాజ్యం →** సింధు (మహమ్మద్ బిన్ ఖాసీం, క్రీ.శ. 712)
- **'సుల్తాన్' బిరుదు ధరించిన తొలివాడు →** మహమూద్ గజనీ
- **ఢిల్లీ సుల్తానేట్ స్థాపకుడు →** కుతుబుద్దీన్ ఐబక్ (క్రీ.శ. 1206)
- **ఢిల్లీని పాలించిన ఏకైక మహిళ →** రజియా సుల్తానా (క్రీ.శ. 1236–1240)
- **మధ్యయుగ ఆంధ్ర తొలి మహిళా పాలకురాలు →** రుద్రమదేవి (కాకతీయ; మార్కోపోలో వర్ణన)
- **కాకతీయ తొలి స్వతంత్ర సార్వభౌముడు →** రుద్రదేవుడు (క్రీ.శ. 1168)
- **విజయనగర స్థాపకులు →** హరిహర–బుక్క రాయలు (విద్యారణ్య, క్రీ.శ. 1336)
- **బహమనీ స్థాపకుడు →** అల్లావుద్దీన్ హసన్ గంగూ (క్రీ.శ. 1347)
- **ఢిల్లీ చివరి సుల్తాన్ →** ఇబ్రహీం లోడీ (పానిపట్ 1526)
- **మొఘల్ సామ్రాజ్య స్థాపకుడు →** బాబర్ (క్రీ.శ. 1526)
- **మరాఠా స్థాపకుడు →** ఛత్రపతి శివాజీ (పట్టాభిషేకం 1674)
- **రామప్ప దేవాలయం (UNESCO 2021) →** కాకతీయులు (రేచర్ల రుద్రుడు, క్రీ.శ. 1213)

వంశం / రాజ్యం	రాజు · కాలం	ముఖ్య సంఘటనలు · పరీక్షా అంశాలు
12 · ఒకే కాలం — వేర్వేరు ప్రాంతాలు (సంబంధాలు) CROSS-REGION CONNECTIONS · తరచూ అడిగే జతలు		
కనౌజ్ త్రికోణ పోరు (8–9 శ.) → ప్రతిహార ⇄ పాల ⇄ రాష్ట్రకూట — ముగ్గురూ కనౌజ్ కోసం		
రెండవ పులకేశి × హర్షవర్ధనుడు ➜ నర్మదా తీరం (క్రీ.శ. 620) — దక్కన్ ఉత్తరాన్ని అడ్డుకుంది		
తరైన్ యుద్ధాలు (1191–92) → పృథ్వీరాజ్ చౌహాన్ × మహమ్మద్ ఘోరి ➜ ఢిల్లీ సుల్తానేట్		
మాలిక్ కాఫర్ దండయాత్రలు ➜ దేవగిరి (యాదవ) · వరంగల్ (కాకతీయ) · ద్వారసముద్రం (హొయసాల) · మధుర (పాండ్య) — ఒకేసారి నాలుగు		
కాకతీయ పతనం (1323) → జూనాఖాన్ (తుగ్లక్) → వెలమ-రెడ్డి-ముసునూరి + విజయనగరం ఆవిర్భావం		
విజయనగర × బహమనీ ➜ రాయచూర్ అంతర్వేది (కృష్ణా-తుంగభద్ర దోఅబ్) నిరంతర యుద్ధాలు		
తాళికోట యుద్ధం (1565) → దక్కన్ ఐదు సుల్తానులు × విజయనగరం (అళియ రామరాయలు) → హంపి ధ్వంసం		
గోల్కొండ పతనం (1687) → ఔరంగజేబు × తానీషా ➜ తెలంగాణ మొఘల్ వశం ➜ అసఫ్ జాహీ (1724)		
13 · ప్రధాన యుద్ధాలు — ఎవరు × ఎవరు ➜ ఫలితం KEY BATTLES · సంవత్సరం వారీగా		
తక్కోలం (949) → రాష్ట్రకూట 3వ కృష్ణ × చోళ — రాష్ట్రకూట గెలుపు (యువరాజు రాజాదిత్య మరణం)		
మొదటి తరైన్ (1191) → పృథ్వీరాజ్ చౌహాన్ × మహమ్మద్ ఘోరి — పృథ్వీరాజ్ గెలుపు		
రెండవ తరైన్ (1192) → మహమ్మద్ ఘోరి × పృథ్వీరాజ్ — ఘోరి గెలుపు ➜ ఢిల్లీ సుల్తానేట్‌కు పునాది		
చందావార్ (1194) → మహమ్మద్ ఘోరి × గహద్వాల జయచంద్ర — ఘోరి గెలుపు (కనౌజ్ ఆక్రమణ)		
చౌసా-కనౌజ్ (1539–40) → షేర్ షా సూరి × హుమాయూన్ — షేర్ షా గెలుపు (మొఘల్ తాత్కాలిక అంతం)		
మొదటి పానిపట్ (1526) → బాబర్ × ఇబ్రహీం లోడీ — బాబర్ గెలుపు ➜ మొఘల్ యుగం		
ఖాన్వా (1527) → బాబర్ × రాణా సంగా (మేవార్) — బాబర్ గెలుపు		
రెండవ పానిపట్ (1556) → అక్బర్ (బైరామ్ ఖాన్) × హేము — అక్బర్ గెలుపు		
తాళికోట / రాక్షసి-తంగడి (1565) → దక్కన్ ఐదు సుల్తానులు × విజయనగర (అళియ రామరాయలు) — సుల్తానుల గెలుపు ➜ హంపి ధ్వంసం		
హల్దీఘాట్ (1576) → అక్బర్ (మాన్‌సింగ్) × రాణా ప్రతాప్ — మొఘల్ ఆధిక్యం		
ప్రతాప్‌గఢ్ (1659) → శివాజీ × అఫ్జల్ ఖాన్ (బీజాపూర్) — శివాజీ గెలుపు (అఫ్జల్ ఖాన్ వధ)		
మూడో పానిపట్ (1761) → అహ్మద్ షా అబ్దాలీ × మరాఠాలు — అబ్దాలీ గెలుపు (మరాఠాలకు పెద్ద దెబ్బ)		
14 · కట్టడం ➜ వంశం ➜ నిర్మాత MONUMENTS · వాస్తుకళ		
మహాబలిపురం రథాలు-తీర దేవాలయం · కంచి కైలాసనాథ ➜ పల్లవులు (నరసింహవర్మ మహామల్ల / రాజసింహ)		
తంజావూరు బృహదీశ్వరాలయం ➜ చోళ 1వ రాజరాజు · (గంగైకొండ చోళపురం — రాజేంద్ర)		
ఎల్లోరా కైలాస (ఏకశిల) · ఎలిఫెంటా ➜ రాష్ట్రకూట 1వ కృష్ణ		
ఖజురహో దేవాలయాలు ➜ చందేల ధంగరాజు		
మౌంట్ అబూ దిల్వారా జైన ఆలయం ➜ సోలంకి (మంత్రి విమల్ షా)		
వేయిస్తంభాల గుడి (హనుమకొండ) · రామప్ప (UNESCO 2021) → కాకతీయులు (రుద్రదేవ / రేచర్ల రుద్రుడు)		
బేలూరు చెన్నకేశవ · హళేబీడు హొయసాలేశ్వర ➜ హొయసాలులు (విష్ణువర్ధన / 2వ బల్లాల)		
కుతుబ్ మినార్ · కువ్వత్-ఉల్-ఇస్లామ్ మసీదు ➜ బానిస వంశం (ఐబక్ ➜ ఇల్తుత్మిష్)		
అలై దర్వాజ ➜ ఖిల్జీ (అల్లావుద్దీన్)		
హంపి విఠల స్వామి · హజారారామ ఆలయం ➜ విజయనగర (శ్రీకృష్ణదేవరాయలు)		
బీదర్ మదరసా ➜ బహమనీ (మహమూద్ గవాన్)		
చార్మినార్ · గోల్కొండ (హైదరాబాద్) → కుతుబ్ షాహి (మహమ్మద్ కులీ కుతుబ్ షా)		
తాజ్‌మహల్ (ఆగ్రా) → మొఘల్ (షాజహాన్)		

SkillTop.in

వంశం / రాజ్యం	రాజు · కాలం	ముఖ్య సంఘటనలు · పరీక్షా అంశాలు
15 · గ్రంథం → రచయిత → పోషకుడు LITERATURE · కవులు–ఆస్థానాలు		
కవిరాజమార్గం (తొలి కన్నడ అలంకార గ్రంథం) → అమోఘవర్షుడు (రాష్ట్రకూట)		
మితాక్షర (ధర్మశాస్త్రం) → విజ్ఞానేశ్వర — కళ్యాణి చాళుక్య 6వ విక్రమాదిత్య		
తెలుగు మహాభారతం (ఆరంభం) → ఆదికవి నన్నయ్య — వేంగి రాజరాజ నరేంద్రుడు		
గీతగోవిందం → జయదేవుడు — సేన లక్ష్మణ సేనుడు		
రాజతరంగిణి (కాశ్మీర్ చరిత్ర) → కల్హణుడు — కాశ్మీర్		
కితాబ్-ఉల్-హింద్ · షానామా → అల్-బెరూని · ఫిరదౌసి — మహమూద్ గజనీ		
నృత్తరత్నావళి → జాయపసేనాని — కాకతీయ గణపతిదేవుడు		
ప్రతాపరుద్రీయం → విద్యానాథుడు — కాకతీయ 2వ ప్రతాపరుద్ర		
ఆముక్తమాల్యద → శ్రీకృష్ణదేవరాయలు (స్వయంగా) — విజయనగర		
కాశీఖండం → శ్రీనాథుడు — రెడ్డి వీరభద్రారెడ్డి		
పద్మావత్ → మాలిక్ మహమ్మద్ జయసి (సూఫీ)		
రామచరితమానస్ · బాబర్‌నామా → తులసీదాస్ · బాబర్ (ఆత్మకథ)		
16 · విదేశీ యాత్రికులు → ఆస్థానం / కాలం FOREIGN TRAVELLERS		
హుయాన్‌త్సాంగ్ (చైనా) → 7వ శతాబ్దం — హర్ష · పల్లవ (కంచి) · చాళుక్య 2వ పులకేశి		
సులేమాన్ (అరబ్) → 9వ శతాబ్దం — ప్రతిహార మిహిరభోజ · రాష్ట్రకూట అమోఘవర్ష		
అల్-బెరూని (పర్షియా) → 11వ శతాబ్దం — మహమూద్ గజనీతో వచ్చాడు		
మార్కోపోలో (వెనిస్) → క్రీ.శ. 1290s — కాకతీయ రుద్రమదేవి · పాండ్యులు		
ఇబన్ బటూటా (మొరాకో) → క్రీ.శ. 1333 — మహమ్మద్ బిన్ తుగ్లక్ ('రెహలా')		
అబ్దుల్ రజాక్ (పర్షియా) → 15వ శతాబ్దం — విజయనగర 2వ దేవరాయలు		
నికోలో-డి-కాంటీ (ఇటలీ) · నికిటిన్ (రష్యా) → విజయనగర · బహమనీ దక్కన్		
డామింగో పేస్ · న్యూనిజ్ (పోర్చుగీస్) → విజయనగర శ్రీకృష్ణదేవరాయలు		
సర్ థామస్ రో (ఇంగ్లాండ్) → క్రీ.శ. 1615 — మొఘల్ జహాంగీర్		
17 · గుర్తుంచుకునే ట్రిక్స్ (Mnemonics) వరుసక్రమం సులభంగా గుర్తుపెట్టుకోండి		
ఢిల్లీ సుల్తాన్ 5 వంశాలు → బా–ఖి–తు–స–లో : బానిస → ఖిల్జీ → తుగ్లక్ → సయ్యద్ → లోడి		
మొఘల్ చక్రవర్తులు → బా–హు–అ–జ–షా–ఔ : బాబర్–హుమాయూన్–అక్బర్–జహాంగీర్–షాజహాన్–ఔరంగజేబు		
మూడు పానిపట్ యుద్ధాలు → 1526 (బాబర్×లోడీ) · 1556 (అక్బర్×హేము) · 1761 (అబ్దాలీ×మరాఠా)		
విజయనగర 4 వంశాలు → స–సా–తు–అ : సంగమ → సాళువ → తుళువ → అరవీడు		
కాకతీయ పాలకుల వరుస → బేత → ప్రోల → రుద్రదేవ → మహాదేవ → గణపతి → రుద్రమ → ప్రతాపరుద్ర		
బహమనీ → 5 దక్కన్ సుల్తానులు → ఆదిల్ (బీజాపూర్) · కుతుబ్ (గోల్కొండ) · నిజాం (అహ్మద్‌నగర్) · బరీద్ (బీదర్) · ఇమాద్ (బేరార్)		
చోళ ఇద్దరు గొప్పవారు → రాజరాజ (తంజావూరు బృహదీశ్వర) → రాజేంద్ర (గంగైకొండ)		
18 · తరచూ గందరగోళపడే అంశాలు HIGH-VALUE COMPARISON · జాగ్రత్త		
మూడు చాళుక్య శాఖలు → బాదామి/వాతాపి (క్రీ.శ. 543–753, దక్కన్) · వేంగి/తూర్పు (ఆంధ్ర) · కళ్యాణి/పశ్చిమ (క్రీ.శ. 973–1189)		
భక్తి ఆచార్యులు – సిద్ధాంతాలు → శంకర (అద్వైత) · రామానుజ (విశిష్టాద్వైత) · మధ్వ (ద్వైత) · నింబార్క (ద్వైతాద్వైత) · వల్లభ (శుద్ధాద్వైత)		
ఇద్దరు ప్రతాపరుద్రులు → రుద్రదేవుడు = 1వ ప్రతాపరుద్ర (స్వతంత్రం 1168) ≠ 2వ ప్రతాపరుద్ర (చివరివాడు, పతనం 1323)		
ఇద్దరు సేనానులు → మాలిక్ కాఫర్ (ఖిల్జీ – అల్లావుద్దీన్) ≠ జూనాఖాన్/ఉలుగ్ ఖాన్ (తుగ్లక్ – ఘియాసుద్దీన్)		
దాగ్ vs చెహ్రా → దాగ్ = గుర్రాల ముద్ర · చెహ్రా = సైనికుల రూప వివరాల జాబితా (ఇద్దరూ అల్లావుద్దీన్)		

వంశం / రాజ్యం	రాజు · కాలం	ముఖ్య సంఘటనలు · పరీక్షా అంశాలు
చౌత్ vs సర్దేశ్ముఖి → చౌత్ = ఆదాయంలో 1/4 · సర్దేశ్ముఖి = అదనంగా 1/10 (మరాఠా పన్నులు)		
రెండు పాండ్య సామ్రాజ్యాలు → మొదటిది (సంగం యుగం – ప్రాచీనం) ≠/రెండవది (మధురై, క్రీ.శ. 1190–1323 – మధ్యయుగం)		

19 · పరిపాలనా పదకోశం KEY TERMS · అర్థం → ఎవరిది

ఇక్తా → భూమి మంజూరు; ముక్తీ/ఇక్తాదారు శిస్తు వసూలు చేసి సైన్యం పోషించేవాడు (ఇల్తుత్మిష్ ప్రవేశం)

నాయంకర / అమరనాయక → భూమికి బదులు సైన్యం అందించే విధానం (కాకతీయ రుద్రమ/ప్రతాపరుద్ర → విజయనగరం)

దాగ్ – చెహ్రా → గుర్రాల ముద్ర – సైనికుల వివరాల జాబితా (అల్లావుద్దీన్ ఖిల్జీ)

బజార్ నియంత్రణ → ధరల స్థిరీకరణ; దివాన్-ఇ-రియాసత్, షహనా-ఇ-మండి అధికారులు (అల్లావుద్దీన్)

మన్సబ్దారీ → ర్యాంక్ (జాట్–సవార్) ఆధారిత సైనిక–పౌర వ్యవస్థ (అక్బర్)

జిజియా → ముస్లిమేతరులపై పన్ను (అల్లావుద్దీన్ కఠినం; అక్బర్ రద్దు 1564; ఔరంగజేబు పునరుద్ధరణ 1679)

అష్టప్రధానులు → శివాజీ 8 మంత్రుల మండలి (పీష్వా ప్రధాని)

చౌత్ – సర్దేశ్ముఖి → మరాఠా పన్నులు (ఆదాయంలో 1/4 + 1/10)

ఆయగార్లు → గ్రామంలో 12 మంది సేవకులు (కాకతీయ–విజయనగర)

20 · తెలంగాణ-ఆంధ్ర ఒక చూపులో TG POLICE FOCUS · ప్రాంతీయ వారసత్వం

తెలంగాణ పాలనా వారసత్వ క్రమం → కాకతీయులు (ఓరుగల్లు) → ముసునూరి నాయకులు → వెలమ (రాచకొండ) → బహమనీ → కుతుబ్ షాహి (గోల్కొండ-హైదరాబాద్) → అసఫ్ జాహీ (నిజాంలు)

కాకతీయ ముఖ్య రాజులు → రుద్రదేవ (స్వతంత్రం 1168) · గణపతిదేవ (ఓరుగల్లు) · రుద్రమదేవి (మార్కోపోలో) · 2వ ప్రతాపరుద్ర (పతనం 1323)

తెలంగాణ కట్టడాలు → రామప్ప (UNESCO 2021) · వేయిస్తంభాల గుడి · వరంగల్ ఖిలా · చార్మినార్ · గోల్కొండ కోట

ఆంధ్ర శక్తులు → వేంగి చాళుక్య (నన్నయ్య) · రెడ్డి రాజ్యాలు (కొండవీడు–రాజమహేంద్రవరం, శ్రీనాథుడు) · విజయనగర అరవీడు

తెలుగు సాహిత్య పోషణ → నన్నయ్య (వేంగి) · తిక్కన–పాల్కురికి సోమనాథ (కాకతీయ) · శ్రీనాథుడు (రెడ్డి) · అష్టదిగ్గజాలు (విజయనగర)

నీటిపారుదల వారసత్వం → కాకతీయ గొలుసుకట్టు చెరువులు — రామప్ప, పాకాల, లక్నవరం, బయ్యారం

SkillTop.in

యుగం 3 · ఆధునిక భారతదేశం

ఆధునిక భారతదేశం — సింక్రానిక్ మాస్టర్ చార్ట్

జాతీయోద్యమం ⇄ విప్లవ·ఇతర ధారలు ⇄ తెలంగాణ–ఆంధ్ర · ఒకే కాలం – వేర్వేరు ప్రవంతులు (క్రీ.శ. 1757 → 1947)

➜ ఈ చార్ట్ ప్రామాణిక కాలక్రమాన్ని (chronology) యథాతథంగా అనుసరిస్తుంది — కంపెనీ పాలన → 1857 → సంస్కరణలు → కాంగ్రెస్ → మితవాద/అతివాద → గాంధీ యుగం → స్వాతంత్ర్యం → సంస్థానాల విలీనం → ప్రజా ఉద్యమాలు. ప్రతి దశ, ప్రతి ఉద్యమం, ప్రతి నాయకుడు పేరుతో.

➜ పైన ఉన్న 'సింక్రానిక్ కాలరేఖ' — ఒకే కాలంలో జాతీయోద్యమం / విప్లవ·ఇతర ధారలు / తెలంగాణ–ఆంధ్రలో ఏం జరిగిందో పక్కపక్కనే చూపిస్తుంది; బంగారు వరుసలు మూడు ప్రవంతుల మధ్య సంబంధాలను కలుపుతాయి.

➜ ప్రతి విభాగానికి వేరే రంగు; ప్రతి ఉద్యమానికి వర్గ ట్యాగ్ (రాజకీయ/సంస్కరణ/విప్లవ/రైతాంగ/దళిత/స్త్రీల/తెలంగాణ). చివర పరీక్షా-కీ క్రాస్-టేబుళ్ళు (చట్టాలు, సమావేశాలు, పత్రికలు, బిరుదులు, మొదటివి, జ్ఞాపిక సూత్రాలు).

కాలరేఖ · ఒకే కాలంలో మూడు ప్రవంతుల్లో ఏం జరిగింది? SYNCHRONIC TIMELINE · జాతీయోద్యమం ⇄ విప్లవ·ఇతర ⇄ తెలంగాణ–ఆంధ్ర

కాలం	జాతీయోద్యమ ప్రధాన ప్రవంతి	విప్లవ · ఇతర ధారలు	తెలంగాణ – ఆంధ్ర
క్రీ.శ. 1757–1857	ఈస్టిండియా కంపెనీ ఆధిపత్యం — ప్లాసీ (1757), బక్సార్ (1764); సహాయ సైన్య పద్ధతి, రాజ్యసంక్రమణ సిద్ధాంతం	మైసూర్·మరాఠా·సిక్కు యుద్ధాలు; శాశ్వత శిస్తు (1793), రైత్వారీ, మహల్వారీ శిస్తు విధానాలు	నిజాం అసఫ్‌జాహీ పాలన; కంపెనీతో సహాయ సైన్య ఒప్పందం (1798, రెండవ నిజాం అలీఖాన్)
🔗 **ప్లాసీ (1757) → బక్సార్ (1764): బెంగాల్ దివానీ (1765) కంపెనీకి → భారత్‌లో బ్రిటిష్ రాజకీయ ఆధిపత్యం ఆరంభం.**			
క్రీ.శ. 1857–1885	1857 సిపాయిల తిరుగుబాటు → కంపెనీ పాలన అంతం, రాణి పాలన (1858); పూర్వ-కాంగ్రెస్ రాజకీయ సంస్థలు	బ్రహ్మ·ఆర్య·ప్రార్థన·రామకృష్ణ సమాజాలు; అలీగఢ్, థియోసాఫికల్ ఉద్యమాలు	వీరేశలింగం — ద.భారత తొలి వితంతు వివాహం (1881); హైదరాబాద్ ఆర్యసమాజం (1892)
🔗 **1857 తిరుగుబాటు → 1858 భారత సుపరిపాలన చట్టం: కంపెనీ పాలన రద్దు, బ్రిటిష్ రాణి ప్రత్యక్ష పాలన, 'వైశ్రాయ్' పదవి.**			
క్రీ.శ. 1885–1905	భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ స్థాపన (1885, హ్యూమ్); మితవాద యుగం — నౌరోజీ, గోఖలే, ఫిరోజ్‌షా, బెనర్జీ	సంపద తరలింపు సిద్ధాంతం; '3 Ps' (ప్రార్థన–వినతి–నిరసన) రాజ్యాంగబద్ధ పద్ధతి	ఆంధ్రలో జాతీయ చైతన్యం; ఆదిఆంధ్ర/బహుజన సంస్కరణ బీజాలు
క్రీ.శ. 1905–1915	బెంగాల్ విభజన (1905) → స్వదేశీ/వందేమాతర ఉద్యమం; అతివాదం — లాల్·బాల్·పాల్; సూరత్ చీలిక (1907)	అనుశీలన్·యుగాంతర్; అలీపూర్ కేసు; మేడమ్ కామా; గదర్ పార్టీ (1913)	మచిలీపట్నం జాతీయ కళాశాల (1907); ఆంధ్రలో స్వదేశీ
🔗 **సూరత్ చీలిక (1907): కాంగ్రెస్ మితవాద–అతివాద ముక్కలు → 1916 లక్నోలో తిరిగి ఐక్యం (తిలక్·జిన్నా).**			
క్రీ.శ. 1915–1922	గాంధీ ఆగమనం (1915); చంపారన్·ఖేడా·అహ్మదాబాద్; రౌలట్·జలియన్‌వాలాబాగ్ (1919); ఖిలాఫత్ + సహాయ నిరాకరణ (1920–22)	హోంరూల్ లీగ్‌లు (1916, తిలక్·బిసెంట్); HRA–కాకోరి (1925); చంద్రశేఖర్ ఆజాద్	విజయవాడ AICC–త్రివర్ణ పతాకం (1921); చీరాల-పేరాల, పల్నాడు (కన్నెగంటి హనుమంతు); అల్లూరి రంప (1922–24)
🔗 **చౌరీచౌరా (4 ఫిబ్రవరి 1922) → గాంధీ సహాయ నిరాకరణ ఉద్యమం నిలిపివేత; విప్లవ ధార బలపడటం.**			
క్రీ.శ. 1922–1930	స్వరాజ్య పార్టీ (1923, సి.ఆర్.దాస్·మోతీలాల్); సైమన్ బహిష్కరణ (1927); నెహ్రూ నివేదిక (1928); లాహోర్ పూర్ణ స్వరాజ్ (1929)	భారత కమ్యూనిస్టు పార్టీ (1925); మీరట్ కుట్ర (1929); HSRA — భగత్‌సింగ్, సాండర్స్ హత్య (1928)	ఆంధ్ర మహాసభ·రైతాంగ చైతన్యం (ఎన్.జి.రంగా); భాగ్యరెడ్డివర్మ ఆదిఆంధ్ర
🔗 **లాహోర్ కాంగ్రెస్ (1929): పూర్ణ స్వరాజ్ లక్ష్యం; 26 జనవరి 1930 తొలి స్వాతంత్ర్య దినం → శాసనోల్లంఘనకు నాంది.**			
క్రీ.శ. 1930–1935	దండి ఉప్పు సత్యాగ్రహం (1930); శాసనోల్లంఘన ఉద్యమం; మూడు రౌండ్ టేబుల్; గాంధీ–ఇర్విన్ (1931); పూనా ఒప్పందం (1932)	చిట్టగాంగ్ దోపిడి (సూర్యసేన్, 1930); భగత్‌సింగ్·రాజగురు·సుఖ్‌దేవ్ ఉరి (1931); కమ్యూనల్ అవార్డు (1932)	కొమరం భీం గోండు పోరు (జల్-జంగల్-జమీన్); అంబేద్కర్ మహద్·పూనా ఒప్పందం
🔗 **కమ్యూనల్ అవార్డు (1932) → గాంధీ ఎరవాడ దీక్ష → పూనా ఒప్పందం (గాంధీ–అంబేద్కర్): దళితులకు ఉమ్మడి నియోజకవర్గాలు.**			
క్రీ.శ. 1935–1942	1935 చట్టం → 1937 ఎన్నికలు (8 రాష్ట్రాల్లో కాంగ్రెస్); బోస్·ఫార్వర్డ్ బ్లాక్ (1939); వ్యక్తి సత్యాగ్రహం (1940)	కాంగ్రెస్ సోషలిస్టు పార్టీ (1934, JP నారాయణ్); INA తొలి ఏర్పాటు (మోహన్‌సింగ్, 1942)	ఆంధ్ర మహాసభ (1930); హైదరాబాద్/ఆంధ్ర కమ్యూనిస్టు పార్టీ; అఖిల భారత కిసాన్ సభ (1936)
🔗 **త్రిపురి (1939): బోస్ గాంధీ అభ్యర్థి సీతారామయ్యను ఓడించి తిరిగి రాజీనామా → ఫార్వర్డ్ బ్లాక్; WWIIలో మంత్రివర్గాల రాజీనామా.**			
క్రీ.శ. 1942–1947	క్రిప్స్ మిషన్ (1942); క్విట్ ఇండియా — 'డూ ఆర్ డై' (1942); క్యాబినెట్ మిషన్ (1946); మౌంట్‌బాటన్ ప్రణాళిక (1947)	ఆజాద్ హింద్ ప్రభుత్వం (బోస్, 1943); ఎర్రకోట INA విచారణ (1945); నౌకాదళ తిరుగుబాటు (1946)	తెలంగాణ రైతాంగ సాయుధ పోరాటం ఆరంభం (కడవెండి–దొడ్డి కొమరయ్య, 1946)
🔗 **ఆగస్టు 15, 1947: భారత స్వాతంత్ర్యం (రాడ్‌క్లిఫ్ విభజన రేఖ); నెహ్రూ 'Tryst with Destiny'; కృపలానీ INC అధ్యక్షుడు.**			

కాలరేఖ · ఒకే కాలంలో మూడు ప్రవంతుల్లో ఏం జరిగింది? SYNCHRONIC TIMELINE · జాతీయోద్యమం ⇄ విప్లవ·ఇతర ⇄ తెలంగాణ–ఆంధ్ర

కాలం	జాతీయోద్యమ ప్రధాన ప్రవంతి	విప్లవ · ఇతర ధారలు	తెలంగాణ – ఆంధ్ర
క్రీ.శ. 1947–1951	దేశ విభజన·శరణార్థులు; గాంధీ హత్య (30 జనవరి 1948); సంస్థానాల విలీనం (పటేల్·V.P.మీనన్)	జునాగఢ్·కాశ్మీర్ విలీనం (1947–48); రాడ్‌క్లిఫ్ రేఖ అల్లర్లు	ఆపరేషన్ పోలో (13–17 సెప్టెం 1948, J.N.చౌదరి) → హైదరాబాద్ విలీనం; తెలంగాణ పోరాటం 1951 వరకు

🔗 **ఆపరేషన్ పోలో (1948): నిజాం లొంగుబాటు → హైదరాబాద్ భారత యూనియన్‌లో విలీనం; 562 సంస్థానాల ఏకీకరణ పూర్తి.**

వంశం / రాజ్యం	రాజు · కాలం	ముఖ్య సంఘటనలు · పరీక్షా అంశాలు
00 · యూరోపియన్ల ఆగమనం → కంపెనీ పాలన → 1857 తిరుగుబాటు క్రీ.శ. 1757–1857 · నేపథ్యం — వాణిజ్యం నుండి సామ్రాజ్యం దాకా		
కంపెనీ ఆధిపత్య స్థాపన [వలస · కంపెనీ] 1757–1764 బెంగాల్ కేంద్రం ఈస్టిండియా కంపెనీ	**ప్లాసీ యుద్ధం** 23 జూన్ 1757	→ **తొలి మలుపు:** రాబర్ట్ క్లైవ్ vs బెంగాల్ నవాబు సిరాజ్-ఉద్-దౌలా; మీర్ జాఫర్ ద్రోహంతో కంపెనీ విజయం → బెంగాల్‌పై కంపెనీ పట్టు.
		→ **ఫలితం:** మీర్ జాఫర్ కీలుబొమ్మ నవాబు; కంపెనీకి అపార ధనం, 24 పరగణాల జమీందారీ.
	బక్సార్ యుద్ధం 22 అక్టోబర్ 1764	→ **త్రిముఖ కూటమి ఓటమి:** మీర్ కాసిం + అవధ్ నవాబు షుజా-ఉద్-దౌలా + మొఘల్ షా ఆలం II కలిసి హెక్టర్ మన్రో చేతిలో ఓటమి.
		→ **అలహాబాద్ ఒప్పందం 1765:** కంపెనీకి బెంగాల్–బీహార్–ఒరిస్సా 'దివానీ' (పన్ను వసూలు హక్కు) → క్లైవ్ 'ద్వంద్వ ప్రభుత్వం' (Dual Govt).
Quick Recall → **ప్లాసీ 1757 (క్లైవ్–సిరాజుద్దౌలా, మీర్ జాఫర్ ద్రోహం) → బక్సార్ 1764 → దివానీ 1765 → ద్వంద్వ ప్రభుత్వం**		
రాజ్య విస్తరణ విధానాలు [వలస · విస్తరణ] 1798–1856 వెల్లస్లీ · డల్హౌసీ	**సహాయ సైన్య పద్ధతి** లార్డ్ వెల్లస్లీ (1798)	→ **Subsidiary Alliance:** సంస్థానాలు కంపెనీ సైన్యాన్ని పోషించాలి, విదేశాంగ విధానం కంపెనీదే; మొదట హైదరాబాద్ నిజాం (1798) అంగీకరించాడు; తర్వాత అవధ్, మైసూర్, మరాఠా.
		→ **ఫలితం:** సంస్థానాలు అంతర్గతంగా బలహీనం → క్రమంగా కంపెనీలో కలిసిపోయాయి.
	రాజ్యసంక్రమణ సిద్ధాంతం లార్డ్ డల్హౌసీ (1848–56)	→ **Doctrine of Lapse:** దత్తపుత్రుని వారసత్వం నిరాకరణ → వారసులు లేని సంస్థానం కంపెనీలో విలీనం; సతారా, ఝాన్సీ, నాగపూర్, సంబల్‌పూర్, జైపూర్.
		→ **అవధ్ ఆక్రమణ 1856:** 'దుష్పరిపాలన' సాకుతో అవధ్ విలీనం → 1857 తిరుగుబాటుకు పెద్ద కారణం.
	భూమిశిస్తు విధానాలు మూడు రకాలు	→ **శాశ్వత శిస్తు:** 1793, కారన్‌వాలీస్ (బెంగాల్–బీహార్–ఒరిస్సా) — జమీందారే భూ యజమాని, శిస్తు శాశ్వతం; రైతు దోపిడీకి గురి.
		→ **రైత్వారీ / మహల్వారీ:** రైత్వారీ (మన్రో·రీడ్ — మద్రాస్/బొంబాయి): నేరుగా రైతుతో; మహల్వారీ (గ్రామ/మహల్ ప్రాతిపదిక — ఉత్తర భారతం). అన్నీ అధిక శిస్తు → 'సంపద తరలింపు'.
Quick Recall → **సహాయ సైన్యం (వెల్లస్లీ 1798, తొలి నిజాం) · రాజ్యసంక్రమణం (డల్హౌసీ) · శిస్తు: శాశ్వత(1793)·రైత్వారీ·మహల్వారీ**		
1857 సిపాయిల తిరుగుబాటు [వలస · తిరుగుబాటు] 10 మే 1857 మీరట్ ఆరంభం ప్రథమ స్వాతంత్ర్య సంగ్రామం	**కారణాలు** రాజకీయ·ఆర్థిక·సైనిక·మత	→ **తక్షణ కారణం:** ఎన్‌ఫీల్డ్ తుపాకీ గుళ్ళకు ఆవు/పంది కొవ్వు పూత అనే పుకారు → హిందూ–ముస్లిం సైనికుల మత భావాలకు గాయం.
		→ **మౌలిక కారణాలు:** రాజ్యసంక్రమణం·అవధ్ ఆక్రమణ, అధిక శిస్తు·సంపద తరలింపు, క్రైస్తవ మత ప్రచార భయం, సైనికుల అసంతృప్తి (తక్కువ జీతం, పదోన్నతి లేమి).
	ఆరంభం · కేంద్రాలు మంగళ్ పాండే → మీరట్	→ **నాంది:** 29 మార్చి 1857 బరాక్‌పూర్‌లో మంగళ్ పాండే తిరుగుబాటు; 10 మే 1857 మీరట్‌లో పెద్దఎత్తున → ఢిల్లీ ఆక్రమణ (బహదూర్ షా జఫర్‌ను చక్రవర్తిగా ప్రకటన).
		→ **ముఖ్య కేంద్రాలు·నాయకులు:** ఢిల్లీ (బహదూర్ షా జఫర్·బఖ్త్ ఖాన్), కాన్పూర్ (నానా సాహెబ్·తాంతియా తోపే), లక్నో (బేగం హజ్రత్ మహల్), ఝాన్సీ (రాణి లక్ష్మీబాయి), బీహార్ (కున్వర్ సింగ్), బరేలీ (ఖాన్ బహదూర్ ఖాన్).

SkillTop.in

వంశం / రాజ్యం	రాజు · కాలం	ముఖ్య సంఘటనలు · పరీక్షా అంశాలు
	వైఫల్యం · పర్యవసానాలు 1858	➔ **వైఫల్య కారణాలు:** పరిమిత విస్తృతి (దక్షిణ·పశ్చిమ భారతం దూరం), ఏకీకృత నాయకత్వం·ఆశయం లేమి, ఆధునిక ఆయుధ లోపం, కొందరు సంస్థానాధీశుల బ్రిటిష్ మద్దతు.
		➔ **ఫలితం:** 1858 భారత సుపరిపాలన చట్టం ➔ కంపెనీ పాలన రద్దు, బ్రిటిష్ రాణి ప్రత్యక్ష పాలన; గవర్నర్ జనరల్➔వైశ్రాయ్ (కానింగ్); భారత రాజ్య కార్యదర్శి పదవి; సైన్యంలో యూరోపియన్ నిష్పత్తి పెంపు.

Quick Recall → **1857: మంగళ్ పాండే (బరాక్‌పూర్) → మీరట్ (10 మే) → ఢిల్లీ (బహదూర్ షా జఫర్); ఝాన్సీ లక్ష్మీబాయి·నానా సాహెబ్·తాంతియా తోపే → 1858 రాణి పాలన**

01 · సాంఘిక-మత సంస్కరణోద్యమాలు

19వ శతాబ్దం · మూఢనమ్మకాలు·కులం·స్త్రీ అణచివేతపై పునరుజ్జీవనం

వంశం / రాజ్యం	రాజు · కాలం	ముఖ్య సంఘటనలు · పరీక్షా అంశాలు
బ్రహ్మ సమాజం [సంస్కరణ · బ్రహ్మ] 1828, కలకత్తా బెంగాల్ రాజా రామ్‌మోహన్ రాయ్	**రాజా రామ్‌మోహన్ రాయ్** 'ఆధునిక భారత పితామహుడు'	➔ **సతీ నిషేధం:** ఇతని కృషితో లార్డ్ విలియం బెంటింక్ సతీ ఆచారాన్ని రద్దు చేశాడు (1829); ఏకేశ్వరోపాసన, విగ్రహారాధన·కుల వ్యతిరేకత.
		➔ **సంస్థలు·పత్రికలు:** ఆత్మీయ సభ (1815)→బ్రహ్మ సభ (1828)→బ్రహ్మ సమాజం; 'సంవాద్ కౌముది', 'మిరాత్-ఉల్-అఖ్బార్'; హిందూ కళాశాల (డేవిడ్ హేర్‌తో).
		➔ **ఇతర నాయకులు:** దేవేంద్రనాథ్ టాగూర్ (తత్త్వబోధిని సభ), కేశవచంద్ర సేన్ ➔ సమాజం చీలిక (భారతీయ బ్రహ్మ సమాజం, సాధారణ బ్రహ్మ సమాజం).

Quick Recall → **బ్రహ్మ సమాజం 1828 · రామ్‌మోహన్ రాయ్ · సతీ నిషేధం 1829 (బెంటింక్) · ఏకేశ్వరోపాసన**

వంశం / రాజ్యం	రాజు · కాలం	ముఖ్య సంఘటనలు · పరీక్షా అంశాలు
ఆర్య సమాజం [సంస్కరణ · ఆర్య] 1875, బొంబాయి పంజాబ్·ఉ.భారతం స్వామి దయానంద సరస్వతి	**స్వామి దయానంద సరస్వతి** 'వేదాలకు తిరిగి వెళ్లాం'	➔ **సందేశం:** "Back to the Vedas"; విగ్రహారాధన·కర్మకాండ·అస్పృశ్యత వ్యతిరేకత; 'సత్యార్థ ప్రకాశ్' గ్రంథం.
		➔ **శుద్ధి ఉద్యమం:** మతం మారినవారిని తిరిగి హిందూమతంలోకి; డి.ఏ.వి. విద్యాసంస్థలు; గురుకులాలు (కాంగ్రీ).

Quick Recall → **ఆర్య సమాజం 1875 · దయానంద · 'Back to the Vedas' · సత్యార్థ ప్రకాశ్ · శుద్ధి**

వంశం / రాజ్యం	రాజు · కాలం	ముఖ్య సంఘటనలు · పరీక్షా అంశాలు
ప్రార్థన·థియోసాఫికల్·రామకృష్ణ [సంస్కరణ · మత] 1867–1897 పశ్చిమ·దక్షిణ ఆత్మారామ పాండురంగ·బ్లావట్‌స్కీ·వివేకానంద	**ప్రార్థన సమాజం** 1867, బొంబాయి	➔ **మహారాష్ట్ర సంస్కరణ:** ఆత్మారామ పాండురంగ స్థాపన; M.G.రనడే, R.G.భండార్కర్; కుల·వితంతు·స్త్రీవిద్య సంస్కరణలు.
	థియోసాఫికల్ సొసైటీ 1875 (న్యూయార్క్)→1882 అడయార్	➔ **భారత శాఖ:** మేడమ్ బ్లావట్‌స్కీ·కల్నల్ ఆల్కాట్ స్థాపన; 1882 అడయార్ (మద్రాస్) కేంద్రం; తర్వాత అనీ బిసెంట్ నాయకత్వం — హిందూ పునరుజ్జీవనం.
	రామకృష్ణ మిషన్ 1897, స్వామి వివేకానంద	➔ **గురువు·శిష్యుడు:** శ్రీ రామకృష్ణ పరమహంస ప్రేరణ; వివేకానంద 1893 చికాగో సర్వమత సమ్మేళనం ప్రసంగం; బేలూరు మఠం; సేవ·వేదాంత.
ముస్లిం·సిక్కు·పార్శీ సంస్కరణ [సంస్కరణ · మత] 1875–1905 ఉ.భారతం సయ్యద్ అహ్మద్ ఖాన్ తదితరులు	**అలీగఢ్ ఉద్యమం** సర్ సయ్యద్ అహ్మద్ ఖాన్	➔ **ఆధునిక ముస్లిం విద్య:** 1875 అలీగఢ్ ఆంగ్లో-ఓరియంటల్ కళాశాల (→ అలీగఢ్ ముస్లిం విశ్వవిద్యాలయం); పాశ్చాత్య విద్య·హేతువాద ప్రచారం; 'తహజీబ్-ఉల్-అఖ్లాఖ్'.
	ఇతర సంస్కరణలు సిక్కు·పార్శీ·దేవబంద్	➔ **వివిధ:** సిక్కు — సింగ్ సభ·అకాలీ ఉద్యమం (గురుద్వారా సంస్కరణ); పార్శీ — రాస్త్ గోఫ్తార్ (నౌరోజీ·నవరోజీ ఫర్దూన్‌జీ); దేవబంద్ ఉద్యమం (సంప్రదాయ ఇస్లాం).
దక్షిణ·తెలంగాణ-ఆంధ్ర సంస్కర్తలు [సంస్కరణ · ప్రాంతీయ] 1848–1917 ఆంధ్ర·తెలంగాణ·కేరళ·తమిళ వీరేశలింగం తదితరులు	**కందుకూరి వీరేశలింగం** 'గద్య తిక్కన'·ఆంధ్ర సంస్కర్త	➔ **వితంతు వివాహం:** దక్షిణ భారతదేశంలో తొలి అధికారిక వితంతు వివాహం జరిపించాడు — 11 డిసెంబర్ 1881 (రాజమండ్రి); స్త్రీవిద్య·కన్యాశుల్క వ్యతిరేకత; 'వివేకవర్ధని' పత్రిక.
		➔ **సాహిత్యం:** 'రాజశేఖర చరిత్రము' (తొలి తెలుగు నవల); హేతువాద·సంఘ సంస్కరణ రచనలు.
	ఇతర ప్రాంతీయ సంస్కర్తలు రఘుపతి·నారాయణ గురు·పెరియార్	➔ **ఆంధ్ర:** రఘుపతి వెంకటరత్నం నాయుడు (బ్రహ్మ సమాజం·వేశ్యా వ్యతిరేకత), గురజాడ అప్పారావు ('కన్యాశుల్కం'); హైదరాబాద్ — భాగ్యరెడ్డివర్మ (ఆదిహిందూ).
		➔ **దక్షిణాది:** శ్రీ నారాయణ గురు (కేరళ, 'ఒకే కులం-ఒకే మతం-ఒకే దేవుడు'), పెరియార్ E.V.రామస్వామి (ఆత్మగౌరవ ఉద్యమం); జ్యోతిబా పూలే (సత్యశోధక్ సమాజ్).

వంశం / రాజ్యం	రాజు · కాలం	ముఖ్య సంఘటనలు · పరీక్షా అంశాలు
02 · రాజకీయ చైతన్యం → భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ స్థాపన పూర్వ-కాంగ్రెస్ సంస్థలు → 1885 కాంగ్రెస్		
పూర్వ-కాంగ్రెస్ రాజకీయ సంస్థలు [రాజకీయ · పూర్వరంగం] 1836–1884 ప్రాంతీయం ప్రాంతీయ మేధావులు	**ముఖ్య సంస్థలు** బెంగాల్·బొంబాయి·మద్రాస్	→ **జాబితా:** ల్యాండ్ హోల్డర్స్ సొసైటీ (1838), బ్రిటిష్ ఇండియా అసోసియేషన్ (1851), ఈస్టిండియా అసోసియేషన్ (1866, లండన్·నౌరోజీ), పూనా సార్వజనిక సభ (1870, రనడే), ఇండియన్ అసోసియేషన్ (1876, సురేంద్రనాథ్ బెనర్జీ·ఆనందమోహన్ బోస్).
		→ **మరిన్ని:** మద్రాస్ మహాజన సభ (1884), బొంబాయి ప్రెసిడెన్సీ అసోసియేషన్ (1885, ఫిరోజ్‌షా మెహతా·తెలాంగ్·త్యాబ్జీ) — వీటి సమన్వయమే కాంగ్రెస్.
భారత జాతీయ కాంగ్రెస్ [రాజకీయ · జాతీయ] 28 డిసెంబర్ 1885 బొంబాయి ఎ.ఒ.హ్యూమ్	**స్థాపన** బొంబాయి గోకుల్‌దాస్ తేజ్‌పాల్ సంస్కృత కళాశాల	→ **మొదటి సమావేశం:** 28 డిసెంబర్ 1885; 72 మంది ప్రతినిధులు; రిటైర్డ్ ఆంగ్ల అధికారి ఎ.ఒ.హ్యూమ్ చొరవ; తొలి అధ్యక్షుడు W.C.బెనర్జీ (ఉమేశ్ చంద్ర బెనర్జీ).
		→ **'భద్రతా వాల్వ్' సిద్ధాంతం:** పెరుగుతున్న అసంతృప్తిని శాంతియుత మార్గంలోకి మళ్లించటానికి హ్యూమ్ కాంగ్రెస్‌ను 'safety valve'గా ప్రారంభించాడని ఒక వాదన (లాలా లజపతిరాయ్).
	తొలి ఆశయాలు·అధ్యక్షులు 1885–1887	→ **మూడు ఆశయాలు:** ① ఆంగ్లేయులకు-భారతీయులకు సత్సంబంధాలు; ② వివిధ వర్గాలను ఒక జాతిగా ఐక్యం; ③ పరిపాలనలో భారతీయుల భాగస్వామ్యం.
		→ **తొలి అధ్యక్షులు:** బద్రుద్దీన్ త్యాబ్జీ — తొలి ముస్లిం అధ్యక్షుడు (1887, మద్రాస్); తొలి మహిళా అధ్యక్షురాలు అనీ బిసెంట్ (1917).
Quick Recall → INC: 28 డిసెంబర్ 1885 · బొంబాయి · హ్యూమ్ · తొలి అధ్యక్షుడు W.C.బెనర్జీ · 72 ప్రతినిధులు · 'భద్రతా వాల్వ్'		
03 · మితవాద యుగం క్రీ.శ. 1885–1905 · రాజ్యాంగబద్ధ 'రాజకీయ యాచకత్వం' (3 Ps)		
మితవాద నాయకత్వం [రాజకీయ · మితవాద] 1885–1905 పద్ధతి: ప్రార్థన·వినతి·నిరసన నౌరోజీ·గోఖలే·బెనర్జీ	**దాదాభాయ్ నౌరోజీ** 'Grand Old Man of India'	→ **సంపద తరలింపు సిద్ధాంతం:** Drain of Wealth రూపకర్త; గ్రంథం 'Poverty and Un-British Rule in India'; బ్రిటిష్ పాలన = 'నిత్యం పెరిగే విదేశ దురాక్రమణ'.
		→ **ప్రథమాలు:** బ్రిటిష్ హౌస్ ఆఫ్ కామన్స్‌కు ఎన్నికైన తొలి భారతీయుడు (1892, లిబరల్); ఈస్టిండియా అసోసియేషన్·లండన్ ఇండియన్ సొసైటీ స్థాపన; 'Unofficial Ambassador of India'.
	గోపాలకృష్ణ గోఖలే 'Socrates of Maharashtra'	→ **మితవాద అగ్రనేత:** గాంధీకి రాజకీయ గురువు; రనడే మానస పుత్రుడు; సర్వెంట్స్ ఆఫ్ ఇండియా సొసైటీ (1905 జూన్ 12, పూనా); 1905 బెనారస్ కాంగ్రెస్ అధ్యక్షుడు.
	ఇతర మితవాదులు బెనర్జీ·మెహతా·రనడే·R.C.దత్	→ **సురేంద్రనాథ్ బెనర్జీ:** 'Indian Burke'·'బెంగాల్ మకుటం లేని రాజు'; 'బెంగాలీ' పత్రిక; ఆత్మకథ 'A Nation in Making'; 1919 Indian National Liberal Federation.
		→ **మెహతా·రనడే·దత్:** ఫిరోజ్‌షా మెహతా (బొంబాయి మకుటం లేని రాజు); M.G.రనడే (ఆర్థిక విమర్శ); R.C.దత్ ('క్షామాలకు బ్రిటిష్ దోపిడీయే కారణం').
	మితవాద విజయాలు రాజ్యాంగ ఫలితాలు	→ **సాధించినవి:** 1892 ఇండియన్ కౌన్సిల్స్ చట్టం (పాలనలో తొలి భారతీయ భాగస్వామ్యం); 1895 వెల్బీ కమిషన్ (ఖర్చుల లెక్కలు); 1893 ICS పరీక్ష ఇండియా+లండన్ ఏకకాలం డిమాండ్; పబ్లిక్ సర్వీస్ కమిషన్ (1886).
		→ **వైఫల్యం:** జనసామాన్యాన్ని చేర్చలేకపోవడం (విద్యావంత మధ్యతరగతికే పరిమితం) → అతివాదం ఆవిర్భావానికి దారి.
Quick Recall → మితవాదులు (1885–1905): నౌరోజీ (Drain)·గోఖలే (గాంధీ గురువు)·బెనర్జీ·మెహతా · పద్ధతి '3 Ps' · విజయం 1892 చట్టం		
04 · అతివాద యుగం · బెంగాల్ విభజన · స్వదేశీ ఉద్యమం క్రీ.శ. 1905–1919 · 'స్వరాజ్యం నా జన్మహక్కు'		
బెంగాల్ విభజన & స్వదేశీ [అతివాద · స్వదేశీ] 1905–1911 బెంగాల్ లార్డ్ కర్జన్ (విభజన)	**బెంగాల్ విభజన** కర్జన్ · 1905	→ **కాలక్రమం:** ప్రతిపాదన 1903; ప్రకటన 19 జూలై 1905; అమలు 16 అక్టోబర్ 1905 ('సంతాప దినం', రక్షాబంధన్·టాగూర్). పశ్చిమ బెంగాల్ + తూర్పు బెంగాల్-అస్సాం (ఢాకా).
		→ **ఉద్దేశం·రద్దు:** హిందూ-ముస్లిం విభజన, జాతీయోద్యమం బలహీనపరచటం ('విభజించి పాలించు'); 'దుష్ట చతుష్టయం' — కర్జన్·రిస్లే·ఫ్రేజర్·వార్డ్. రద్దు 1911 (ఢిల్లీ దర్బార్); రాజధాని కలకత్తా→ఢిల్లీ (1911–12).

SkillTop.in

వంశం / రాజ్యం	రాజు · కాలం	ముఖ్య సంఘటనలు · పరీక్షా అంశాలు
	స్వదేశీ–వందేమాతర ఉద్యమం బహిష్కరణ·స్వదేశీ·జాతీయ విద్య	➔ **కార్యక్రమం:** విదేశీ వస్తు బహిష్కరణ (7 ఆగస్టు 1905 కలకత్తా టౌన్‌హాల్ తీర్మానం), స్వదేశీ వస్తు వినియోగం, జాతీయ విద్య (National Council of Education, 15 ఆగస్టు 1906), సాత్విక నిరోధం.
		➔ **పరిశ్రమలు·వ్యక్తులు:** ఆచార్య P.C.రే బెంగాల్ కెమికల్; V.O.చిదంబరం పిళ్ళై స్వదేశీ స్టీమ్ నావిగేషన్; అశ్విని కుమార్ దత్త. ఆంధ్ర — మచిలీపట్నం జాతీయ కళాశాల (1907).
Quick Recall → **బెంగాల్ విభజన: ప్రకటన 19 జూలై 1905·అమలు 16 అక్టోబర్·రద్దు 1911 · స్వదేశీ (బహిష్కరణ·జాతీయ విద్య)**		
అతివాద నాయకత్వం (లాల్·బాల్·పాల్) [అతివాద · జాతీయ] 1905–1920 పంజాబ్·మహారాష్ట్ర·బెంగాల్ అరబిందో (పితామహుడు)	**బాలగంగాధర తిలక్** 'లోకమాన్య'·1856–1920	➔ **నినాదం:** "స్వరాజ్యం నా జన్మహక్కు, దాన్ని నేను సాధించి తీరతాను" (1916 లక్నో); 'కేసరి' (మరాఠీ)·'మరాఠా' (ఆంగ్లం); గీతా రహస్యం; గణపతి (1893)·శివాజీ (1895) ఉత్సవాలు.
		➔ **శిక్షలు:** 1897 ప్లేగు-రాండ్ ఉదంతం 18 నెలల శిక్ష; 1908 ఆరేళ్ల మాండలే (బర్మా) ప్రవాస శిక్ష; వాలంటైన్ చిరోల్ 'Father of Indian Unrest'.
	లాలా లజపతిరాయ్ 'పంజాబ్ కేసరి'·1865–1928	➔ **కార్యకలాపాలు:** ఆర్యసమాజీకుడు; ఉర్దూ 'వందేమాతరం'·ఆంగ్ల 'The People'; 1920 కలకత్తా కాంగ్రెస్ అధ్యక్షుడు + AITUC తొలి అధ్యక్షుడు; Indian Home Rule League of America (1917).
		➔ **మరణం:** 30 అక్టోబర్ 1928 సైమన్ వ్యతిరేక ప్రదర్శనలో లాఠీ దెబ్బలు ➔ 17 నవంబర్ 1928 మరణం; దీనికి ప్రతీకారమే భగత్‌సింగ్ సాండర్స్ హత్య.
	బిపిన్ చంద్రపాల్ · అరబిందో బెంగాల్	➔ **బిపిన్ చంద్రపాల్:** 'Father of Indian Revolutionary Thought'; 'న్యూ ఇండియా'·'వందేమాతరం' పత్రికలు; బంకించంద్ర 'బెంగాల్ డాంటన్'.
		➔ **అరబిందో ఘోష్:** అతివాద 'పితామహుడు'; 'New Lamps for Old'; Passive Resistance సిద్ధాంతం; అలీపూర్ కేసు తర్వాత పాండిచ్చేరి ఆధ్యాత్మిక జీవితం.
	సూరత్ చీలిక 1907	➔ **కాంగ్రెస్ ముక్కలు:** అధ్యక్ష ఎంపిక వివాదం (అతివాదులు తిలక్‌ను, మితవాదులు రాస్ బిహారీ ఘోష్‌ను) → కాంగ్రెస్ అతివాద–మితవాద రెండు ముక్కలు; 1916 లక్నోలో తిరిగి ఐక్యం.
Quick Recall → **అతివాదులు: తిలక్ (స్వరాజ్యం నా జన్మహక్కు)·లజపతిరాయ్·బిపిన్ పాల్·అరబిందో(పితామహుడు) · సూరత్ చీలిక 1907**		
05 · విప్లవోద్యమం (తొలిదశ) సాయుధ మార్గం · బెంగాల్·మహారాష్ట్ర·పంజాబ్·విదేశాలు		
బెంగాల్·మహారాష్ట్ర విప్లవకారులు [విప్లవ · తొలిదశ] 1897–1912 బెంగాల్·పూనా అనుశీలన్·అభినవ్ భారత్	**మహారాష్ట్ర (పూనా)** చాపేకర్·సావర్కర్	➔ **చాపేకర్ సోదరులు:** దామోదర్·బాలకృష్ణ చాపేకర్ — 1897 ప్లేగు కమిషనర్ రాండ్ + లెఫ్టినెంట్ ఐర్స్ట్ హత్య ➔ ఉరి.
		➔ **సావర్కర్:** వి.డి.సావర్కర్ 'మిత్రమేళ'→'అభినవ్ భారత్'; 1909 నాసిక్ కలెక్టర్ జాక్సన్ హత్య (అనంత్ కన్హేరే).
	బెంగాల్ అనుశీలన్·యుగాంతర్	➔ **సంస్థలు:** బరీంద్రకుమార్ ఘోష్·భూపేంద్రనాథ్ దత్ — 'యుగాంతర్' (1906); 'అనుశీలన్ సమితి' (500 శాఖలు, కలకత్తా+ఢాకా).
		➔ **ఖుదీరామ్ బోస్:** ఖుదీరామ్ బోస్·ప్రఫుల్ల చాకీ — 1908 కింగ్స్‌ఫర్డ్‌పై బాంబు (ముజఫర్‌పూర్); 15 ఏళ్ల ఖుదీరామ్ ఉరి; అలీపూర్ కుట్ర కేసు (అరబిందో విడుదల).
పంజాబ్ & విదేశీ విప్లవం [విప్లవ · విదేశీ] 1907–1915 పంజాబ్·లండన్·అమెరికా అజిత్‌సింగ్·కామా·గదర్	**పంజాబ్** సర్దార్ అజిత్‌సింగ్	➔ **పగ్డీ సంభాల్ జట్టా:** భగత్‌సింగ్ బాబాయి అజిత్‌సింగ్ — భారతమాత సమితి, 'Pagri Sambhal Jatta' రైతు ఉద్యమం; 1907 ప్రవాసం (లజపతిరాయ్‌తో).
	విదేశీ విప్లవ కేంద్రాలు లండన్·ప్యారిస్·అమెరికా	➔ **ఇండియా హౌస్·కామా:** లండన్ 'ఇండియా హౌస్' (శ్యామ్‌జీ కృష్ణవర్మ·సావర్కర్·మదన్‌లాల్ ధింగ్రా); ప్యారిస్ — మేడమ్ భికాజీ కామా (1907 స్టుట్‌గార్ట్ త్రివర్ణ పతాకం).
		➔ **గదర్ పార్టీ:** 1913 శాన్‌ఫ్రాన్సిస్కో — బాబా సోహన్‌సింగ్ భక్నా·లాలా హర్‌దయాళ్; 'గదర్' పత్రిక; WWIలో 1914–15 తిరుగుబాటు యత్నం (కోమగటమారు ఘటన అనుబంధం).

వంశం / రాజ్యం	రాజు · కాలం	ముఖ్య సంఘటనలు · పరీక్షా అంశాలు
06 · ముస్లింలీగ్ · హిందూ మహాసభ · మత రాజకీయాలు ప్రత్యేక నియోజకవర్గాలు → మతతత్వ రాజకీయాల బీజం		
అఖిల భారత ముస్లింలీగ్ [ముస్లిం · రాజకీయ] 30 డిసెంబర్ 1906 ఢాకా ఆగాఖాన్·నవాబ్ సలీముల్లా	**నేపథ్యం·స్థాపన** సిమ్లా ప్రతినిధి వర్గం 1906	→ **సిమ్లా వర్గం:** 1 అక్టోబర్ 1906 ఆగాఖాన్ నాయకత్వంలో వైశ్రాయ్ మింటోకు ప్రత్యేక నియోజకవర్గాల కోరిక; అలీగఢ్ ఉద్యమ నేపథ్యం (సర్ సయ్యద్). → **స్థాపన:** 30 డిసెంబర్ 1906 ఢాకాలో — ఆగాఖాన్·ఢాకా నవాబ్ ఖ్వాజా సలీముల్లా; లక్ష్యం: బ్రిటిష్ విధేయత + ముస్లిం రాజకీయ హక్కుల రక్షణ.
	ప్రత్యేక నియోజకవర్గాలు·లక్నో 1909·1916	→ **మింటో-మార్లే 1909:** మత ప్రాతిపదికన ప్రత్యేక ఓటర్లు మంజూరు → హిందూ-ముస్లిం అగాధం, 1947 విభజనకు బీజం. → **లక్నో ఒప్పందం 1916:** కాంగ్రెస్-లీగ్ తొలి ఉమ్మడి ఒప్పందం; ప్రత్యేక నియోజకవర్గాలను కాంగ్రెస్ అంగీకరించింది; కీలక కారకులు తిలక్·జిన్నా ('హిందూ-ముస్లిం ఐక్యతా రాయబారి').
Quick Recall → ముస్లింలీగ్: 30 డిసెంబర్ 1906·ఢాకా·ఆగాఖాన్·సలీముల్లా · 1909 ప్రత్యేక నియోజకవర్గాలు · 1916 లక్నో ఒప్పందం		
హిందూ మహాసభ [రాజకీయ · మత] 1915, హరిద్వార్ పంజాబ్·ఉ.భారతం మదన్‌మోహన్ మాలవ్య	**స్థాపన·అధ్యక్షులు** 1909 పంజాబ్ హిందూ సభ → 1915	→ **వికాసం:** 1909 పంజాబ్ హిందూ సభ (లాహోర్); అఖిల భారత హిందూ మహాసభ 1915 హరిద్వార్ కుంభమేళ; అధ్యక్షులు మాలవ్య→లజపతిరాయ్→మూంజే→సావర్కర్. → **జిన్నా 14 సూత్రాలు:** 1929 జిన్నా 14 సూత్రాలు (సమాఖ్య, రాష్ట్రాలకు అవశిష్ట అధికారాలు, ప్రత్యేక నియోజకవర్గాలు, 1/3 ముస్లిం మంత్రులు) → 1930ల్లో పాకిస్తాన్ వైపు.
07 · మొదటి ప్రపంచయుద్ధం · హోంరూల్ · రాజ్యాంగ సంస్కరణలు క్రీ.శ. 1914–1935 · చట్టాల క్రమం		
హోంరూల్ ఉద్యమం [రాజకీయ · హోంరూల్] 1916 పూనా·మద్రాస్ తిలక్ · అనీ బిసెంట్	**రెండు హోంరూల్ లీగ్‌లు** 1916	→ **తిలక్ లీగ్:** ఏప్రిల్ 1916, పూనా (మహారాష్ట్ర·కర్ణాటక·మధ్య భారత్·బీరార్); నినాదం 'హోంరూల్ నా జన్మహక్కు'. → **అనీ బిసెంట్ లీగ్:** సెప్టెంబర్ 1916, మద్రాస్ (అడయార్ కేంద్రం); 'న్యూ ఇండియా'·'కామన్‌వీల్' పత్రికలు; 1917 అరెస్ట్ → 1917 కాంగ్రెస్ తొలి మహిళా అధ్యక్షురాలు.
	WWI ప్రభావం 1914–1918	→ **పర్యవసానాలు:** పారిశ్రామిక వృద్ధి; యుద్ధ నిధి భారం → అసంతృప్తి; గోఖలే·మెహతా మరణం (1915); 1916 లక్నో కాంగ్రెస్‌లో మితవాద-అతివాద పునరేకీకరణ; మాంటేగు ప్రకటన (20 ఆగస్టు 1917) — 'బాధ్యతాయుత ప్రభుత్వ క్రమాభివృద్ధి'.
రాజ్యాంగ సంస్కరణల క్రమం [రాజకీయ · చట్టాలు] 1773–1935 బ్రిటిష్ పార్లమెంట్	**ఆరంభ చట్టాలు** 1773–1892	→ **కంపెనీ యుగం:** 1773 రెగ్యులేటింగ్ · 1784 పిట్స్ ఇండియా · 1833 చార్టర్ (మెకాలే) · 1853 చివరి చార్టర్; 1858 భారత సుపరిపాలన చట్టం (రాణి పాలన, వైశ్రాయ్, రాజ్య కార్యదర్శి). → **కౌన్సిల్స్ చట్టాలు:** 1861 (శాసన మండలులు·పోర్ట్‌ఫోలియో), 1892 (సభ్యుల పెంపు·పరోక్ష ఎన్నిక·బడ్జెట్ చర్చ).
	మింటో-మార్లే 1909 ఇండియన్ కౌన్సిల్స్ చట్టం	→ **ముఖ్యాంశం:** కేంద్ర·రాష్ట్ర కౌన్సిల్ల విస్తరణ; ముస్లింలకు ప్రత్యేక నియోజకవర్గాలు (మత ప్రాతిపదిక ఓటర్లు) — 'దురదృష్టకర సంఘటన'; S.P.సిన్హా: 'ప్రాతినిధ్యం ఇచ్చింది, అధికారం కాదు'.
	మాంటేగ్-ఛెమ్స్‌ఫర్డ్ 1919 భారత ప్రభుత్వ చట్టం (అమలు 1921)	→ **ద్వంద్వపాలన (Dyarchy):** రాష్ట్రాల్లో ద్వంద్వపాలన — రిజర్వ్‌డ్ (గవర్నర్) vs ట్రాన్స్‌ఫర్డ్ (మంత్రులు) శాఖలు; కేంద్రంలో ద్విసభ; కేంద్ర-రాష్ట్ర జాబితాల విభజన; 70% ఎన్నిక. → **స్పందన:** తిలక్ 'అంగీకారయోగ్యం కాదు'; కాంగ్రెస్ 'అసంతృప్తికర'; మితవాదులు బయటకెళ్ళి Indian National Liberal Federation (1919, బెనర్జీ).
	భారత ప్రభుత్వ చట్టం 1935 సైమన్·రౌండ్ టేబుల్ ఫలితం	→ **ముఖ్యాంశాలు:** అఖిలభారత సమాఖ్య (అమలుకాలేదు); రాష్ట్రాల్లో ద్వంద్వపాలన రద్దు + ప్రాంతీయ స్వయంప్రతిపత్తి; కేంద్రంలో ద్వంద్వపాలన; 3 జాబితాలు; ఫెడరల్ కోర్టు. → **విమర్శలు:** నెహ్రూ 'ఇంజన్ లేని, బలమైన బ్రేకుల యంత్రం'; జిన్నా 'మౌలికంగా చెడ్డది'; రాజగోపాలాచారి 'ద్వంద్వపాలన కన్నా నికృష్టం'. 1937 ఎన్నికలకు ఆధారం.

SkillTop.in

వంశం / రాజ్యం	రాజు · కాలం	ముఖ్య సంఘటనలు · పరీక్షా అంశాలు
Quick Recall → చట్టాలు: 1858(రాణి)·1909(మింటో-మార్లే, ప్రత్యేక నియోజక)·1919(ద్వంద్వపాలన Dyarchy)·1935(ప్రాంతీయ స్వయంప్రతిపత్తి)		
08 · గాంధీ యుగం I — సత్యాగ్రహాలు · రౌలట్ · జలియన్‌వాలాబాగ్ · సహాయ నిరాకరణ క్రీ.శ. 1915–1922		
గాంధీ ఆగమనం·తొలి సత్యాగ్రహాలు [గాంధేయ · సత్యాగ్రహం] 1915–1918 సబర్మతి ఆశ్రమం మహాత్మా గాంధీ	**దక్షిణాఫ్రికా·స్వదేశాగమనం** జననం 2 అక్టోబర్ 1869	→ **దక్షిణాఫ్రికా:** 1893 నుండి (పీటర్‌మారిట్జ్‌బర్గ్ రైలు జాతివివక్ష); నేటాల్ ఇండియన్ కాంగ్రెస్ (1894); సత్యాగ్రహ తొలి ప్రయోగం 1906 (నల్ల చట్టం); 'కైజర్-ఇ-హింద్' పతకం.
		→ **స్వదేశాగమనం:** 1915 జనవరి 9 (ప్రవాసీ భారతీయ దివస్); గోఖలే సలహాతో దేశ పర్యటన; 1917 సబర్మతి ఆశ్రమం (అహ్మదాబాద్).
	చంపారన్·అహ్మదాబాద్·ఖేడా 1917–1918	→ **చంపారన్ సత్యాగ్రహం 1917:** బీహార్; నీలిమందు 'తీన్‌కతియా' పద్ధతికి వ్యతిరేకం (రాజ్‌కుమార్ శుక్లా ఆహ్వానం); భారత్‌లో తొలి సత్యాగ్రహం → గాంధీని జాతీయ నాయకుడిగా నిలిపింది.
		→ **అహ్మదాబాద్·ఖేడా 1918:** అహ్మదాబాద్ మిల్లు సమ్మె — గాంధీ తొలి ఆమరణ నిరాహార దీక్ష (35% జీతం పెంపు); ఖేడా సత్యాగ్రహం — భూమిశిస్తు నిలుపుదల (వల్లభాయ్ పటేల్ తోడ్పాటు).
Quick Recall → గాంధీ: జననం 2 అక్టోబర్ 1869 · 1915 స్వదేశాగమనం · చంపారన్ 1917 (తొలి సత్యాగ్రహం)·అహ్మదాబాద్·ఖేడా 1918		
రౌలట్ · జలియన్‌వాలాబాగ్ · ఖిలాఫత్ [గాంధేయ · ప్రతిఘటన] 1919–1920 అమృత్‌సర్	**రౌలట్·జలియన్‌వాలాబాగ్** 1919	→ **రౌలట్ చట్టం:** మార్చి 1919 'నల్ల చట్టం' — 'న అప్పీల్, న దలీల్, న వకీల్'; గాంధీ దేశవ్యాప్త సత్యాగ్రహ ప్రకటన.
		→ **జలియన్‌వాలాబాగ్ ఊచకోత:** 13 ఏప్రిల్ 1919 (బైసాఖి), అమృత్‌సర్; జనరల్ డయ్యర్ కాల్పులు (సత్యపాల్·కిచ్లూ అరెస్ట్ నిరసన సభ); టాగూర్ నైట్‌హుడ్ త్యాగం; హంటర్ కమిషన్ డయ్యర్‌ను విడుదల చేసింది.
	ఖిలాఫత్ ఉద్యమం 1919–1920	→ **హిందూ-ముస్లిం ఐక్యత:** టర్కీ ఖలీఫా పునరుద్ధరణ డిమాండ్; అలీ సోదరులు (మహమ్మద్·షౌకత్)·మౌలానా ఆజాద్; గాంధీ దీన్ని హిందూ-ముస్లిం ఐక్యత అవకాశంగా సహాయ నిరాకరణతో అనుసంధానించాడు.
సహాయ నిరాకరణోద్యమం [గాంధేయ · సామూహిక] 1920–1922 దేశవ్యాప్తం గాంధీ (నాగపూర్ 1920)	**కార్యక్రమం·ఆంధ్ర** 1920–1921	→ **జాతీయ కార్యక్రమం:** బిరుదులు·పదవులు·విద్యాసంస్థలు·కోర్టులు·శాసనసభల బహిష్కరణ; స్వదేశీ·ఖద్దరు·రాట్నం; జాతీయ విద్యాసంస్థలు (జామియా మిల్లియా, కాశీ విద్యాపీఠ్). నాగపూర్ కాంగ్రెస్ (డిసెంబర్ 1920) ఆమోదం; 1 ఆగస్టు 1920 ఉద్యమం ఆరంభం నాడే తిలక్ మరణం.
		→ **ఆంధ్ర ఉద్యమాలు:** విజయవాడ AICC (మార్చి 1921) పింగళి వెంకయ్య త్రివర్ణ పతాకం ఆమోదం; చీరాల-పేరాల (దుగ్గిరాల గోపాలకృష్ణయ్య); పల్నాడు (కన్నెగంటి హనుమంతు మరణం); పెదనందిపాడు పన్నుల నిరాకరణ (పర్వతనేని వీరయ్య చౌదరి 'ఆంధ్ర శివాజీ').
	చౌరీచౌరా·ఉపసంహరణ 4 ఫిబ్రవరి 1922	→ **నిలిపివేత:** చౌరీచౌరా (గోరఖ్‌పూర్, UP)లో 22 మంది పోలీసులు సజీవదహనం → గాంధీ బార్డోలీ తీర్మానంతో ఉద్యమం నిలిపివేత (హింస వద్దని); బోస్·నెహ్రూ విమర్శ; గాంధీకి 6 ఏళ్ల శిక్ష (1924లో విడుదల).
Quick Recall → సహాయ నిరాకరణ 1920–22 · నాగపూర్ 1920 · విజయవాడ త్రివర్ణ పతాకం 1921 · చౌరీచౌరా (4 ఫిబ్రవరి 1922) → నిలిపివేత		
09 · స్వరాజ్య పార్టీ · వామపక్షాల ప్రగతి · HSRA విప్లవకారులు క్రీ.శ. 1922–1930		
స్వరాజ్య పార్టీ [రాజకీయ · స్వరాజ్య] 1 జనవరి 1923 కేంద్ర శాసనసభ సి.ఆర్.దాస్ · మోతీలాల్ నెహ్రూ	**స్థాపన·కార్యకలాపం** గయ కాంగ్రెస్ చీలిక	→ **నేపథ్యం:** సహాయ నిరాకరణ నిలిపివేత తర్వాత Pro-changers vs No-changers చీలిక; కాంగ్రెస్-ఖిలాఫత్ స్వరాజ్య పార్టీ — అధ్యక్షుడు సి.ఆర్.దాస్, కార్యదర్శి మోతీలాల్ నెహ్రూ.
		→ **కౌన్సిల్ ప్రవేశం:** 'కౌన్సిల్ లోపలి నుండి అడ్డుకోవటం' (End or Mend); 1923 ఎన్నికల్లో కేంద్ర శాసనసభలో 42/101 స్థానాలు; విఠల్‌భాయ్ పటేల్ స్పీకర్ (1925); సి.ఆర్.దాస్ మరణం 1925.
వామపక్ష·కార్మిక·కిసాన్ ఉద్యమాలు	**కమ్యూనిస్టు ఉద్యమం** 1920–1929	→ **M.N.రాయ్:** మానవేంద్రనాథ్ రాయ్ — మెక్సికోలో (సోవియట్ బయట తొలి) కమ్యూనిస్టు పార్టీ; తాష్కెంట్‌లో భారత కమ్యూనిస్టు పార్టీ; లెనిన్‌తో వలస-విప్లవ సిద్ధాంత విభేదం.

వంశం / రాజ్యం	రాజు · కాలం	ముఖ్య సంఘటనలు · పరీక్షా అంశాలు
[కార్మిక · వామపక్ష] 1920–1936 M.N.రాయ్·డాంగే		➜ **CPI·కుట్ర కేసులు:** భారత కమ్యూనిస్టు పార్టీ 1925; కాన్పూర్ కుట్ర కేసు; మీరట్ కుట్ర కేసు (1929, ఫిలిప్ స్ప్రాట్·బ్రాడ్లీసహా 32 మంది అరెస్ట్); శ్రీపాద అమృత డాంగే 'సోషలిస్టు' పత్రిక.
	కిసాన్·కార్మిక సంఘాలు AITUC·కిసాన్ సభ	➜ **సంస్థలు:** AITUC (1920, తొలి అధ్యక్షుడు లజపతిరాయ్); అఖిల భారత కిసాన్ సభ (1936, లక్నో — అధ్యక్షుడు స్వామి సహజానంద, కార్యదర్శి N.G.రంగా); ఆంధ్రలో రంగా రైతు పాఠశాల.
HSRA విప్లవకారులు [విప్లవ · HSRA] 1924–1934 ఉ.భారతం·బెంగాల్ భగత్‌సింగ్·ఆజాద్·సూర్యసేన్	**HRA → HSRA** కాకోరి → లాహోర్	➜ **కాకోరి దోపిడి 1925:** హిందుస్తాన్ రిపబ్లికన్ అసోసియేషన్ (కాన్పూర్ 1924, రాంప్రసాద్ బిస్మిల్); కాకోరి రైలు దోపిడి (1925) → బిస్మిల్·అష్ఫాకుల్లా·రోషన్ సింగ్ ఉరి.
		➜ **చంద్రశేఖర్ ఆజాద్:** 1928లో HRAను HSRA (సోషలిస్ట్)గా మార్చాడు; అలహాబాద్ ఆల్ఫ్రెడ్ పార్క్‌లో 27 ఫిబ్రవరి 1931 ఆత్మత్యాగం.
	భగత్‌సింగ్ ఉరి 23 మార్చి 1931	➜ **సాండర్స్·అసెంబ్లీ బాంబు:** లజపతిరాయ్ మరణానికి ప్రతీకారంగా సాండర్స్ హత్య (లాహోర్ 1928); బతుకేశ్వర్ దత్‌తో అసెంబ్లీ బాంబు (ఏప్రిల్ 1929, 'Inquilab Zindabad').
		➜ **ఉరి:** లాహోర్ కుట్ర కేసు → భగత్‌సింగ్·రాజగురు·సుఖ్‌దేవ్ ఉరి 23 మార్చి 1931; జతిన్ దాస్ 63-రోజుల నిరాహార దీక్ష మరణం (1929).
	చిట్టగాంగ్ దోపిడి సూర్యసేన్ 1930	➜ **ఇండియన్ రిపబ్లికన్ ఆర్మీ:** సూర్యసేన్ (మాస్టర్‌దా) నాయకత్వంలో చిట్టగాంగ్ ఆయుధాగార దోపిడి (1930); కల్పనా దత్·ప్రీతిలత వద్దేదార్; సూర్యసేన్ ఉరి 12 జనవరి 1934.

Quick Recall → **HSRA: కాకోరి 1925(బిస్మిల్)·ఆజాద్(1931 ఆత్మత్యాగం)·భగత్‌సింగ్-రాజగురు-సుఖ్‌దేవ్ ఉరి 23 మార్చి 1931·సూర్యసేన్ చిట్టగాంగ్ 1930**

10 · శాసనోల్లంఘన ఉద్యమం
క్రీ.శ. 1927–1934 · సైమన్ → దండి → రౌండ్ టేబుల్ → పూనా ఒప్పందం

సైమన్ · నెహ్రూ నివేదిక · పూర్ణ స్వరాజ్ [రాజకీయ · ఉద్యమం] 1927–1929 లాహోర్ కాంగ్రెస్	**సైమన్ కమీషన్** 1927	➜ **'Simon Go Back':** సభ్యులందరూ ఆంగ్లేయులే (క్లెమెంట్ అట్లీ సభ్యుడు) → దేశవ్యాప్త బహిష్కరణ; లజపతిరాయ్ లాఠీ దెబ్బలతో మరణం (1928); ఆంధ్ర — టంగుటూరి ప్రకాశం 'ఆంధ్ర కేసరి'.
	నెహ్రూ నివేదిక·లాహోర్ 1928–1929	➜ **నెహ్రూ నివేదిక 1928:** మోతీలాల్ నెహ్రూ అధ్యక్ష అఖిలపక్ష ఉపసంఘం; డొమినియన్ ప్రతిపత్తి·భాషాప్రయుక్త రాష్ట్రాలు; జిన్నా 14 సూత్రాలు (1929) దీనికి ప్రతిస్పందన.
		➜ **లాహోర్ కాంగ్రెస్ 1929:** నెహ్రూ అధ్యక్ష — 'పూర్ణ స్వరాజ్' లక్ష్యం; రావి నది ఒడ్డున త్రివర్ణ పతాకం (31 డిసెంబర్); 26 జనవరి 1930 తొలి స్వాతంత్ర్య దినం.
దండి · రౌండ్ టేబుల్ · పూనా ఒప్పందం [గాంధేయ · శాసనోల్లంఘన] 1930–1932 దండి·లండన్ గాంధీ	**దండి ఉప్పు సత్యాగ్రహం** 1930	➜ **ఉప్పు యాత్ర:** 12 మార్చి 1930 సబర్మతి నుండి 78 సత్యాగ్రహులతో ~240 మైళ్ళు నడిచి 6 ఏప్రిల్ 1930న దండిలో ఉప్పు చట్ట ఉల్లంఘన; దండి వెంట ఏకైక ఆంధ్రుడు ఎర్నేని సుబ్రహ్మణ్యం.
		➜ **విస్తరణ:** ధరసన ఉప్పు కొఠారు దాడి (సరోజినీ నాయుడు·వెబ్ మిల్లర్); ఖాన్ అబ్దుల్ గఫార్ ఖాన్ 'ఖుదాయి ఖిద్మత్గార్' (NWFP); గాంధీ అరెస్ట్ (ఎరవాడ).
	రౌండ్ టేబుల్·గాంధీ-ఇర్విన్ 1930–1931	➜ **మూడు రౌండ్ టేబుల్:** మొదటి (1930, కాంగ్రెస్ బహిష్కరణ); రెండవ (1931, కాంగ్రెస్ ఏకైక ప్రతినిధి గాంధీ, అంబేద్కర్‌తో ఘర్షణ); మూడవ (1932, కాంగ్రెస్ బహిష్కరణ) → 1935 చట్టం.
		➜ **గాంధీ-ఇర్విన్ ఒప్పందం:** 5 మార్చి 1931 ఢిల్లీ ఒడంబడిక — ఉద్యమ నిలిపివేత·ఖైదీల విడుదల; సరోజినీ 'Two Mahatmas'; కరాచీ కాంగ్రెస్ (1931, పటేల్ అధ్యక్ష) ఆమోదం.
	కమ్యూనల్ అవార్డు·పూనా ఒప్పందం 1932	➜ **కమ్యూనల్ అవార్డు:** 16 ఆగస్టు 1932 (రామ్సే మెక్‌డొనాల్డ్) — అణగారిన వర్గాలకు ప్రత్యేక నియోజకవర్గాలు → గాంధీ ఎరవాడలో ఆమరణ దీక్ష.
		➜ **పూనా ఒప్పందం:** 24 సెప్టెంబర్ 1932 (గాంధీ–అంబేద్కర్) — ప్రత్యేకకు బదులు ఉమ్మడి నియోజకవర్గాలు + రిజర్వ్‌డ్ స్థానాలు (రాష్ట్ర శాసనసభల్లో 71→147). శాసనోల్లంఘన 1934 మేలో నిలిపివేత.

SkillTop.in

వంశం / రాజ్యం	రాజు · కాలం	ముఖ్య సంఘటనలు · పరీక్షా అంశాలు
Quick Recall → **శాసనోల్లంఘన: దండి ఉప్పు యాత్ర (12 మార్చి–6 ఏప్రిల్ 1930) · గాంధీ-ఇర్విన్ 1931 · కమ్యూనల్ అవార్డు→పూనా ఒప్పందం 1932**		
కాంగ్రెస్ సోషలిస్టు పార్టీ [వామపక్ష · CSP] 1934 పాట్నా·బొంబాయి ఆచార్య నరేంద్ర దేవ్·JP నారాయణ్	**స్థాపన** 1934	**➜ నేపథ్యం:** 1929 ఆర్థిక మాంద్యం·సామ్యవాద ఆకర్షణ; నాయకులు — ఆచార్య నరేంద్ర దేవ్ (అధ్యక్ష), జయప్రకాశ్ నారాయణ్, అచ్యుత పట్వర్ధన్, మినూ మసానీ; నెహ్రూ సామ్యవాద భావాలు (1936 లక్నో అధ్యక్షోపన్యాసం); 1939 బోస్ ఫార్వర్డ్ బ్లాక్.
11 · స్వాతంత్ర్యం దిశగా క్రీ.శ. 1936–1947 · 1937 ఎన్నికలు ➜ INA → క్విట్ ఇండియా ➜ విభజన		
1937 ఎన్నికలు·బోస్·WWII [రాజకీయ · ప్రస్థానం] 1937–1941 కాంగ్రెస్·బోస్	**1937 ఎన్నికలు·మంత్రివర్గాలు** 1935 చట్టం అమలు	**➜ కాంగ్రెస్ పాలన:** 11 రాష్ట్రాల్లో 8లో కాంగ్రెస్ మంత్రివర్గాలు (~2 ఏళ్ల 4 నెలలు); మద్రాస్ — రాజాజీ; టంగుటూరి ప్రకాశం రెవెన్యూ మంత్రిగా భూసంస్కరణలు; మంత్రుల జీతం ₹2000→₹500 తగ్గింపు.
	సుభాష్ బోస్·త్రిపురి 1938–1939	**➜ త్రిపురి సంక్షోభం:** హరిపుర (1938) అధ్యక్షుడు; త్రిపురి (1939)లో గాంధీ బలపర్చిన పట్టాభి సీతారామయ్యపై విజయం ('ఇది నా ఓటమి'–గాంధీ) → రాజీనామా ➜ ఫార్వర్డ్ బ్లాక్ (3 మే 1939).
		➜ WWII: లిన్‌లిత్‌గో ఏకపక్ష యుద్ధ ప్రకటన (సెప్టెంబర్ 1939) → కాంగ్రెస్ మంత్రివర్గాల రాజీనామా; ఆగస్టు ఆఫర్ (1940) తిరస్కరణ; వ్యక్తి సత్యాగ్రహం (తొలి సత్యాగ్రహి వినోబా భావే, రెండవ నెహ్రూ).
క్రిప్స్·క్విట్ ఇండియా·INA [ప్రస్థానం · ఉద్యమం] 1942–1945 బొంబాయి·సింగపూర్ గాంధీ·బోస్	**క్రిప్స్ మిషన్·క్విట్ ఇండియా** 1942	**➜ క్రిప్స్ మిషన్:** మార్చి 1942 (స్టాఫర్డ్ క్రిప్స్) — అధినివేశ ప్రతిపత్తి ప్రతిపాదన; కాంగ్రెస్ తిరస్కరణ; గాంధీ 'దివాలా బ్యాంక్‌పై ముందస్తు తేదీ చెక్కు'.
		➜ క్విట్ ఇండియా: 8 ఆగస్టు 1942 బొంబాయి గోవాలియా ట్యాంక్ తీర్మానం; గాంధీ 'డూ ఆర్ డై'; ఆగస్టు 9న నాయకుల అరెస్ట్; అజ్ఞాత నాయకులు — అరుణా ఆసఫ్ అలీ, JP నారాయణ్, రామ్‌మనోహర్ లోహియా, ఉషా మెహతా (రహస్య రేడియో); సమాంతర ప్రభుత్వాలు (సతారా-నానా పాటిల్, తామ్రలిప్త, బల్లియా).
	ఆజాద్ హింద్ ఫౌజ్ (INA) బోస్ 1943	**➜ INA:** కెప్టెన్ మోహన్ సింగ్ తొలి ఏర్పాటు (సింగపూర్ 1942); సుభాష్ చంద్రబోస్ సుప్రీం కమాండర్; ఆజాద్ హింద్ తాత్కాలిక ప్రభుత్వం (21 అక్టోబర్ 1943, సింగపూర్); 'జైహింద్', 'Give me blood...'; రాణి ఝాన్సీ రెజిమెంట్ (కెప్టెన్ లక్ష్మీ సెహగల్).
		➜ ఎర్రకోట విచారణ: బోస్ విమాన ప్రమాదం (18 ఆగస్టు 1945); INA ఎర్రకోట విచారణ (నవంబర్ 1945 — షా నవాజ్ ఖాన్·సెహగల్·ధిల్లాన్; భూలాభాయ్ దేశాయ్ వాదన) → జాతీయ సానుభూతి తరంగం.
Quick Recall → **క్విట్ ఇండియా 8 ఆగస్టు 1942 (డూ ఆర్ డై) · INA — బోస్ ఆజాద్ హింద్ ప్రభుత్వం 1943 · ఎర్రకోట విచారణ 1945**		
అధికార మార్పిడి · విభజన [ప్రస్థానం · విభజన] 1945–1947 ఢిల్లీ మౌంట్‌బాటన్	**క్యాబినెట్ మిషన్·నౌకాదళ తిరుగుబాటు** 1946	**➜ క్యాబినెట్ మిషన్:** మే 1946 (పెథిక్ లారెన్స్·క్రిప్స్·అలెగ్జాండర్) — పాకిస్తాన్ తిరస్కరణ, బలహీన కేంద్రం, రాజ్యాంగ సభ; రాజ్యాంగ సభ ఎన్నికలు; తాత్కాలిక ప్రభుత్వం (2 సెప్టెంబర్ 1946, నెహ్రూ ఉపాధ్యక్ష).
		➜ నౌకాదళ తిరుగుబాటు·ప్రత్యక్ష చర్య: RIN Mutiny (18 ఫిబ్రవరి 1946, HMIS తల్వార్, B.C.దత్); ముస్లింలీగ్ 'ప్రత్యక్ష చర్య దినం' (16 ఆగస్టు 1946) → కలకత్తా మారణకాండ·నౌఖాలి అల్లర్లు (గాంధీ శాంతి పర్యటన).
	మౌంట్‌బాటన్·స్వాతంత్ర్యం 1947	**➜ మౌంట్‌బాటన్ ప్రణాళిక:** 3 జూన్ 1947 (V.P.మీనన్ రూపకల్పన) — భారత్-పాకిస్తాన్ విభజన, బెంగాల్·పంజాబ్ విభజన, NWFP ప్రజాభిప్రాయం; గాంధీ వ్యతిరేకత ('విభజన నా పార్థివ శరీరంపైనే').
		➜ స్వాతంత్ర్యం: భారత స్వాతంత్ర్య చట్టం (18 జూలై 1947 రాజముద్ర); పాకిస్తాన్ 14 ఆగస్టు·భారత్ 15 ఆగస్టు 1947; సరిహద్దు కమీషన్ సర్ సిరిల్ రాడ్‌క్లిఫ్; INC అధ్యక్షుడు J.B.కృపలానీ; నెహ్రూ 'Tryst with Destiny'; గాంధీ హత్య 30 జనవరి 1948 (గాడ్సే).
Quick Recall → **క్యాబినెట్ మిషన్ 1946 · మౌంట్‌బాటన్ ప్రణాళిక 3 జూన్ 1947 · స్వాతంత్ర్యం 15 ఆగస్టు 1947 (రాడ్‌క్లిఫ్ రేఖ) · గాంధీ హత్య 30 జనవరి 1948**		
★ 15 ఆగస్టు 1947 — భారత స్వాతంత్ర్యం సిద్ధించింది. సుమారు 200 ఏళ్ల బ్రిటిష్ పాలన ముగిసి భారత్ స్వతంత్ర దేశమైంది · అర్ధరాత్రి జవహర్‌లాల్ నెహ్రూ 'Tryst with Destiny' ప్రసంగం · తొలి ప్రధాని నెహ్రూ, తొలి (చివరి బ్రిటిష్) గవర్నర్ జనరల్ మౌంట్‌బాటన్ · 26 జనవరి 1950న సర్వసత్తాక గణతంత్ర రాజ్యంగా అవతరణ.		

వంశం / రాజ్యం	రాజు · కాలం	ముఖ్య సంఘటనలు · పరీక్షా అంశాలు
12 · సంస్థానాల విలీనం క్రీ.శ. 1947–1949 · పటేల్·V.P.మీనన్ · 562 సంస్థానాల ఏకీకరణ		
విలీన ప్రక్రియ [సంస్థానం · విలీనం] 1947–1949 దేశీయాంగ శాఖ సర్దార్ పటేల్ · V.P.మీనన్	**మొత్తం ప్రక్రియ** 562 సంస్థానాలు	➜ **నేపథ్యం:** 1947 నాటికి 562 సంస్థానాలు; స్వాతంత్ర్య చట్టం ప్రకారం విలీనం/స్వతంత్రం ఎంపిక; సర్దార్ పటేల్ (దేశీయాంగ శాఖ) + V.P.మీనన్ (కార్యదర్శి) 'విలీన సాధన పత్రం' (Instrument of Accession)తో దాదాపు అన్నిటినీ విలీనం చేశారు.
		➜ **మూడు మినహాయింపులు:** విలీనం కానివి 3: జునాగఢ్, కాశ్మీర్, హైదరాబాద్.
	జునాగఢ్ · కాశ్మీర్ 1947–1948	➜ **జునాగఢ్:** 75% హిందూ జనాభా; నవాబు పాకిస్తాన్ ప్రకటన ➜ భారత దళాలు + ప్రజాభిప్రాయ సేకరణ (1948) → భారత్‌లో విలీనం.
		➜ **కాశ్మీర్:** రాజు హరిసింగ్ (హిందూ), ~77% ముస్లిం జనాభా; పఠాన్/పాక్ దాడి ➜ విలీన ఒప్పందం 26 అక్టోబర్ 1947 → భారత సైన్యం; UN కాల్పుల విరమణ (1949); పాక్ ఆక్రమిత కాశ్మీర్.
	హైదరాబాద్ · ఆపరేషన్ పోలో 1948 (తెలంగాణ కేంద్రం)	➜ **నేపథ్యం:** 7వ నిజాం మీర్ ఉస్మాన్ అలీఖాన్; ప్రధాని లాయక్ అలీ; ఇత్తెహదుల్ ముస్లిమీన్ రజాకార్లు (కాశిం రజ్వీ); యథాస్థితి ఒప్పందం (29 నవంబర్ 1947) ఉల్లంఘన + తెలంగాణ సాయుధ పోరాటం.
		➜ **ఆపరేషన్ పోలో:** సైనిక/'పోలీస్' చర్య 13–17 సెప్టెంబర్ 1948 (జనరల్ J.N.చౌదరి) → నిజాం లొంగుబాటు ➜ హైదరాబాద్ భారత యూనియన్‌లో విలీనం (17 సెప్టెంబర్ 1948); నిజాం రాజ్‌ప్రముఖ్.
Quick Recall → **సంస్థానాలు: 562 · పటేల్+V.P.మీనన్ · మినహాయింపులు జునాగఢ్·కాశ్మీర్·హైదరాబాద్ · ఆపరేషన్ పోలో 13–17 సెప్టెం 1948**		
13 · గిరిజన · రైతాంగ ఉద్యమాలు భూమి·శిస్తు·వెట్టి వ్యతిరేక పోరాటాలు · అల్లూరి·కొమరం భీం		
ముఖ్య రైతాంగ ఉద్యమాలు [రైతాంగ · పోరాటం] 1859–1947 దేశవ్యాప్తం రైతాంగం	**బెంగాల్·దక్కన్·బీహార్** నీలిమందు·దక్కన్·పాబ్నా	➜ **నీలిమందు తిరుగుబాటు:** 1859–60 బెంగాల్ (విష్ణు·దిగంబర్ బిశ్వాస్); 'నీల్‌దర్పణ్' నాటకం (దీనబంధు మిత్ర); ఇండిగో కమిషన్ 1860.
		➜ **దక్కన్·పాబ్నా:** దక్కన్ రైతాంగ అల్లర్లు (1875, పూనా — మార్వాడీ వడ్డీ వ్యాపారులపై) → దక్కన్ వ్యవసాయదారుల ఉపశమన చట్టం 1879; పాబ్నా ఉద్యమం (1873–76, బెంగాల్).
	గాంధేయ రైతాంగ సత్యాగ్రహాలు చంపారన్·ఖేడా·బర్డోలీ	➜ **చంపారన్·ఖేడా:** చంపారన్ (1917, నీలిమందు తీన్‌కతియా — గాంధీ·రాజేంద్రప్రసాద్); ఖేడా (1918, గుజరాత్ — పటేల్·శిస్తు రద్దు).
		➜ **బర్డోలీ·తెభాగ·ఏకా:** బర్డోలీ సత్యాగ్రహం (1928, 'No Revenue' — పటేల్‌కు 'సర్దార్' బిరుదు); తెభాగ పోరాటం (బెంగాల్ 1946–47, 1/3 పంట వాటా); ఏకా ఉద్యమం (అవధ్ 1921–22, మదారి పాసి); మోప్లా తిరుగుబాటు (మలబార్ 1921).
Quick Recall → **రైతాంగం: నీలిమందు 1859·దక్కన్ 1875→1879 చట్టం·చంపారన్ 1917·బర్డోలీ 1928(సర్దార్)·తెభాగ 1946**		
అల్లూరి సీతారామరాజు [గిరిజన · ఆంధ్ర] 1922–1924 రంప·మన్యం (ఏజన్సీ) 'మన్యం వీరుడు'	**రంప/మన్యం తిరుగుబాటు** కోయ గిరిజనులు	➜ **కారణాలు:** పోడు వ్యవసాయ·తాడి గీత ఆంక్షలు, రిజర్వ్ అడవుల విధానం, ముత్తదారి·గూడెం తహసీల్దార్ బాస్టియన్ దౌర్జన్యాలు; అనుచరులు గాం మల్లుదొర·గాం ఘంటందొర·అగ్గిరాజు.
		➜ **పోరు·మరణం:** చింతపల్లి పోలీస్ స్టేషన్ దాడి 22 ఆగస్టు 1922 (ఆయుధాల కోసం); గాం మల్లుదొర పట్టివేత 1923; అల్లూరి పట్టుబడి కొయ్యూరులో కాల్చివేత 7 మే 1924.
కొమరం భీం [గిరిజన · తెలంగాణ] 1940 జోడెన్‌ఘాట్·ఆదిలాబాద్ గోండు ప్రతిఘటన	**జల్-జంగల్-జమీన్** గోండు గిరిజన పోరు	➜ **నేపథ్యం:** నిజాం 1917 అటవీ చట్టం ➜ గిరిజన భూ·అటవీ హక్కుల లోపం ('బంచారి'·'దుంప' పన్నులు); గోండు·కొల్లాం·నాయక్‌పోడ్ గిరిజనులతో గొరిల్లా పోరు; నినాదం 'జల్-జంగల్-జమీన్'; 12 గోండు గ్రామాల స్వతంత్రత.
		➜ **మరణం:** జోడెన్‌ఘాట్ కేంద్రం; నిజాం బలగాల రాత్రి దాడిలో భీం + తొమ్మిది మంది అనుచరులు మరణం (అక్టోబర్ 1940) — తెలంగాణ రైతాంగ సాయుధ పోరాటానికి స్ఫూర్తి.

SkillTop.in

వంశం / రాజ్యం	రాజు · కాలం	ముఖ్య సంఘటనలు · పరీక్షా అంశాలు
14 · తెలంగాణ రైతాంగ సాయుధ పోరాటం క్రీ.శ. 1946–1951 · భూమి·భుక్తి·విముక్తి		
ఆంధ్ర మహాసభ · కమ్యూనిస్టు నేపథ్యం [తెలంగాణ · సంస్థ] 1930–1944 హైదరాబాద్ సంస్థానం సురవరం·మాడపాటి·రావి నారాయణరెడ్డి	**ఆంధ్ర మహాసభ·పార్టీ** 1930 స్థాపన	➜ **నాయకులు:** ఆంధ్ర మహాసభ (1930) — సురవరం ప్రతాపరెడ్డి·మాడపాటి హనుమంతరావు·బూర్గుల రామకృష్ణరావు; హైదరాబాద్/ఆంధ్ర కమ్యూనిస్టు పార్టీ — రావి నారాయణరెడ్డి·బద్దం ఎల్లారెడ్డి·మక్దూం మొహియుద్దీన్·ఆరుట్ల రామచంద్రారెడ్డి·పుచ్చలపల్లి సుందరయ్య·చండ్ర రాజేశ్వరరావు.
		➜ **సమస్యలు:** వెట్టి (నిర్బంధ శ్రామిక విధానం), భూస్వామ్యం (దేశ్‌ముఖ్/దొర), లెవీ, భూ బదలాయింపులు.
సాయుధ పోరాటం [తెలంగాణ · సాయుధ] 1946–1951 నల్గొండ·వరంగల్ రైతాంగం·కమ్యూనిస్టులు	**ఆరంభ ఘటనలు** బందగీ·ఐలమ్మ·కడవెండి	➜ **కీలక సంఘటనలు:** షేక్ బందగీ భూవివాద హత్య (26 జూలై 1940, జనగామ); చాకలి ఐలమ్మ పోరు (పాలకుర్తి, విస్నూర్ దేశ్‌ముఖ్ రామచంద్రారెడ్డికి వ్యతిరేకం — పంటను కాపాడిన ఘటన).
		➜ **కడవెండి (1946):** దొరసాని జానమ్మ లెవీ వసూలు; గుండాల కాల్పుల్లో దొడ్డి కొమరయ్య మరణం ➜ సాయుధ పోరాటానికి మలుపు.
	విస్తరణ·లక్ష్యం 1946–1951	➜ **కొనసాగింపు:** కడవెండి·పరకాల·బైరాన్‌పల్లి·దేవరుప్పుల — గ్రామ రాజ్యాలు·భూ పంపిణీ; లక్ష్యం 'భూమి-భుక్తి-విముక్తి'; దాదాపు 4,000 మంది అమరులు.
		➜ **ముగింపు:** నిజాం·రజాకార్లతో మొదలై, 1948 ఆపరేషన్ పోలో తర్వాత భారత సైన్యంతో కూడా ఘర్షణ; 1951లో పోరాటం ఉపసంహరణ.
	పోరాటంలో స్త్రీలు 'మనం చరిత్ర నిర్మించాం'	➜ **మహిళా నాయకురాళ్ళు:** చాకలి ఐలమ్మ·ఆరుట్ల కమల·మల్లు స్వరాజ్యం·కుదురుపాక రాజవ్వ; 'స్త్రీ శక్తి సంఘటన'; కోయ·చెంచు ఆదివాసీ స్త్రీలు.
Quick Recall → **తెలంగాణ సాయుధ పోరాటం 1946–51 · ఐలమ్మ·బందగీ·దొడ్డి కొమరయ్య (కడవెండి 1946) · భూమి-భుక్తి-విముక్తి**		
15 · దళిత · బహుజన ఉద్యమాలు కుల వివక్ష వ్యతిరేక · సామాజిక న్యాయ పోరాటాలు		
జ్యోతిబా ఫూలే [దళిత · బహుజన] 1873, పూణే మహారాష్ట్ర సత్యశోధక్ సమాజ్	**సత్యశోధక్ సమాజ్** 'భారత సామాజిక విప్లవ పితామహుడు'	➜ **కృషి:** సత్యశోధక్ సమాజ్ (24 సెప్టెంబర్ 1873); కుల·పురోహిత వ్యతిరేకత; బాలికల పాఠశాల (1848); గ్రంథాలు 'గులాంగిరి'·'సార్వజనిక్ సత్యధర్మ'; అంబేద్కర్ గురువుగా భావించాడు.
డా. బి.ఆర్. అంబేద్కర్ [దళిత · రాజ్యాంగం] 1891–1956 మహారాష్ట్ర 'రాజ్యాంగ పితామహుడు'	**ఉద్యమాలు·సంస్థలు** మహద్·మనుస్మృతి·పూనా	➜ **సామాజిక పోరాటాలు:** బహిష్కృత హితకారిణి సభ (1924); మహద్ సత్యాగ్రహం (1927, చౌదర్ చెరువు నీటి హక్కు); మనుస్మృతి దహనం (25 డిసెంబర్ 1927); కలారాం ఆలయ ప్రవేశం (నాసిక్ 1930); పూనా ఒప్పందం (1932).
		➜ **రచనలు·నినాదం:** పత్రికలు 'మూక్‌నాయక్'·'బహిష్కృత్ భారత్'; గ్రంథాలు 'Annihilation of Caste'·'The Buddha and His Dhamma'; నినాదం 'Educate, Agitate, Organise'; 1956 బౌద్ధం స్వీకరణ; రాజ్యాంగ ముసాయిదా సంఘ అధ్యక్షుడు.
Quick Recall → **అంబేద్కర్: మహద్ 1927·మనుస్మృతి దహనం 1927·పూనా ఒప్పందం 1932·'Educate-Agitate-Organise'·రాజ్యాంగ పితామహుడు·1956 బౌద్ధం**		
దక్షిణ·ప్రాంతీయ దళిత ఉద్యమాలు [బహుజన · ప్రాంతీయ] 1888–1925 కేరళ·తమిళ·ఆంధ్ర నారాయణ గురు·పెరియార్·భాగ్యరెడ్డి	**నారాయణ గురు · పెరియార్** కేరళ·తమిళనాడు	➜ **నారాయణ గురు:** ఎజవ కులం; SNDP యోగం (1903); 1888 అరువిప్పురం శివ ప్రతిష్ఠ; 'ఒకే కులం-ఒకే మతం-ఒకే దేవుడు'; వైకోమ్ సత్యాగ్రహం (1924–25, ఆలయ ప్రవేశం).
		➜ **పెరియార్:** E.V.రామస్వామి నాయకర్ — ఆత్మగౌరవ/ద్రావిడ ఉద్యమం (1925); 'కుడి అరసు' పత్రిక; ద్రవిడ కజగం (1944); 'Socrates of South Asia'.
	ఆదిఆంధ్ర·సాహూ·జస్టిస్ ఆంధ్ర·కొల్హాపూర్·మద్రాస్	➜ **భాగ్యరెడ్డివర్మ:** హైదరాబాద్ ఆదిహిందూ ఉద్యమం; 1917 బెజవాడ పంచమ సదస్సును 'ఆది ఆంధ్ర కాన్ఫరెన్స్'గా నామకరణం; జగన్ మిత్రమండలి.
		➜ **సాహూ·జస్టిస్ పార్టీ:** ఛత్రపతి సాహూ మహారాజ్ (కొల్హాపూర్) — 1920లో వెనుకబడిన కులాలకు 50% రిజర్వేషన్ (భారత్‌లో తొలి); జస్టిస్ పార్టీ/South Indian Liberal Federation (1916, మద్రాస్ — నాయర్·త్యాగరాజ చెట్టి).

వంశం / రాజ్యం	రాజు · కాలం	ముఖ్య సంఘటనలు · పరీక్షా అంశాలు
16 · స్త్రీల ఉద్యమాలు సామాజిక సంస్కరణ → సంఘాలు → ఓటు హక్కు → జాతీయోద్యమంలో మహిళలు		
సంస్కరణ·సంఘాలు [స్త్రీల · సంస్కరణ] 1829–1929 దేశవ్యాప్తం సంస్కర్తలు·మహిళా సంఘాలు	**చట్టాలు·సంస్కర్తలు** సతి·వితంతు·బాల్యవివాహం	→ **చట్టాలు:** సతీ నిషేధం 1829 (రామ్‌మోహన్·బెంటింక్); వితంతు పునర్వివాహ చట్టం 1856 (ఈశ్వరచంద్ర విద్యాసాగర్); Age of Consent Act 1891 (మలబారి); శారద చట్టం 1929 (బాల్యవివాహ నిరోధం; అమ్మాయి 14·అబ్బాయి 18).
		→ **మహిళా సంస్కర్తలు:** సావిత్రీబాయి ఫూలే (తొలి మహిళా ఉపాధ్యాయురాలు, 1848 బాలికల పాఠశాల); పండిత రమాబాయి (శారదా సదన్); ఆంధ్ర — వీరేశలింగం వితంతు వివాహం (1881).
	మహిళా సంఘాలు WIA·AIWC	→ **సంస్థలు:** Women's Indian Association (WIA, 1917, మార్గరెట్ కజిన్స్; అధ్యక్ష అనీ బిసెంట్); All India Women's Conference (AIWC, 1926, పూణే; కజిన్స్); నాయకురాళ్ళు సరోజినీ నాయుడు·కమలాదేవి ఛటోపాధ్యాయ·రాజ్‌కుమారి అమృత్‌కౌర్·ముత్తులక్ష్మిరెడ్డి.
ఓటు హక్కు·జాతీయోద్యమంలో మహిళలు [స్త్రీల · రాజకీయ] 1917–1947 దేశవ్యాప్తం	**ఓటు హక్కు ఉద్యమం** 1917 నుండి	→ **క్రమం:** సౌత్‌బరో కమిటీ (1918) ఓటు నిరాకరణ → మద్రాస్ తొలిగా స్త్రీల ఓటుహక్కు (1920)·బొంబాయి 1921·UP 1923; ముత్తులక్ష్మి రెడ్డి — శాసన కౌన్సిల్‌కు నామినేట్ అయిన తొలి మహిళ; 1935 చట్టం → 1937లో 41+ మంది స్త్రీలు.
	జాతీయోద్యమంలో మహిళలు దండి·క్విట్ ఇండియా·INA	→ **నాయకురాళ్ళు:** మేడమ్ కామా (1907 స్టుట్‌గార్ట్ పతాకం); సరోజినీ నాయుడు (తొలి భారతీయ మహిళా INC అధ్యక్షురాలు 1925); ఉప్పు సత్యాగ్రహంలో కస్తూర్బా·కమలా నెహ్రూ; క్విట్ ఇండియా — అరుణా ఆసఫ్ అలీ·సుచేతా కృపలానీ·ఉషా మెహతా; మాతంగిని హజ్రా·కనకలత బారువా అమరత్వం.
		→ **INA·తెలంగాణ:** INA రాణి ఝాన్సీ రెజిమెంట్ — కెప్టెన్ లక్ష్మీ సెహగల్; రాణి గైడిన్‌ల్యూ (నాగా); తెలంగాణ పోరాటంలో చాకలి ఐలమ్మ·మల్లు స్వరాజ్యం; ఆంధ్ర — దుర్గాబాయి దేశ్‌ముఖ్·మాగంటి అన్నపూర్ణమ్మ.
Quick Recall → స్త్రీలు: WIA 1917·AIWC 1926 · ఓటు మద్రాస్ 1920 · సరోజినీ (తొలి INC అధ్యక్షురాలు) · అరుణా·ఉషా మెహతా·లక్ష్మీ సెహగల్		
17 · పరీక్షా-కీ క్రాస్-టేబుళ్ళు — చట్టాలు · సమావేశాలు · పత్రికలు · బిరుదులు ఒకే చూపులో రివిజన్		
ముఖ్య చట్టాలు·ఒప్పందాలు [రాజకీయ · చట్టాలు] కాలక్రమం	**రాజ్యాంగ చట్టాలు** 1773–1935	→ **వరుస:** 1773 రెగ్యులేటింగ్ · 1784 పిట్స్ ఇండియా · 1833 చార్టర్ · 1858 సుపరిపాలన (రాణి పాలన) · 1861/1892 కౌన్సిల్స్ · 1909 మింటో-మార్లే · 1919 మాంటేగ్-ఛెమ్స్‌ఫర్డ్ (ద్వంద్వపాలన) · 1935 ప్రభుత్వ చట్టం (ప్రాంతీయ స్వయంప్రతిపత్తి).
	ఒప్పందాలు·అవార్డులు 1916–1947	→ **కీలకం:** లక్నో ఒప్పందం (1916, కాంగ్రెస్-లీగ్); గాంధీ-ఇర్విన్ (1931); కమ్యూనల్ అవార్డు (1932); పూనా ఒప్పందం (1932); యథాస్థితి ఒప్పందం (1947, హైదరాబాద్); మౌంట్‌బాటన్ ప్రణాళిక (3 జూన్ 1947).
కాంగ్రెస్ ముఖ్య సమావేశాలు [రాజకీయ · సమావేశం] 1885–1947	**మైలురాయి సమావేశాలు** అధ్యక్షులు·తీర్మానాలు	→ **జాబితా:** 1885 బొంబాయి (W.C.బెనర్జీ, స్థాపన); 1887 మద్రాస్ (త్యాబ్జీ, తొలి ముస్లిం); 1906 కలకత్తా (నౌరోజీ, తొలిసారి 'స్వరాజ్'); 1907 సూరత్ (చీలిక); 1916 లక్నో (కాంగ్రెస్-లీగ్ ఒప్పందం); 1917 కలకత్తా (అనీ బిసెంట్, తొలి మహిళ).
		→ **మరిన్ని:** 1920 నాగపూర్ (సహాయ నిరాకరణ); 1924 బెల్గాం (గాంధీ ఏకైక అధ్యక్షత); 1929 లాహోర్ (నెహ్రూ, పూర్ణ స్వరాజ్); 1931 కరాచీ (పటేల్, ప్రాథమిక హక్కులు); 1938 హరిపుర·1939 త్రిపురి (బోస్).
పత్రికలు·రచనలు [ప్రస్థానం · పత్రికలు] —	**ముఖ్య పత్రికలు** సంపాదకులు	→ **జాబితా:** కేసరి/మరాఠా (తిలక్); న్యూ ఇండియా/కామన్‌వీల్ (అనీ బిసెంట్); ది పీపుల్/వందేమాతరం (లజపతిరాయ్); బెంగాలీ (సురేంద్రనాథ్ బెనర్జీ); సంవాద్ కౌముది (రామ్‌మోహన్); మూక్‌నాయక్/బహిష్కృత్ భారత్ (అంబేద్కర్); కుడి అరసు (పెరియార్); వివేకవర్ధని (వీరేశలింగం); గదర్ (గదర్ పార్టీ).
బిరుదులు·మొదటివి [ప్రస్థానం · బిరుదులు] —	**ప్రముఖ బిరుదులు** Titles	→ **జాబితా:** నౌరోజీ — Grand Old Man of India; తిలక్ — లోకమాన్య/Father of Indian Unrest; లజపతిరాయ్ — పంజాబ్ కేసరి; గోఖలే — Socrates of Maharashtra; బెనర్జీ — Indian Burke; పటేల్ — సర్దార్ (బర్దోలీ); ప్రకాశం — ఆంధ్ర కేసరి; ఫూలే — సామాజిక విప్లవ పితామహుడు; గఫార్ ఖాన్ — సరిహద్దు గాంధీ.

SkillTop.in

వంశం / రాజ్యం	రాజు · కాలం	ముఖ్య సంఘటనలు · పరీక్షా అంశాలు
	మొదటివి Firsts	➜ **జాబితా:** తొలి INC అధ్యక్షుడు W.C.బెనర్జీ; తొలి ముస్లిం అధ్యక్షుడు త్యాబ్జీ (1887); తొలి మహిళా అధ్యక్షురాలు అనీ బిసెంట్ (1917); తొలి భారతీయ మహిళా అధ్యక్షురాలు సరోజినీ నాయుడు (1925); బ్రిటిష్ పార్లమెంట్‌కు తొలి భారతీయుడు నౌరోజీ (1892); స్త్రీల ఓటుహక్కు తొలి రాష్ట్రం మద్రాస్ (1920); రిజర్వేషన్ తొలి చొరవ సాహూ మహారాజ్ (1920).
జ్ఞాపిక సూత్రాలు (Mnemonics) [ప్రస్థానం · జ్ఞాపిక] —	**గుర్తుంచుకునే సూత్రాలు** —	➜ **మితవాద 3 Ps:** Prayer–Petition–Protest (ప్రార్థన–వినతి–నిరసన) = మితవాద పద్ధతి.
		➜ **లాల్-బాల్-పాల్:** లజపత్ రాయ్ (లాల్) – బాలగంగాధర తిలక్ (బాల్) – బిపిన్ చంద్రపాల్ (పాల్) = అతివాద త్రయం.
		➜ **క్రమం:** ప్లాసీ(1757)→బక్సార్(1764)→దివానీ(1765); సైమన్(1927)→నెహ్రూ నివేదిక(1928)→లాహోర్(1929)→దండి(1930)→పూనా ఒప్పందం(1932)→1935 చట్టం➜క్విట్ ఇండియా(1942)→స్వాతంత్ర్యం(1947).
		➜ **చట్టాల డీకోడ్:** 1919 = Dyarchy (రాష్ట్రాల్లో ద్వంద్వపాలన); 1935 = రాష్ట్ర స్వయంప్రతిపత్తి + కేంద్రంలో ద్వంద్వపాలన.